

# Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

Könyvtár- és információtudományi  
szakfolyóirat

56. évfolyam  
HU ISSN 0041-3917

## 2009/8

### Tartalom

---

#### Ajánló

SZÁNTÓ Péter: **Folytatódik ...**

#### Cikkek

TÓTH Kornél: <b>Mi újság a MOKKA háza táján? Az IMOLA (Integrált MOKKA, ODR, OLA) koncepció</b> .....	351
RÓNAI Iván: <b>Kulturális digitalizálás – félúton az Europeana felé</b> .....	371
DRÓTOS László – KÖRÖS Kata – TERNAI Zita: <b>Adattármustra. Hírgyűjtemények</b> .....	378

#### Beszámolók • Szemlék • Referátumok

ECKES, Georg – SEGBERT, Monika: <b>European Film Gateway: Az európai filmarchívumok portálja</b> (Ref.: Kovácsné Koreny Ágnes) .....	393
PORAT, Lynne – FINE, Sara: <b>A könyvtárközi kölcsönzés használatának és nem használatának jellemzése</b> (Ref.: Burmeister Erzsébet) .....	(e)

#### EU-információ

Bemutatjuk a CORDIS adatbázist • 3 éves az .eu domén • Két régi hálózat egy új néven: <i>Enterprise Europe Network</i> • Rövid hírek • eYouGuide – új honlap az internethasználók jogairól • Új Eurobarometer felmérés az információs társadalommal kapcsolatos bizalomról (Összeállította: Kovácsné Koreny Ágnes).....	396
---	-----

(e) = A TMT e-változatában érhető el.



# Scientific and Technical Information

Hungarian journal of library and information science

Vol. 56 • 2009/8

## Summaries

---

TÓTH, K: **Follow-up on the progress of the Hungarian National Shared Catalogue** ..... 351

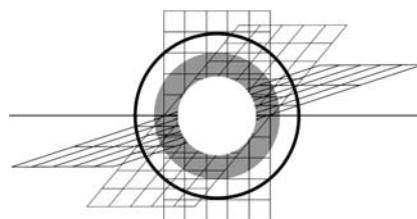
Over the past decade, a number of initiatives were taken by Hungarian librarianship in the field of shared cataloguing. The two most important projects are the Hungarian National Shared Catalogue (Magyar Országos Közös Katalógus – MOKKA) and the National Document Supply System (Országos Dokumentum-ellátási Rendszer – ODR). The future development of these initiatives has been set out by the new concept of integrating MOKKA, ODR and the National Location Database (OLA) into a new cataloguing system called IMOLA. This concept has been elaborated by the Computer and Automation Research Institute of the Hungarian Academy of Sciences (MTA SZTAKI) and Monguz Ltd. The concept is based on the recognition that the new, enhanced central services of the Hungarian library system must be supported by a common database of records instead of several cataloguing databases developed separately from each other and therefore occasionally duplicating records. The IMOLA concept provides a tool for the high quality integration of the existing services and makes it possible to access the catalogue records of Hungarian library collections quickly and efficiently, through a single interface.

RÓNAI, I.: **Digitization of cultural heritage – towards the European Digital Library** .....371

The common framework for the digitization of and online access to European cultural heritage, as well as for the preservation of European cultural materials in digital form was set out by two important EU documents issued in 2006. These documents lay down the principles for the creation of the European Digital Library. Over the past two years, the prototype of the multilingual portal called Europeana was established. It is expected that by 2010, 6 million digital records will be available through Europeana. However, we are only halfway towards ensuring the effective operation of the European Digital Library. EDL can only reach its full potential if a sustainable business model is elaborated for its future development. This paper gives an overview of the achievements in the field of digitization of cultural materials in Hungary and on the European level.

DRÓTOS, L. – KÖRÖS, K. – TERNAI, Z.: **Scrutiny of Hungarian databases. News** .....379

In the series “Scrutiny of Hungarian databases” independent experts evaluate various Hungarian online content services from the point of view of their use by libraries.



**Tóth Kornél**

## Mi újság a MOKKA háza táján? Az IMOLA (Integrált MOKKA, ODR, OLA) koncepció

***Az elmúlt két évtized során több kezdeményezés is született közös katalógusok és közös katalógizáló rendszerek létesítésére. A cikk első felében ezeket tekintem át (a teljesség igénye nélkül), kiemelve két – mindmáig meghatározó jelentőségű – projektet: a MOKKA-t és az ODR-t. A cikk második felében bemutatom az „IMOLA”-konceptiót, amelynek keretében egy munkaterv készült a MOKKA, az ODR és az OLA szolgáltatások korszerűsített, közös alapokra helyezett és teljes mértékben integrált megvalósítására.***

Visszatekintés: a hazai közös katalógizálás vázlatos története

### **Előzmények**

A könyvtári számítógépesítés térhódítása nyomán a hetvenes, hazánkban inkább a nyolcvanas évektől kezdve egyre több könyvtárban működött valamilyen gépi katalógus. Ezek a katalógusok hosszú időn keresztül egymástól elszigetelten, általában csak a könyvtár falai között voltak elérhetők. Az internet megjelenésével vált lehetővé, hogy a katalógusokat távolról is elérhetővé tegyék. Ekkor vált közzismertté és elterjedté az OPAC (online nyilvánosan elérhető katalógus). A technikai lehetőségek bővülésével párhuzamosan egyre növekedett annak igénye is, hogy a katalógusokban ne csak külön-külön, hanem együttesen is lehessen keresni. A nyolcvanas évek végétől, a kilencvenes évek elejétől ez a célkitűzés egyre határozottabbá vált.<sup>1</sup>

### **OSZKÁR**

A központosított keresés igénye mellett annak gondolata is felvetődött – külföldi példákra alapozva –, hogy a katalógusokban ne csak keresni lehessen közösen, hanem a feldolgozó munka megkönnyítése érdekében a rekordok a saját katalógusba letölthetők is legyenek. A közös katalógusba való feltöltés, és az onnan történő letöltés lehetőségét is megoldó rendszerek megnevezésére először az „osztott katalógizálás” fogalmát kezdték használni. Később a „közös katalógizálás, közös katalógus” terminológia vált elfogadottá. Hazánkban úttörő munkát végzett ezen a területen *Vajda Erik*, az *OMIKK* kiváló szakembere, akinek nevéhez fűződik a MOKKA elődjének tekinthető OSZKÁR (műszaki könyvtárak osztott katalógizálási

rendszere) alapelveinek és rendszertervének kidolgozása.<sup>2</sup> A hivatkozott TMT cikkben *Vajda Erik* részletesen leírja az OSZKÁR első koncepcióját, majd a koncepció módosítását szükségessé tevő tényezőket. Érdekes megfigyelni, hogy az OSZKÁR első változatának koncepciójában igen sok elem megjelenik a későbbi MOKKA alapelveiből. Ezen nem is csodálkozhatunk, ha tudjuk, hogy *Vajda Erik* a későbbiekben kiemelkedő szerepet játszott a MOKKA működési struktúrájának kialakításában, majd pedig éveken át annak projektmenedzsere volt. Az OSZKÁR-projektnek két változata is elkészült (a második már az ún. elosztott modellre épült, l. a következő bekezdésben), azonban az akkori műszaki-technológiai lehetőségek és egyéb szervezésbeli nehézségek megakadályozták, hogy szélesebb körben is használható rendszerré váljon. Ennek ellenére elmondhatjuk, hogy elvi megalapozója volt a később megvalósuló közös katalógizálási törekvéseknek.

### **KözEIKat**

Az OSZKÁR első változatától eltérő módon, más koncepció mentén indult a *Közös Elektronikus Katalógus (KözEIKat)* projekt. Alapvető eltérés, hogy míg az OSZKÁR (első változata) valóságosan egybetöltött rekordokból felépülő közös katalógus modelljét kívánta megvalósítani, addig a KözEIKat virtuális közös katalógust céltott meg, amelyben a tagkönyvtárak rekordjai nincsenek fizikailag közös adatbázisba töltve, hanem egyidejű (párhuzamos) lekérdezés segítségével kereshetők egy közös keresőfelületen keresztül<sup>3</sup>. Ezt a modellt elosztott modellnek is nevezik. Ennek megvalósítására 1996-ban indult a *Nemzeti Infrastruktúra Fejlesztési program* projektje, amely először az akkori *KLTE* és a *JATE* kataló-

gusainak közös lekérdezését oldotta meg. A KözEIKat első verziójának keresőfelülete az eredeti célkitűzést felkaroló budapesti egyetemek TEMPUS pályázata segítségével valósult meg. A kereső ma is elérhető a weben, de csak a nyitólap van fent, keresni már nem lehet ezen keresztül.<sup>4</sup> A KözEIKat hosszú éveken át működött, azonban a fenntartására, továbbfejlesztésére nem sikerült megfelelő háttérrel fenntartani. Annak ellenére, hogy elkészült a kereső második verziója is,<sup>5</sup> a projekt mára elhaltnak mondható, amit az is jól jellemez, hogy a második verzió keresője sem működőképes.

## VOCAL

Időben a fenti törekvésekkel párhuzamosan indult a Voyager (később Corvina) integrált rendszert használó könyvtárak közös katalógizálási törekvése, amely a VOCAL Egyesület által működtetett, azonos névre keresztelt katalógizálási rendszerben öltött testet. A VOCAL eszméjének egyik fő inspirálója és a munka koordinálója Bakonyi Géza volt. 1999-ben a „Könyvtári figyelő”-ben publikált cikkében<sup>6</sup> áttekinti az addigi közös katalógizálási törekvéseket, elkötelezettséget tanúsít a MOKKA tervei iránt, azonban szükségesnek és hasznosnak látja a VOCAL létrehozását, amely az azonos rendszert használó könyvtárak együttműködése által a közös munka magasabb szintű összehangolását teszi lehetővé, mint ami az eltérő rendszereket használó könyvtárak katalógusait egyesítő MOKKA kereteiben megvalósítható. A cikk részletekbe menően tárgyalja a VOCAL rendszer jellemzőit és leírja a munkafolyamatokat is. Annak ellenére, hogy az azonos integrált rendszer használatából származó előnyöket valóban csak egy elkülönülő közös rendszerben lehet maradéktalanul kiaknázni, az is tagadhatatlan, hogy a VOCAL egyfajta párhuzamosságként jelentkezett a már korábban kialakított, és a tagkönyvtárak által elfogadott MOKKA-konceptió mellett. Erre mutatott rá Vajda Erik 2000-ben publikált cikkében.<sup>7</sup> A cikk amellett, hogy számba veszi azokat a nehézségeket, amelyek ebből a párhuzamosságból erednek, nemzetközi és hazai tapasztalatok alapján részletesen áttekinti és összefoglalja az addigi közös katalógizálási törekvéseket és összegzi a megvalósítás lehetséges modelljeit, ezáltal jelentős forrásul szolgálhat a mai kutató számára is, aki szeretne eligazodni ebben a témában. A VOCAL kapcsán meg kell említenünk, hogy a közös rendszert használó könyvtárak együttműködésén túl, megvalósításától kezdve, egyúttal az ODR alapjául is szolgál.

## MOKKA

### A MOKKA rövid története

A MOKKA<sup>8</sup> létrejöttének háttéréről szemléletes leírást ad Vajda Erik 3K-ban megjelent (az előző pontban hivatkozott) cikkében. Az elgondolás „atyja” Mader Béla (az akkori József Attila Tudományegyetem, ma SZTE Egyetemi Könyvtárának főigazgatója) volt. Az ő elgondolása szerint a hazai könyvtárakban fellelhető dokumentumvagyon leíró rekordjai a legnagyobb hazai könyvtárak katalógusaiban igen nagy százalékban fellelhetők. Ez a magyar kiadású művek esetében megközelíti a 100%-ot. Ebből a – vizsgálódásokra alapozott – feltételezésből kiindulva kijelenthető, hogy a legnagyobb könyvtárak közreműködésével létesített közös katalógizálási rendszerben a könyvtári közösség számára elérhetővé tehető a hazai rekordvagyon legnagyobb része. A közreműködő könyvtárak körét tovább bővítve – mintegy 100 könyvtárat bevonva – elérhető, hogy egy modern, számítógépes katalógus tartalmazza, és egy ponton elérhetővé tegye a teljes hazai könyvtári dokumentumállomány leíró rekordjait és lelőhely-információit.

Ez volt tehát az a kiinduló gondolat, amely megalapozta a MOKKA indítását. Lássuk most a megvalósítás főbb lépéseit! A projekt indulásának és első szakaszának összefoglalását Bakonyi Géza 2003-as TMT cikkének<sup>9</sup> bevezetőjéből vett idézettel írom le.

„A MOKKA Egyesület 1996-ban alakult meg a 15 legnagyobb magyar könyvtár részvételével. Célja az volt, hogy létrehozza a magyar országos közös katalógizálás alapjául szolgáló közös katalógust és a funkcionális eszközöket. A projekt 2002 januárjától gyorsult fel, amikor az OSZK-ba kerülésével sikerült stabil és biztonságos pénzügyi és intézményi háttérrel biztosítani számára. A MOKKA központi katalógusa már 2002 augusztusától elérhető volt teszt üzemmódban. A nyilvános átadásra 2003 márciusában került sor. Ezzel lezárult a projekt első szakasza, amelynek legfontosabb feladata a 15 tagkönyvtár közös központi katalógusának a megvalósítása volt.”

Jelen tanulmánynak nem célja, hogy részletekbe menően foglalkozzon azokkal az okokkal, amelyek a MOKKA tényleges elindulásának gátló tényezői voltak. Ha az évszámokat megnézzük, látható, hogy a MOKKA létrehozásának 1996-os dátuma, és a tényleges működés megkezdésének 2003-as

éve között bizony hét év telt el, ami jelentős késlekedésnek mondható. Közismert tény, hogy a MOKKA első szállítója (*Dynix-Horizon*) nem teljesítette a vállalt feltételeket, ezért a MOKKA egyesület néhány év után felbontotta a szállítóval kötött szerződést. Ezután az eredeti tenderen második helyezett *T-Systems Dataware Kft.*-vel kezdődtek tárgyalások, amit hamarosan szerződéskötés követett. Vélhetően a feladat komplexitása, és egyéb, nehezen rekonstruálható – elsősorban pénzügyi és szervezeti – tényezők vezettek oda, hogy a második szerződéskötés után is jó néhány évnek kellett eltelnie, amíg a MOKKA ténylegesen megkezdte működését.

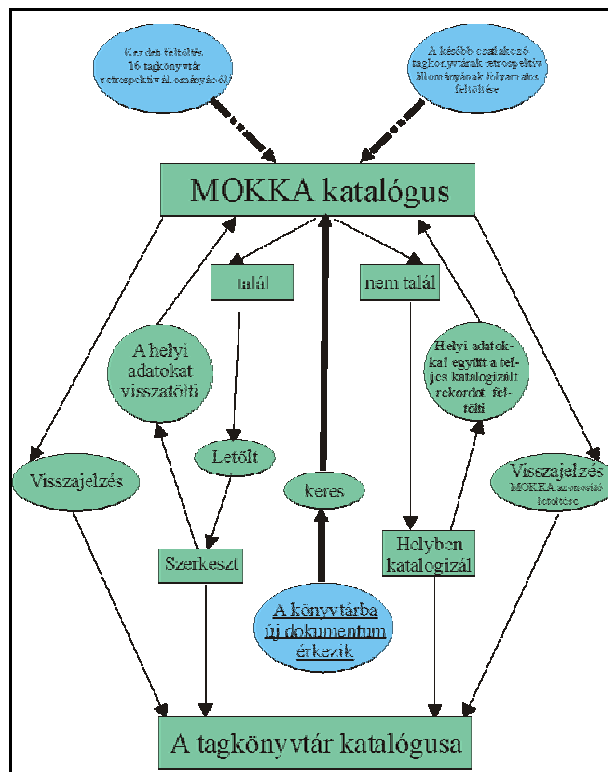
Ha az előkészítést és az induló adatbázis felépítését első szakasznak tekintjük, akkor a 2003-tól kezdődő időszakot tekinthetjük a második szakasznak. Vajda Erik 2001-ben lemondott projekt-szervezői tisztségéről, ezután Bakonyi Géza lett a MOKKA-projektvezetője. A második szakasz működésének koordinálása, szakmai felügyelete az ő nevéhez fűződik. Ennek a második szakasznak lényeges eseménye volt a 2006-os MOKKA bővítési pályázat, amikor az induló 15 (időközben 17-re bővülő) könyvtári tagság jócskán kibővült új, elsősorban nagyobb közművelődési könyvtárakkal. A MOKKA történetét megíró jövőbeni tanulmányban majd 2009/2010 lehet az újabb fordulópont, ami a 2008/2009-es TÁMOP-3.2.4 könyvtári pályázattal megvalósuló fejlesztések után következő 3. szakasz kezdetét jelöli ki.

### A MOKKA működési modellje

A MOKKA működési modelljének kialakítását az a hosszas vizsgálódás segítette elő, ami a külföldi és a hazai példák alapján a közös katalógusok építésének optimális módozatait vette számba. Ennek eredményeképpen az a döntés született, hogy a MOKKA alapját valódi, fizikailag egybetöltött adatbázis alkossa, és kialakítsák azt a működésmódot, amit a MOKKA honlapjáról átvett, az 1. ábrán szereplő folyamatábra szemléltet.

Az ábra a működést a feldolgozás szempontjából mutatja be. Az alapkonceptió arra a modellre épül, amelyet Vajda Erik „C” típusú, módosított (feltöltéses) klasszikus modellként ír le (hivatkozás az irodalomjegyzék 7-es pontjában). A „C” modell leírása az idézett cikkben: „Azáltal vált indokolttá, hogy a rendszert alkotó könyvtárak eltérő integrált könyvtári rendszereket és ebből adódóan eltérő keresési és katalógizálási felületeket használnak. Ilyenkor a résztvevők általános kívánsága, hogy –

abban az esetben, ha a katalogizálandó dokumentum rekordját nem találták a központi rendszerben – „otthon” katalogizálhassanak, és a katalogizálás eredményét (saját lelőhely kódjukkal és más szükséges azonosítókkal) feltölthessék a központi rendszerbe.”

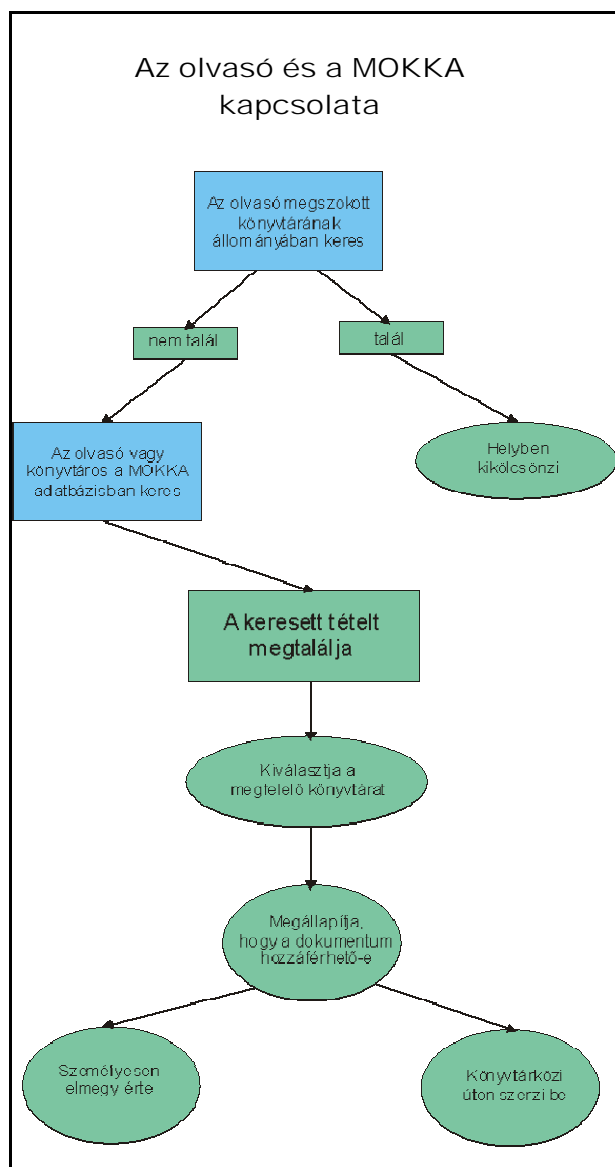


1. ábra A MOKKA működési modellje a feldolgozó szempontjából (a MOKKA honlapjáról)

Jól látható, hogy az alapelv a következő: ha a tagkönyvtár feldolgozó könyvtárosa megtalálja a leírni kívánt dokumentum rekordját a MOKKA adatbázisában, akkor azt letölti onnan a saját katalógusába, majd kiegészíti a helyi példányadatokkal, amelyeket egyúttal vissza is tölt a MOKKA-ba. Ha nem találja meg a rekordot, akkor leírja, és a helyi adatokkal együtt feltölti a központi adatbázisba. Mindkét ágon visszajelzést kap a központi rendszertől a feltöltésről.

A MOKKA használatának másik oldalát mutatja a szintén a MOKKA honlapjáról kölcsönzött 2. ábra.

Érdekes megfigyelni, hogy a folyamat végén megjelenik a KKK (könyvtárközi kölcsönzés) is, ami végül nem a MOKKA, hanem az ODR felületén fejlődött tovább.



2. ábra A MOKKA működési modellje az olvasó szempontjából

### A MOKKA kritikája

Mielőtt a MOKKA kritikáját megírnám, szükségesnek látom leszögezni a következőket: 1) A MOKKA alapkonceptiója lényegében ma is helytálló, a hazai könyvtári informatikai fejlődés lehetőségei szerint optimálisnak mondható. 2) A MOKKA jelentős szerepet töltött be a hazai könyvtárosság életében az elmúlt évek során, minden nehézség ellenére jelentős szolgálatot tett a feldolgozó munka összehangolása, megkönnyítése és a párhuzamos feldolgozás elkerülése érdekében.

Miért van akkor szükség kritika megfogalmazására? Először is azért, mert kevés olyan szolgáltatás

van, amit ne lehetne jobbá tenni, ehhez azonban meg kell fogalmazni a problémákat. Másodszor azért, mert a jelen helyzetben lehetőség van a hazai központi könyvtári szolgáltatások újragondolására, új alapokra helyezésére, és ehhez a megvalósult eredmények alapos elemzése szükséges. Melyek voltak azok a pontok, amelyeknél anomáliák, nehézségek jelentkeztek? A MOKKA vázlatos történetében jeleztem, hogy a projekt indítása és az első, ténylegesen működő változat elkészítése között hét év telt el. Ezekkel a kezdeti nehézségekkel a továbbiakban nem kívánok foglalkozni, ezeket „gyermekbetegségeknek” is tekinthetjük, amelyeket a MOKKA szerencsére kinőtt. Maradtak azonban olyan betegségek, amelyeket az „idő nem gyógyított”, és lényegében mindmáig fennállnak. Lássuk ezeket! (Az itt felsorolt problémákat részletekbe menően, alaposan elemzi és más szempontból – a tagkönyvtárak feldolgozási módszereit is szem előtt tartva – mutatja be *Koltay Klára* egy, a TMT-ben, 2008-ban megjelent cikkében.<sup>10)</sup>)

### Duplumellenőrzés

Vajda Erik kiváló cikkeiben több alkalommal is összefoglalta a közösen épített katalógusok fajtáit, lehetséges megvalósítási modelljeit. A már többször idézett 3K cikkében (irodalomjegyzék 7. pontja) leír két olyan modellt, amelyben a duplumellenőrzés nem jelent problémát. Ezek:

- teljesen centralizált modell (skandináv és holland rendszerek),
- a „klasszikus” modell (OCLC).

Ahogy fentebb már írtam, a MOKKA azonban a „C” modellt választotta. Ebben az első lépésben a tagkönyvtárak katalógusait egy hosszú folyamatban „egybetöltik”, fizikailag egy közös adatbázist hoznak létre. Ennek során kiemelkedő szerepet kap az egyes katalógusokban leírt, az összetöltés során duplumként jelentkező rekordokon végzett duplumellenőrzés és az erre alapozott szűrés. A később csatlakozó könyvtárak katalógusainak betöltése során a műveletet újból el kell végezni. A tapasztalat tanúsága szerint ez a szűrés nem működött tökéletesen, a MOKKA adatbázisában mind a mai napig fellelhetők duplumok. Ennek a kérdésnek alfejezeteként értelmezhető a „többkötetes dokumentumok problematikája”. Meggyőződésem, hogy nem lehet jól működő központi katalógust létrehozni, ha ebben a kérdésben nem sikerül szakmai egyetértésre jutva egy újszerű megoldást kitalálni. Erről az IMOLA modell leírásakor szeretnék részletesebben írni.

### *A feltöltések módszere*

Nem mondható szerencsésnek, hogy a feltöltésnél a forrás azonosítására olyan „bizonytalan” tényezőt használtak, mint a szerver IP címe. Hiszen a szerver változhat, nem azonosít egyértelműen egy intézményt. További bonyodalom, hogy előfordul, hogy azonos szerverről töltenek fel több katalógust (egy intézmény, de több telephely, pl. egyetem karai). Ebből is adódtak problémák, különösen a második körben csatlakozó könyvtárak esetében. További, még súlyosabb problémaként jelentkezik a „manuális feltöltés” módszere. Sajnálatos módon a MOKKA tagkönyvtárak jelentős része nem – vagy csak nagy késéssel – jutott hozzá olyan eszközhöz, amellyel a feltöltések automatizálhatóvá váltak. A „kézi” vagy „batch” feltöltés pedig mindig bizonytalanságot eredményezett (feltöltöttük a szerverre, de nem tudjuk, ott mi történt vele, betöltötték-e, vagy sem).

### *Rendszerfüggetlenség*

Az előző téma átvezet a rendszerfüggetlenséghez. Nem szeretném ezt részletesen tárgyalni, mert talán ez a legkényesebb kérdés, hiszen itt megjelenik a konkrét könyvtári rendszerszállítók érdeke is. Ezzel egyébként az elmúlt 5-6 év során elég sokat foglalkoztak a MOKKA és egyéb könyvtáros fórumok, úgyhogy a kérdés a nagyközönség számára is ismert. Inkább azt emelem ki – és az IMO-LA-konceptió alatt részletesebben is kifejtem –, hogy a megújuló MOKKA nem képzelhető el másképpen, mint teljes mértékben szállító- és rendszerfüggetlen szolgáltatás. A MOKKA eddigi életciklusában ez nem valósult meg.

### *Visszajelzések*

Láttuk a MOKKA feldolgozási folyamatábráján, hogy mindkét ágon megjelenik a visszajelzés eseménye. Ez a „fél-automatikus” módszerrel – amikor a feldolgozó a saját katalógusba mentés mellett a központi katalógusba is ment – megvalósul, de a teljesen „manuális” (batch) feltöltés esetében sok esetben (legtöbbször) elmarad. Sokszor és sokan kifogásolták, hiányolták ezt, ennek ellenére nem sikerült lényegi változást elérni ezen a téren. A feltöltések mellett ez a második terület, ahol komoly hátrányba kerültek azok a könyvtárak, amelyek nem a központi rendszer szállítójának szoftverét használták. A megújuló MOKKA-ban ilyen természetesen nem fordulhat elő: részletes, azonnali, webes felületen is elérhető visszajelzésekre van szükség a feltöltésekre vonatkozóan.

### *Hibás karakterkészlettel történő betöltés*

Sajnálatos módon a MOKKA első adatbázisának felépítése során néhány – még PC852-es kódlapot használó – könyvtár katalógusának betöltésekor az ékezetes karakterek hibásan jelentek meg. Ezt a hibás betöltést hosszú éveken át nem sikerült orvosolni, a tagkönyvtárak ismételt kérése ellenére a hibás karaktereket tartalmazó rekordok maradtak bent, ezért sokszor visszakereshetlenné téve ezeket a tételeket. A javításra csak a közelmúltban – hosszabb tárgyalások, egyeztetések eredményeképpen – kerülhetett sor, miután ezek a tagkönyvtárak korszerűbb könyvtári szoftverre váltottak, és az állományukat más kódolással újra elküldték. [1]

### *Hibás betöltések javítása*

Általában véve elmondható, hogy a jelenleg a MOKKA alapjául szolgáló adatbázis szerkezeti jellemzőiből adódóan az adatbázisban a globális javítások nagyon nehézkesek, nehezen megvalósíthatók. Ez felveti annak gondolatát, hogy a megújuló MOKKA adatbázis-szerkezetét célszerű úgy kialakítani, hogy lényegében bármely adatelemhez közvetlenül (SQL eszközökkel) hozzá lehessen férni.

## **ODR**

### *Az ODR<sup>11</sup> története*

Először is álljon itt az ODR meghatározása. „Az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer (ODR) a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által kialakított és támogatott olyan szolgáltatási rendszer, amely az országos lelőhely-nyilvántartás segítségével a könyvtárakon keresztül biztosítja a könyvtárhasználók számára a könyvtári dokumentumok hozzáférhetőségét.”<sup>12</sup>

Az ODR történetére vonatkozóan kevesebb adatot sikerült összegyűjtenem, mint a MOKKA vonatkozásában, így ennek áttekintése is rövidebb lesz. Annyi bizonyos, hogy a közös katalógizálás kezdetétől fogva megjelent az a célkitűzés, hogy a központi katalógus feldolgozást támogató szerepe mellett egyúttal lelőhely-adatbázisként is szolgáljon. Ahogyan a gépesítés haladt előre, és a számítógépes katalógusok a könyvtári állományok egyre nagyobb részét fedték le, annak realitása is egyre növekedett, hogy a katalógusok egyesítésével egy országos lelőhely-nyilvántartó rendszert lehet kiépíteni, ami egyúttal kiváltja az OSZK-ban, ha-

gyományos katalóguscédulákból épített – a hazai könyvtárakban fellelhető külföldi kiadásokat tartalmazó – KC-t (központi címjegyzék) is. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy egy ilyen adatbázis a KKK (könyvtárközi kölcsönzés) számítógépes támogatására is alkalmassá válhatna. Ennek gondolata megjelent már az OSZKÁR, később pedig a MOKKA-konceptiójában, és jól látszik a MOKKA használatát az olvasó szempontjából bemutató folyamatábrán is. Mivel azonban az ODR szolgáltató könyvtárak köre sokkal bővebb (bár egyúttal le is fedi a MOKKA tagkönyvtárakét), ezért a MOKKA helyett inkább az ODR egyik funkciója lett a lelőhely-nyilvántartás, ahogyan ez Koltay Klára 2002-es cikkéből<sup>13</sup> is kiderül.

Annak ellenére, hogy visszatekintve kézenfekvőnek látszik, hogy a párhuzamosság kiküszöbölésével helyesebb lett volna, hogy a közös katalógizálást és a könyvtárközi kölcsönzést egyazon központiilag épített közös katalógus szolgálja ki, mégsem ez a forgatókönyv valósult meg. A MOKKA haladt a maga – sokszor rögzös, és hibáktól nem mentes – útján, míg vele párhuzamosan megszületett a már korábban bemutatott VOCAL Egyesület, és a MOKKA-éhoz nagyon hasonló alapelvek és feldolgozási módszer mellett megindult a közös katalógizálás a Voyager (későbbi Corvina) rendszerrel használó könyvtárak között. A MOKKA megmaradt a közös katalógizálást és a rekordletöltést támogató szolgáltatásnak, míg a VOCAL – ugyanezen célt szintén megvalósítva, de egyúttal le is szűkítve a Corvina könyvtárakra – a könyvtári fejlesztési koncepcióban már korábban megjelent ODR alapjává vált.

### **Az ODR működési modellje és a modell kritikája**

Az ODR működési modelljét – ahogyan a MOKKA esetében is – két szempontból vizsgálhatjuk: a rendszer használója (könyvtáros vagy olvasó) és a rendszer szolgáltatója (könyvtár). A rendszer használója az ODR webes felületével találkozik, ezen keresztül indíthat KKK kérést, vagy kérhet digitális (vagy ma már egyre ritkábban, fény-) másolatot. Ennek a felületnek a működéséről, csakúgy, mint az ODR szolgáltató könyvtárak köréről, az ODR honlapja részletes felvilágosítást ad, ezért itt nem látom indokoltnak a működés leírását, vagy a tagkönyvtárak felsorolását. Azt meg kell jegyezni, hogy az általam megkérdezett könyvtárosok túlnyomó többsége az ODR szolgáltatásait jól használhatónak tartja, és napi munkájában nagy segítségként értékeli.

A működési modell az ODR szolgáltató könyvtárak szempontjából vizsgálva nem hoz ilyen egyértelmű eredményt. A tapasztalatok alapján bizonyos kritikai észrevételek megfogalmazása indokolt, azonban itt is előre bocsátom, hogy:

- a magyar könyvtárosságnak az elmúlt évek során az ODR felbecsülhetetlenül hasznos szolgáltatást nyújtott a KKK és később egyre növekvő mértékben a fénymásolati, majd digitális dokumentum-szolgáltatás terén,
- az ODR alapelvek jók, esetleg azok kibővítése, kiegészítése vált indokolttá az újabb lehetőségek és igények (mind informatikai, mind könyvtáros szakmai és könyvtárhasználói vonatkozásban) megjelenésével.

Ha a működést az ODR szolgáltató könyvtár szempontjából nézem, akkor a rendszer alapját képező adatbázis épülésében alapvető kettősség figyelhető meg. A VOCAL tagkönyvtárainak rekordjai teljes értékűen kerültek és kerülnek be folyamatosan az ODR-be, míg a többi, egyébként „jogilag” teljesen azonos státusú könyvtár állománya vagy MARC alapú, kötegelt (batch) feltöltéssel, vagy egy egészen sajátos metódust követve, ún. ISBN alapú betöltéssel kerülhetett csak a rendszerbe. Ez utóbbi legjellemzőbb – és talán leginkább ellentmondásos – esete a *KELLŐ* rekordok betöltése. Az ISBN alapú betöltés alapelve ugyanis a következő: az ilyen könyvtár (vagy bibliográfiai szolgáltató) rekordja csak akkor kerül be a rendszerbe, ha azt a rekordot már korábban egy bibliográfiai rekord szolgáltatására is alkalmassá tett könyvtár betöltötte. Hiába írja le a hazai dokumentumokat a *KELLŐ* a leggyorsabban, a rekordok nem tudnak az ODR-be kerülni, mert még nincs ott az „alaprekord”, amihez kapcsolódhatnak.

Összességében, a teljes működési modellt vizsgálva azt a következtetést lehet levonni, hogy a VOCAL tagkönyvtárak, és még néhány, tényleges rekordszolgáltató könyvtár kivételével a többi ODR szolgáltató könyvtár állománya meglehetősen nagy bizonytalansággal került be a rendszerbe, és ez a helyzet a cikk megírásának pillanatában is így van. A „bizonytalan” bekerülés némely esetben egyenesen azt jelenti, hogy több olyan ODR tagkönyvtár is van, amelynek rekordjai lényegében egyáltalán nem, vagy csak egészen aránytalanul alulreprezentálva tudtak megjelenni az ODR adatbázisában.<sup>14</sup> Ez sajnálatos módon az ilyen könyvtárak számára számszerűsíthető, pénzügyi hátrányt is okoz, ugyanis az ODR-ben való reprezentáltság jelentős hatással van a könyvtárközi kéré-



sek számára és ezen keresztül a KKK támogatás mértékére is, ami az esélyegyenlőség elvének sérülését jelenti. [2]

A legutóbbi időkben az adatbázis-építés problematikája mellett az ODR szerver túlterheltsége és elöregedése miatti működési problémák is jelentkeztek. Ez egy jól körülhatárolható, és nem a modell lényegét érintő, hogy úgy mondjam „külsődleges” probléma, aminek megoldása „csak” pénz kérdése. Igazságtalanság lenne ezen a ponton elhallgatni, hogy az ODR működtetését, a jól használható, innovatív webes felület kialakítását a *Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK)* vállalta magára a szerény, sőt bizonyos ideje már nem is elérhető minisztériumi támogatás kiegészítéseként, és a szolgáltatás alapját adó szervert is a DEENK adja.

Összefoglalva elmondható, hogy az ODR mint szolgáltatás szükséges és jól használható eleme a magyar könyvtárügynek, ugyanakkor az említett anomáliák felszámolása egy megújuló országos rendszerben elkerülhetetlen.

### **Egyéb kezdeményezések közös katalógusok megvalósítása terén a teljesség igénye nélkül**

#### **NPA**

„Bár – manuálisan épített, cédulákból álló – központi katalógusok már korábban is voltak Magyarországon, ezek aligha tekinthetők a közös katalógizálás közvetlen előfutárainak. Annál inkább így kell felfogni a 80-as évek második felében létrejött, majd napjainkig igen nagy fejlődésen átment *Nemzeti Periodika Adatbázis*t, a hazai könyvtárakban található külföldi időszaki kiadványok központi katalógusát, hiszen az a könyvtárak (növekvő mértékben géppel olvasható) adatbevitelére, tehát decentralizált inputra épül, maga a központi adatbázis pedig online elérhető és abból – adott feltételekkel katalógus-rekordokat lehet letölteni.” (Idézet Vajda Eriktől; hivatkozás az irodalomjegyzék 1. pontjában.)

#### **MOKKA-R<sup>15</sup>**

A MOKKA régi könyves kiegészítése. Célkitűzését hivatalos honlapjáról idézem:

„A MOKKA-R Tagozat célja a Kárpát-medence könyvtárainak és azok használóinak dokumentum- és információ-ellátását nagy mértékben javító közhasznú tevékenység ellátása, különösen a régi

nyomtatványok közös katalógizálási rendszerének előkészítése, megszervezése és működtetése.

A MOKKA-R működése a MOKKA-éval megegyezik, vagyis a központi katalógus a tagkönyvtárak adatbázisainak a központi katalógusba való áttöltésével jön létre.” (A MOKKA-R-konceptiójáról, működési elvéről részletes leírás található *Keveházi Katalin* 2009-es TMT cikkében.)<sup>16</sup>

Érdekességképpen megjegyzem, hogy a *HunTéka* könyvtárak katalógusai nem betöltéses módszerrel, hanem online, valós idejű lekérdezővel jelennek meg a MOKKA-R-ben. Ráadásul a MOKKA-R alá egy ponton, a *HunKat.hu* virtuális katalóguson keresztül vannak bekötve. Ez a működésmód az IMOLA-konceptió szempontjából kifejezetten figyelemre méltó (többszintű struktúra, aggregátorok megjelenése).

### **Azonos rendszert használó könyvtárak katalógusai**

*Theca: egyházi könyvtárak keresőrendszere*<sup>17</sup>

Rövid idézet a Theca keresőrendszer honlapjáról: „1994-95. óta számos egyházi könyvtár anyagának feldolgozása az Orbis adatbázis-kezelő programmal történik. A programban feldolgozott anyag legnagyobb része ún. modern (az egyházi gyűjtemények értelmezésében 1850 után megjelent) könyv. A keresőrendszer ebből az Orbis adatbázisból származó adatokat képes megjeleníteni az Internet hálózaton.” A Theca szép kezdeményezés, ami könyvtártipizálás alapján azonos rendszert használó könyvtárak állományának közös lekérdezését valósítja meg tetszetős, webes felületen. A kereső ma is jól működik, bizonyítva ezzel a nagy, központi projektek mellett a kisebb, szakterületi, vagy egyéb alapon szerveződő együttműködések létjogosultságát.

*Szirén, majd Szikla központi adatbázis*

Központi katalógust valósít meg a *Szirén* könyvtárak központi adatbázisa.<sup>18</sup> Az adatbázis támogatja a rekordátvételt. Modellje az egybetöltött adatbázisok sémáját követi, interakciót azonban nem tartalmaz. Hátránya, hogy a tagkönyvtáraknak nincs saját OPAC-jük, csak a közös katalógusban jelennek meg, illetve újabban a saját honlapjukon egy linket elhelyezve érhetik el saját katalógusukat. A *Szirén*ből kiváló és önálló fejlesztési útra lépő *Szikla* rendszer alapelveit tekintve azonos módon építette fel központi „Szikla” adatbázisát.<sup>19</sup>

*HunKat: HunTéka könyvtárak*

A fentiekől eltérő elvet követ a *HunKat.hu*<sup>20</sup> nyílt, közös katalógus, amely a HunTéka könyvtárak közös katalógusaként indult. A katalógus építésének alapelve az elosztott, vagy virtuális modellre épül.<sup>21</sup> Ebben a tagkönyvtárak katalógusai nincsenek fizikailag egybetöltve, hanem a lekérdezés online módon, valós időben történik. Előnye, hogy nincs szükség központi szerver üzemeltetésére és a szerveren létesített adatbázis karbantartására. További előny a valós idejű működésmód, aminek eredményeképpen a példányok státusinformációi az aktuális helyzetet tükrözik. Jól használható lelőhely-adatbázisként, és a katalogizálást is támogatja, ugyanis a keresés eredményét HUNMARC vagy USMARC/MARC21 formátumban le lehet tölteni. Meg kell említeni, hogy az alkalmazott technológia lehetővé teszi, hogy teljesen rendszerfüggetlen módon működjön: bármely Z39.50 szerver funkciót biztosító könyvtári katalógus beköthető a keresőbe<sup>22</sup> (példa az MTA Központi Könyvtárának Aleph katalógusa). További érdekessége, hogy a könyvtári katalógusokon túl bármely egyéb kereshető forrás (e-tartalom) beköthető a keresőbe. A HunKat a Monguz<sup>23</sup> keresőtechnológiára épül, amely az IMOLA-konceptióban is jelentős szerepet játszik.

*MetaLib: Aleph könyvtárak*

A MetaLib<sup>24</sup> SFX™ technológiára épül (Ex Libris). Az SFX OpenURL-lel működő linkszerver, amely elérhetővé teszi felhasználóinak a kontextusfüggő linkeket az egyes szolgáltatásokhoz. Hasonlóan a HunKat-hoz, a MetaLib esetében is elmondható, hogy az elosztott modellre épül, és nemcsak könyvtári katalógusok, hanem egyéb e-könyvtárak vagy digitális tartalmakból épülő repozitóriumok is beköthetők a közös keresésbe.

**A legújabb kezdeményezések**

Éppen csak a megemlítés szintjén jelzem (semmiképpen nem fontosságukat minősítve, hanem jelen tanulmány terjedelmi követelményei miatt), hogy két újabb projekt is elkezdődött a közelmúltban: a HUMANUS tervezése 2005-ben indult, és ma már működő szolgáltatás az OSZK keretében, a „Könyvtárportál” program még tervezés, fejlesztés alatt áll a Könyvtári Intézet felügyelete alatt.

*HUMANUS*<sup>25</sup>

„A HUMANUS feladata a magyar vonatkozású nyomtatott és az elektronikus humántudományi (rész)dokumentumok – azaz időszaki kiadványok vagy tanulmánykötetek részeként megjelent dokumentumok – teljes körű bibliográfiai feldolgozása, tartalmi feltárása, rendszerbe foglalása.”<sup>26</sup>

*Könyvtárportál (megelőző tanulmányprojekt: UTCA katalógus)*<sup>27</sup>

A Könyvtárportál<sup>28</sup> fejlesztése összhangban van a magyar könyvtári stratégia fő célkitűzéseit megfogalmazó „portál programmal” (OKM Konceptió a könyvtárfejlesztésről: Portál program – a könyvtárügy stratégiája 2008–2013.).<sup>29</sup>

A Könyvtárportál fejlesztői ezzel az – OKM konceptióból vett – idézettel jelölik meg fő célkitűzésüket: „épülettől és a nyitvatartási időtől függetlenül biztosítson hozzáférést ezen (közhasznú) információkhoz és adatokhoz, és a könyvtári szolgáltatások jelentős részéhez. ... Szabványos felépítésű könyvtári portál (könyvtári ügyfélkapu) kialakítása a használók bevonásával; nem könyvtári és nem hagyományos információk és tudások (iwiw, wikik, könyvesboltok, antikváriumok, más archívumok, elektronikus szolgáltatások) becsatornázása.”

## Az IMOLA

Mielőtt hozzálátnék az IMOLA bemutatásához, igyekszem röviden összefoglalni azokat a következtetéseket, amelyek az eddigi kezdeményezésekből – elsősorban a MOKKA és az ODR szolgáltatások alapján – levonhatók. Általánosságban elmondható, hogy a hazai könyvtárügyben az elmúlt másfél-két évtized során megjelentek mindazok az alapelvek, amelyekre központi számítógépes szolgáltatások építhetők. Ezek a gondolatok realizálódtak többféle projektben, amelyek közül kiemelkedik két, ma is működő szolgáltatás: a közös katalogizálást támogató MOKKA és a lelőhely-adatbázisként is működő, KKK-t és dokumentumküldést támogató ODR.

A szolgáltatások megújítását három, lényegében eltérő, de végeredményben azonos kicsengésű ok indokolja:

- Új igények, új lehetőségek megjelenése mind informatikai, mind könyvtáros szakmai vonatkozásban. Ezekre az új igényekre és lehetőségekre

valamilyen módon válaszolni kell, és az alaposabb vizsgálódás oda vezet, hogy a válasz kevésbé lehet meggyőző a meglévő rendszerek apróbb javíthatása révén, sokkal inkább az egész szolgáltatás újragondolása, új alapokra helyezése vezethet el a megnyugtató megoldáshoz.

- A megvalósult szolgáltatások működési hibái és hiányosságai, amelyek a modellek nem megfelelő megvalósításából eredtek. Ebből a szempontból a baj nem a modellekkel volt, hanem azok implementálásával. Természetesen ezeket a problémákat a MOKKA háza táján is észlelték, és az utóbbi időben határozott erőfeszítések történtek a hibák (pl. duplumszűrés hiányosságai) kijavítására, sőt új funkciók bevezetésére is.<sup>30</sup>
- A MOKKA és az ODR adatbázisok párhuzamosága. Ahogyan az ODR történeti áttekintésében rámutattam, a MOKKA mellett, azzal párhuzamosan elindított VOCAL adatbázis lett az ODR alapja. Az elmúlt évek során a könyvtáros szakmai irányítás is arra az álláspontra jutott, hogy ezt a párhuzamosságot meg kellene szüntetni, ezért évek óta „terítéken van” a MOKKA és az ODR adatbázisok egyesítése. Mivel mindkét adatbázis súlyos problémákkal küzd, nem látható, hogy a problémák hatékonyan, frappánsan megoldhatók lennének a kettő egyesítésével. Ezen a ponton egészen világosan egy újragondolt, nagyon alaposan megtervezett és a tervekhez igazodóan kivitelezett harmadik megoldás látszik kívánatosnak. A következőkben ennek az új, „IMOLA” munkanévvél ellátott megoldásnak az elvi bemutatására vállalkozom.

### **Az IMOLA bemutatása**

IMOLA = Integrált MOKKA, ODR és Országos Lelőhely-adatbázis. Az IMOLA-konceptió az elmúlt 2-3 év alatt alakult ki az MTA SZTAKI könyvtári informatika csoportja és a szegedi Monguz Kft. (korábban iKron Kft.) programozó matematikus, illetve könyvtáros és könyvtári informatikus végzettségű szakembereinek közreműködésével. A koncepció lényegét az a felismerés adja, hogy a fenti szolgáltatásokat csak egységes alapra helyezve, korszerű technológiák bevonásával érdemes megújítani.

### **Az IMOLA alapelvei, célkitűzései**

#### *Egységes alap*

Először is, mit nem jelent az egységes alap? Az egységes alap nem jelent feltétlenül fizikailag egy

szervert, vagy egy adatbázist. Az egységes alap azt jelenti, hogy az egész rendszer alapját egyetlen, közös, logikai tároló alkotja. A logikai tároló „transzparens” a felhasználó felé.<sup>31</sup> Belső felépítését tekintve lehet bonyolult, több rétegű, moduláris, fizikailag több szerverre és adatbázisra elosztott, működési elvét tekintve pedig „hibrid”, de a felhasználó felé egyetlen, robusztus egységként jelenik meg.

#### *Teljességre törekvés*

A koncepció kimondja, hogy a rendszernek törekednie kell a teljességre, azaz a teljes hazai könyvtári dokumentumvagyron nyilvántartását kell megcéloznia.

#### *Többrétegűség és modularitás*

A koncepció egyik vezérgondolata, hogy az egységes alapra felépített központi logikai tároló felett több rétegű, moduláris szolgáltatások valósíthatók meg. A logikai tárolón megvalósuló szolgáltatáshalmaz egyik modulját a MOKKA szolgáltatás alkotja, másik eleme az OLA funkcionalitás, harmadik az ODR. Ezekon túlmenően további, web2-es, interaktív szolgáltatásokkal, portálmegoldásokkal bővíthető a rendszer.

#### *Rendszerfüggetlenség, esélyegyenlőség*

Az eddigi közös katalógizálási törekvések általános jellemzője, hogy a könyvtárak által használt integrált könyvtári rendszerek valamilyen módon domináns szerepet játszottak a megvalósításban. Ha egy bizonyos rendszer központi katalógusáról van szó, ez természetes, és egyáltalán nem kifogásolható. Abban a pillanatban azonban, amikor országos, többféle rendszert használó könyvtárak összefogásával megvalósuló projektről van szó, megváltozik a kép, és ebben az összefüggésben a teljes rendszerfüggetlenség követelménye jelenik meg. Csak ez garantálhatja azt az esélyegyenlőséget, amely a sokkal mélyebb, törvényekben is megfogalmazódó társadalmi igazságosság alapkövetelményére épül. A történeti áttekintésben leírtak alapján kiderült, hogy ez a követelmény a MOKKA és az ODR esetében nem kielégítő módon valósult meg. Éppen ezért a megújuló központi szolgáltatás alapkövetelménye a teljes rendszerfüggetlenség, ami azt jelenti, hogy minden egyes tagkönyvtár teljesen azonos feltételek mellett vehet részt a közös munkában, ha az általa használt könyvtári rendszer teljesíti azokat a specifikációban rögzített műszaki követelményeket, amelyek a

közös munkához szükségesek. A működési modell kifejtésében rámutatok, hogy egy valóban teljesre törekvő országos rendszer esetében jogosultsági szintek meghatározása válik szükségessé, azonban nagyon lényeges, hogy a szintek elválasztása nem egy kitértetett rendszer használatához kötődik, hanem szakmai besoroláson alapul és az általános műszaki követelmények teljesítéséhez kötött.

#### Automatizált működésmód

A működési modell bemutatása során ezt részletekbe menően kifejtem, itt csak jelzem, hogy a lehetőségekhez mérten minél teljesebb körű automatizmust kell bevezetni és a humán beavatkozást a minőség-ellenőrzés, a javítás, az eseti beavatkozások szintjére kell szorítani.

#### Széles körű monitoringszolgáltatások, visszajelzések

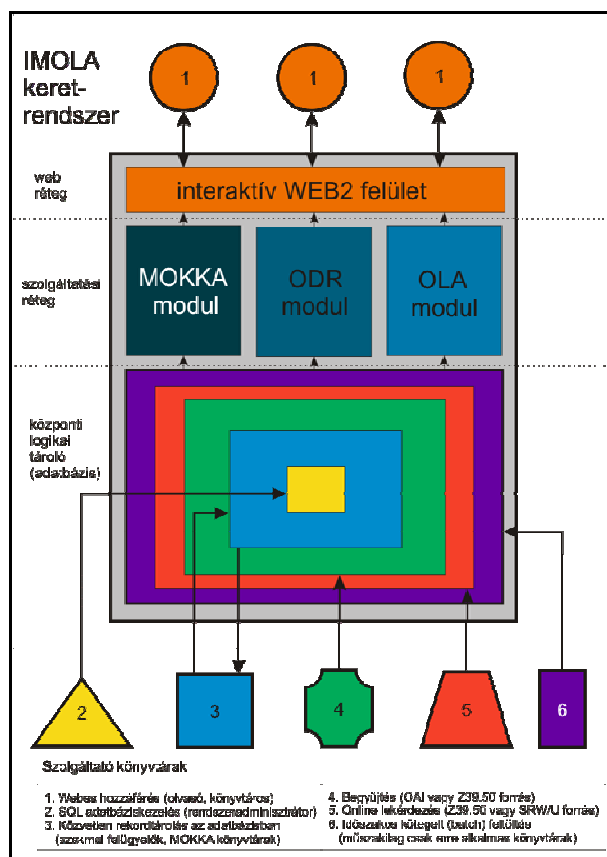
Az előző célkitűzéssel összefügg, és bizonyos szempontból annak előfeltétele a monitoringszolgáltatások beépítése és ezek alapján a visszajelzések megoldása a rendszer szolgáltatói és használói felé. Automatizált működésmód ugyanis nem képzelhető el nagyon precíz, sok szempontú monitoringszolgáltatás nélkül, amely ellenőrzi a rendszert és visszajelzést ad mind a normál működésmódról (statisztikák, jelentések a feltöltött állomány méretéről, a használatról stb.), mind az esetleges hibákról.

#### Nyitottság

A megújuló központi rendszernek több szempontból is nyitottnak kell lennie. Egyrészt az elkövetkező évek során fokozatosan csatlakozó könyvtárak felé, biztosítva a könyvtár szakmai besorolása szerinti csatlakozás feltételeit, másrészt más hazai és nemzetközi projektek felé, így a Könyvtári Intézet által felügyelt „Könyvtárportál” program, vagy az EU különböző könyvtári és tágabb értelemben vett közgyűjteményi projektjei felé.

#### Az IMOLA működési modellje

A működési modell bemutatását a központi, logikai tároló működési elvével kezdem, majd az erre épülő modulokat és szolgáltatási szinteket veszem sorra. Előtte azonban szükségképpen szólni kell az IMOLA jogosultsági szintjeiről is, ezek ugyanis szoros összefüggést mutatnak a működési módszerrel. A működési modellt szemlélteti a 3. ábra.



3. ábra Az IMOLA felépítése és sematikus működési modellje a modulokkal, rétegekkel és a központi tároló gyarapodási módszereivel

#### Jogosultsági szintek az IMOLA rendszerben

Egy ilyen komplex, országos, valóban a teljes hazai könyvtári állomány reprezentálására készülő rendszer esetében nem képzelhető el hatékony működés, ha a rendszerben nincsenek jól körülhatárolt jogosultsági szintek. E tanulmány keretében csak javaslatot tehetek erre nézve, a megvalósítás során minden bizonnyal differenciáltabb, sokkal pontosabban körülírt jogosultsági köröket kell majd megállapítani.

#### Rendszeradminisztrátor (vagy rendszergazda)

Teljes jogosultság a rendszer kezelésében technikai, műszaki vonatkozásban, de nem könyvtáros szakmai tekintetben, felelősség a választott tisztségviselőkre. Ez a funkció jelenleg is létezik a MOKKA-ban. Javasolható, hogy a jelenlegi egy fő helyett minimum kettő, de inkább három fő töltsen be ezt a tiszteket, mégpedig 7x24 órás rendelkezésre állással. Ha meggondoljuk, hogy ez Magyarország központi könyvtári szolgáltató rendszere, amely

integráló módon a többi szolgáltatást is fokozatosan maga köré vonhatja, ez a követelmény nem tűnik túlzottnak, inkább a minimális elvárás szintjén mozog.

#### *Szakmai felügyelő szint (supervisor)*

Könyvtáros szakmai vonatkozásban a rendszer fölött teljes körű ellenőrzése van, a rekordokat javíthatja, az egész munkát ellenőrzi. Javasolt ezt nem egyetlen személyben megállapítani (ahogyan jelenleg a MOKKA esetében van), hanem legalább három, de inkább öt (vagy még több) főben. A szakmai felügyelő jogosult arra, hogy a háttérállományokat, besorolási rekordokat ellenőrizze, szükség esetén módosítsa, egységesítse. Ha a bibliográfiai rekordokban hibát talál, javítsa. A rendszer fejlesztői felé elvárásokat fogalmazzon meg, mely pontokon szükséges a program működésének módosítása, javítása. A tagkönyvtárak felé pedig szakmai elvárásokat fogalmaz meg, ezek betartására felügyel.

#### *Központi rekordtárolásra jogosultak (megközelítőleg mostani MOKKA kör)*

Az erre jogosított könyvtárak feldolgozó könyvtárosai azok, akik a központi rendszerben közvetlenül menthetnek és módosíthatnak rekordokat. Ide az OSZK, az országos sakkönyvtárak, a nagyobb egyetemi könyvtárak, a megyei könyvtárak és a legjelentősebb egyházi, valamint speciális intézményi, intézeti könyvtárak tartozhatnak. Ezen a szinten belül elképzelhető – és indokolt is –, hogy bizonyos hierarchia szerint legyenek olyanok, akik az összes rekordot módosíthatják (mintegy a felügyelő könyvtárosok segítőiként), és legyenek olyanok, akik csak a saját könyvtárukból feltöltött rekordokhoz férnek hozzá ilyen módon.

#### *Az összes többi könyvtár*

Az ide sorolt könyvtárosok nem menthetnek vagy módosíthatnak rekordot közvetlenül a központi tárolóban. A könyvtár műszaki felkészültségétől függően teljesen automatikus, begyűjtéses módszerrel kerülnek be a rekordjaik, vagy ha erre műszakilag nem alkalmas a könyvtári rendszerük, akkor időszakos, „kötegelt” feltöltéssel csatlakozhatnak a rendszerhez.

#### **A logikai tároló és annak feltöltési módszerei**

A logikai tároló többretegű, hibrid adatbázis. A többretegűség azt jelenti, hogy jogosultsági és

szolgáltatási rétegeket lehet elkülöníteni benne, a hibrid jelleg pedig abból adódik, hogy épülését tekintve négy, jól elkülöníthető metódust használ. Ezek a metódusok a következők: közvetlen rekordtárolás a központi adatbázisban, OAI-PMH vagy Z39.50 alapú begyűjtés, online lekérdezés központi rekordtárolás nélkül, kötegelt feltöltés. Célszerű lenne hosszú távon elérni, hogy csak az első két metódus maradjon meg, mert ezek adják a legteljesebb, interaktív együttműködés lehetőségét. A harmadik metódus bevezetésének szükségessége kérdéses, ha lehetőség van rá, akkor a másodikat célszerű alkalmazni helyette. A negyedik metódus jelenleg szükségszerű, de a későbbiekben törekedni kell rá, hogy minél több helyen kiváltsák a második metódussal.

#### *Közvetlen rekordtárolás a központi adatbázisban*

A jogosultsági szintek bemutatásánál utaltam rá, hogy ide a jelenlegi MOKKA tagkönyvtárak tartozhatnak. Ez természetesen rugalmas keret, bővíthető, de éppenséggel az is lehetséges, hogy a szűkítés lenne értelmesebb a munka nagyobb fokú összehangolása érdekében. Ennek eldöntésére javasolt szakmai munkacsoport létrehozása. A működés lényegében olyan, mint azt az 1. ábra (A MOKKA működési modellje a feldolgozó szempontjából) mutatja. Ezen a ponton elvi módosítás nem szükséges, csupán gyakorlati, ami abban áll, hogy a könyvtári rendszerhez kötöttséget (csak egy bizonyos, kitüntetett rendszer, esetleg rendszerek alkalmasak erre) felváltja egy olyan megoldás, amiben bármely korszerű könyvtári rendszer feldolgozó, katalogizáló modulja alkalmassá tehető, hogy a közös munkában részt vegyen. Ez a követelmény azonban nagyon lényeges, mert ez gondoskodik a rendszerfüggetlenségről. [3]

Ezt a metódust jellemzi, hogy a működésben sok elem automatizálható, azonban elsődlegesen a feldolgozó könyvtáros körültekintésére és alaposágára van bízva a működtetés. Ez az IMOLA használatának leginkább felelősségteljes módja (a felügyelői szinten túl) és egyúttal a feldolgozási módszerek magas szintű összehangolását is megköveteli. [4]

A működés lépései:

- a feldolgozó megnézi, hogy szerepel-e a dokumentum leírása a központi adatbázisban (feltételezve, hogy a sajátjában nem találta meg);
- ha igen, letölti onnan, kiegészíti a helyi adatokkal (lelőhely- és példányinformációk);

- a helyi adatok tárolása során a rendszer az információt felküldi a központi adatbázisba, ahol a leíráshoz kapcsolódik az új lelőhely-információ;
- ha nem találja meg, akkor leírja (vagy átemeli más bibliográfiai forrásból), és a helyi adatbázisba való mentés során (vagy azt követően, jóváhagyás után) tárolódik a rekord a központi adatbázisban is a lelőhelyadatokkal együtt;
- mindkét ágba lényeges, hogy a központi adatbázis visszacsatolást adjon, és a MOKKA rekordazonosító tárolódjon a helyi katalógusban is (nem csak a központnak kell tudni, hogy mi hol, melyik tagnál van meg, hanem a tagoknak is, hogy mi van meg a saját állományukból a központban).

#### *OAI-PMH<sup>32</sup> vagy Z39.50 alapú begyűjtés*

A központi logikai tároló adatbázis épülésének második módja a begyűjtéses gyarapodás. Erre az jellemző, hogy teljes mértékben automatizálható. A nemzetközi és a hazai [5] gyakorlatban hosszú ideje sikeresen alkalmazott OAI-PMH [6] alkalmas arra, hogy megvalósítsa a teljesen automatizált begyűjtést. Ennek lényege, hogy az adatszolgáltató (data provider) nem indít műveletet a szolgáltatási pont (service provider) irányában, hanem a működés fordított: a rendszer központi része indítja el a kérést, lekérdezi az adatszolgáltatót és „learatja” (harvesting) az új, vagy módosult rekordokat. A Z39.50 szabvány újabb implementációi támogatják a dátum szerinti szűrést, ezért a Z39.50 szerver funkcióval bíró katalógusok is arathatók a begyűjtéses módszerrel. Lefordítva ezt az IMOLA esetére:

- a feldolgozó könyvtáros első lépésben megnézi, hogy a dokumentum szerepel-e a központi tárolóban;
- ha igen, akkor letölti onnan [7] és ellátja a helyi adatokkal;
- ha nem, akkor leírja helyben (előtte természetesen megnézi, hogy van-e más forrásban, és ha igen, akkor átemeli);
- a központi tároló „arató” (harvester) modulja időszakosan [8] „megnézi”, hogy van-e gyarapodás az adott forrásban;
- ha van, akkor begyűjti a központi tárolóba;
- a központ a begyűjtésről visszajelzést ad.

#### *Z39.50 vagy SRW/SRU [9] alapú online (valós idejű) lekérdezés*

Elképzelhető, hogy bizonyos katalógusokat célszerű csak ilyen módon becsatornázni a rendszerbe. Ez az ún. elosztott vagy „virtuális” modellt követi (l.

KözEIKat vagy HunKat és a MOKKA-R bizonyos részei) és tulajdonképpen a működés jellegét tekintve a begyűjtéseshez hasonlít annyiban, hogy a műveletet a központ indítja. Ebben az esetben a rekord lekérdezése valós időben történik, a központban nem tárolódik a rekord (virtuális rekord) és a duplumellenőrzésnek is valós időben kell megtörténnie (az IMOLA adatbázisához képest jóval kisebb eseti rekordhalmazon). [10] A Z39.50 mellett szóba jöhet a korszerűbb SRW<sup>33</sup> vagy SRU<sup>34</sup> protokoll használata is.

#### *Kötegetelt feltöltés (batch)*

A hazai könyvtári informatikai helyzetet ismerve elmondható, hogy a jelenlegi MOKKA és az ODR könyvtárak jelentős része (ha nem a teljessége) olyan könyvtári szoftvert használ, amely alkalmas, vagy könnyen alkalmassá tehető a közvetlen rekordtárolásos, vagy a begyűjtéses módszer használatára. Az OAI szerver aránylag egyszerűen, kis ráfordítással implementálható [11], a Z39.50 szerver pedig a legtöbb rendszerbe be van építve. Ugyanakkor elég sok – főként kisebb, esetleg közepes méretű – könyvtár használ még ma is olyan rendszert, amelyik nem alkalmas a fenti két módszer szerinti begyűjtésre, ezért más megoldásra van szükség. Hangsúlyozom azonban, hogy ez csak átmeneti „könnyítés” lehet, és erőteljesen sarkallni kell a könyvtárakat (további források megpályázásával is), hogy könyvtári rendszerüket tegyék alkalmassá (vagy ha ez lehetetlen, cseréljék le olyan rendszerre, amely alkalmas) az automatizált, begyűjtéses módszer használatára. Ennek elsődleges oka az, hogy ez a működés nem automatizálható, a művelet a tagkönyvtár kezdeményezésén múlik, és annak elmaradása esetén nem oldható meg a gyarapodás megjelenése a központi tárolóban. További hátránya, hogy a MOKKA azonosítók nem íródnak be a rekordokba, sőt az sem jelezhető, hogy a MOKKA-ba került-e a rekord. A MOKKA-ban való jelenlétről csak „külső” statisztikai kimutatás útján kapnak visszajelzést.

A kötegetelt feltöltéses módszer működési lépései:

- a feldolgozó könyvtáros első lépésben megnézi, hogy a dokumentum szerepel-e a központi tárolóban;
- ha igen, akkor letölti onnan és ellátja a helyi adatokkal;
- ha nem, akkor leírja helyben (előtte természetesen megnézi, hogy van-e más forrásban és ha igen, akkor átemeli);
- bizonyos időközönként (hetente, havonta) a feldolgozó könyvtáros (vagy a helyi rendszergazda,

ez megállapodás kérdése) exportálja a katalógusból a gyarapodást MARC formátumban [12], és azt egy kötegben (egy fájlban) feltölti a központi tárolóba; célszerű erre egy jól kezelhető, webes felületet biztosítani az FTP szerver helyett;

- a feltöltés sikeréről (sikertelenségéről) a központ visszajelzést ad;
- a feltöltött állomány olyan helyre kerül, ahonnan egy algoritmus megadott időben (a kisebb terhelés érdekében lehetőleg éjszaka) elindít egy beolvasási folyamatot, aminek során a MARC rekordok importálása megtörténik a központi tárolóban;
- az importálás befejeztével a rendszer visszajelzést küld a könyvtárnak a betöltést illetően (statistika, hibák stb.).

#### *A duplumellenőrzés problémája*

Végignézve a fenti négy működési metódust, világossá válik, hogy a duplumellenőrzés mindegyik esetben lényegi kérdés. Még a központi rekordtárolásra jogosultak esetében is szükség van erre. Csak akkor lehetne elkerülni, ha a tagok kizárólag egy közös adatbázisban dolgoznának és nem is lenne helyi katalógus (I. Vajda Erik idézett tanulmánya, ami ezt a kérdést részletesen taglalja), vagy a helyi katalógusban nem lehetne rekordot felvenni, csak és kizárólag a központiból letöltetni. Mivel a hazai gyakorlat nem ezt követte, azzal kell számolnunk, hogy helyben működő integrált könyvtári rendszerekben folyik a munka, és az ezekben épülő katalógusokat kell egyesítenünk. Duplumellenőrzésre tehát mindig szükség van, még a közvetlen központi tárolás esetén is, ugyanis semmi nem biztosítja, hogy tévedésből nem olyan rekordot írt le a könyvtáros, ami mégiscsak létezett már a központi tárolóban. Ha ez történt, akkor a rendszer nem engedi beszúrni a rekordot, és visszajelzést ad a könyvtárosnak. A többi gyarapodási metódus pedig világosan mutatja, hogy szükséges a duplumellenőrzés, mielőtt a rekord a központi tárolóba kerülne.

Jelen tanulmányban nem vállalkozom a duplumellenőrzés algoritmusának részletes bemutatására. Az eddigi gyakorlat alapján kijelenthető, hogy a közös rendszer egyik kulcskérdése ez, amire a részletes rendszerterv kidolgozása során nagy hangsúlyt kell helyezni, és természetesen fel kell használni az eddigi tapasztalatokat és ezek alapján tovább finomítani az algoritmust. Van azonban néhány pont, amit mégis szeretnék kiemelni. Ezek:

- Az eminens rekord. A jelenlegi MOKKA-konceptióban is jelentős szerepet játszik az „eminens” rekord fogalma. Ez azt jelenti, hogy különböző szempontok alapján (a rekordot előállító könyvtár szakmai besorolása, a rekord teljessége, minősége, megfelelése a MOKKA szabályainak stb.) minősítik a rekordokat, és kijelölnek egyet, amely a központi adatbázisban tárolódik. A többi rekord ehhez viszonyítva lesz duplum, és ezeket nem tárolják, hanem csak a lelőhely-információk íródnak az eminens rekordhoz. Lehetséges, hogy a továbbfejlesztett duplumellenőrzésnek is ez maradhat az alapja, de az IMOLA-konceptió kidolgozása során felmerült egy ettől eltérő megoldás is, amit az alábbiakban szeretnék ismertetni.
- A virtuális rekord. Elképzelhető egy olyan algoritmus, amely abból indul ki, hogy nem jelölünk ki eminens rekordot, hanem a beérkező rekordokat mind tároljuk az adatbázisban (vagy, ha nincs központi rekordtárolás, akkor az online lekérdezés eredményét egy ideiglenes tárolóban). Ezeket a rekordokat megvizsgálva, a mezőket összehasonlítva a rendszer képez egy „eszmei” rekordot, amit virtuálisnak is mondhatunk abból a szempontból, hogy egyetlen rekordszolgáltató tagkönyvtár rekordjával sem azonos, hanem azokból képzett, mintegy azok felett álló entitás. Ebben az esetben a szolgáltatási rétegben több szint képzelhető el:
  - konkrét, „szüretlen” rekordok, amelyek pontosan megegyeznek a tagkönyvtárak által szolgáltatott rekordokkal (bibliográfiai rekord szintje);
  - virtuális, „eszmei” rekord, amely a konkrét rekordok felett létező entitás, és amely tökéletesen leírja a dokumentumot (lehet, hogy ez teljesen, vagy szinte teljesen azonos lesz valamelyik konkrét bibliográfiai rekorddal);
  - mű szintű virtuális rekord: az eszmei rekordok felett létező entitás, amely összefogja az azonos művek különböző inkarnációit (kiadásait), legyenek azok önállóak (monografikus szintűek), vagy részdokumentumok. Ezen a ponton rendkívül izgalmas, új lehetőségként jelenik meg az FRBR szintű szolgáltatás.<sup>35</sup>

A virtuális rekord előállításának módja szerint annak különböző nézeteiről is beszélhetünk [13]:

- algoritmussal előállított nézet, amikor minden rekordmezőben egy (a legjobbnak vélt) adat áll;
- unió, amikor minden mezőben egy lista van, az esetlegesen eltérő értékeket is tartalmazva, a nagyobb számban előfordulókat előre

solrolva (ebből akár kézzel is előállítható egy rekord);

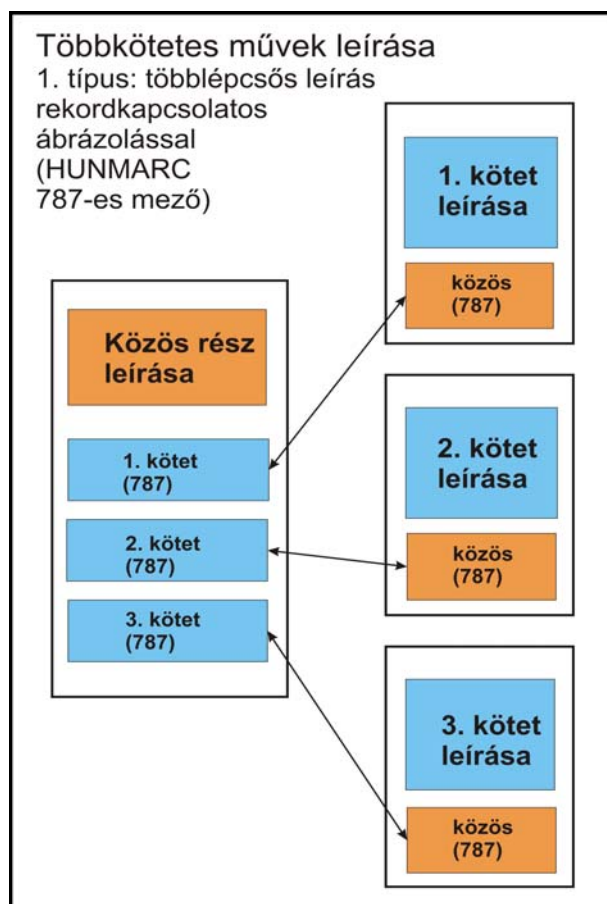
- metszet, amikor minden mezőben csak az azonosan leírt adatok szerepelnek;
- ezekre a nézetekre akár web2-es, interaktív alkalmazás is építhető, amikor a használó maga döntheti el, hogy melyik nézetet „használja”.

• **Többkötetes művek**

A duplumellenőrzés kérdéskörében külön fejezetet érdemel a többkötetes művek reprezentálásának problematikája. Erre vonatkozóan néhány gondolatot szeretnék kifejteni. Mint az egyik hazai könyvtári rendszer oktatója – egyúttal a legtöbb hazai rendszer bizonyos szintű ismerője –, azt tapasztalom, hogy a hazai gyakorlatban a többkötetes művek leírásának három, egymástól jelentősen különböző módszere létezik (és ezeknek bizonyos alesetei és variációi is előfordulnak, még ezen a ponton nem is beszélve az azonos módszert követő, de mégis, bizonyos részletkérdések tekintetében eltérő gyakorlatot folytató könyvtárakról). Ezek a módszerek a következők:

- **Rekordkapcsolatos ábrázolás** (bibliográfiai rekordkapcsolat a 787-es mezőn keresztül). Ez az OSZK hivatalos feldolgozási metódusa, egyúttal a HUNMARC szabvány is ezt ajánlja. Az OSZK-n kívül elég sok könyvtár alkalmazza, amelynek rendszere lehetővé teszi ezt az ábrázolást és a HUNMARC-ot veszi a feldolgozás alapjául. [14] Címleírási összefüggésben ez a „többlépcsős” leírásnak felel meg: a közös leírás kap egy rekordot (ez monografikus szintű lesz), majd minden egyes kötet leírása is külön rekordba kerül (alárendelt, rész szint), végül ezeket a kötetrekordokat a 787-es mezőn keresztül összekötjük a közössel (a köteteket nem kötjük össze egymással). A reláció reflexív, tehát a közös felől látszódnia kell a köteteknek, és viszont, a kötetek felől látszódnia kell a közös leíró rekordnak mint relációnak. Amellett, hogy ez egy „szép” megoldás (mert szépen mutatja a relációkat), van egy olyan sajátossága, amiből a közös rendszer építése során igen sok probléma adódik. Nevezetesen: ha egy könyvtári adatbázisban rekordokat tárolunk, akkor a rekordok kapnak egy azonosítót. A könyvtári rendszerek ezen az azonosítón keresztül kapcsolják össze a bibliográfiai rekordokat (jelen esetben a közös rekordot a kötetekével). Amíg ez egy rendszeren belül marad, nincs baj. Amint azonban rekordot cserélünk – és a közös rendszer építése során éppen ez törté-

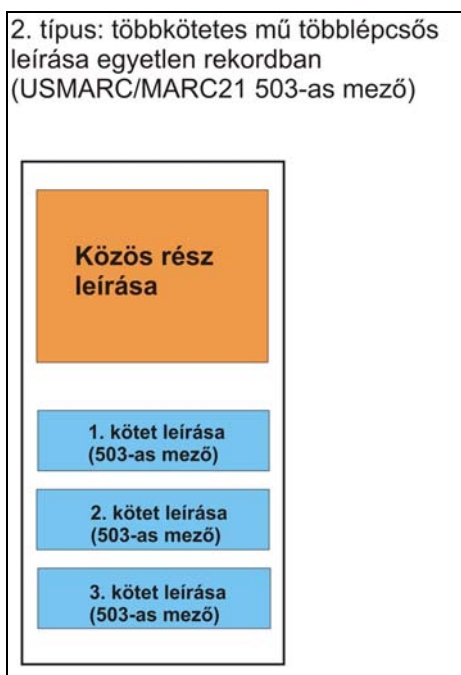
nik –, ezek a rekordazonosítók érvénytelenné válnak, „lógnak a levegőben”, a közös adatbázisban új azonosítót kell kapniuk, és kapnak is. Csakhogy itt – a jelek szerint – óriási a hibalehetőség. A probléma kombinálódik egy további „kellemetlenséggel”. Ha ugyanis a kötetnek nincs önálló címe, akkor nem lehet 245-ös (Cím és szerződési közlés) mezőt létrehozni a rekordban. Ez már a helyi rendszerben is gondot jelenthet (bár megoldható), ugyanis a könyvtári rendszerek szinte kivétel nélkül a 245-ös mezőt alapul véve mutatják a bibliográfiai rekordokat a keresés találati halmazában, vagy a címek böngészése során. Nyilvánvaló, hogy a cím nélküli rekordok („fej nélküli lovasok”) megjelenítése problematikus. Úgyszintén az indexben máshol megjelenő közös és kötetrekordok együtt szemlélése is nehezekebb. A közös rendszerben ez a probléma még élesebben jelentkezik és kombinálódik azzal, hogy a forrásrekordok nagy része nem is ezt az ábrázolást követi. Ezt a típust szemlélteti a 4. ábra.



4. ábra **Háromkötetes mű leírása rekordkapcsolatos ábrázolással**



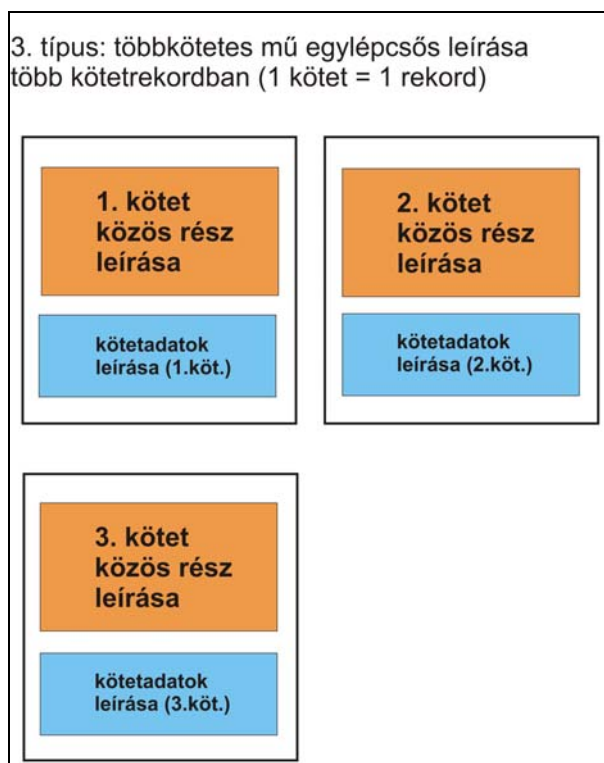
- Többkötetes mű egy rekordban. A rekordkapcsolatos ábrázolástól merőben eltérő metódust használ a MARC21 (korábbi USMARC) alapú feldolgozást követő könyvtárak zöme. [15] Erre a feldolgozásra az a jellemző, hogy a többkötetes művet egyetlen rekordban írják le, amely tartalmazza a közös és a kötetadatokat is. A kötetadatok (bizonyos adatelemek szegmentáltan, almezőkre bontva) az 503-as mezőbe kerülnek. Annyi ilyen mező képződik, ahány kötet van. Ez a leírás is a „többlépcsős” címleírási szabályt követi, viszont a „több lépcsőt” egy rekordban valósítja meg. Ezt a típust szemlélteti az 5. ábra.



5. ábra Háromkötetes mű leírása egy rekordban

- Többkötetes mű minden egyes kötete egy külön rekordban. Bizonyos könyvtári rendszerekben kialakult az a feldolgozási metódus, hogy a többkötetes műnek minden kötetét önálló rekordban írják le. Ebben felveszik mind a közös, mind a kötetadatokat. Ez a metódus az „egylépcsős” címleírási elvet követi, és mint ilyen, teljes mértékben szabványosnak (ma már inkább szabályosnak) mondható. Előnye, hogy nincs szükség rekordkapcsolatra, ami a rekordcserét megnehezíti, és a kötetek mégis önálló rekordban vannak, a címindexekben szépen egymás után következnek, és a kötet cím nélküli rekordok is szépen megjelennek, hiszen közös címe a több-

kötetes kiadványnak mindenképpen van. Ezt a típust szemlélteti a 6. ábra.



6. ábra Háromkötetes mű leírása három kötetrekordban

A fentiekből adódik, hogy hatékony, igazán sikeres duplumellenőrzés elképzelhetetlen a többkötetes műveknek a központi rendszerben történő egységes ábrázolása nélkül. Ezt „mindenki” tudja (aki a kérdéssel foglalkozik), ennek ellenére a gyakorlatban – ezen a ponton – a MOKKA „elvérzett”, a többkötetesek betöltése hallatlan nehézségekbe ütközik, több tagkönyvtár esetében el is marad. Mi lenne a megoldás?

A megoldás nem könnyű, ennek ellenére kísérletet teszek rá, hogy felvázoljam. Elvileg jelenleg minden szolgáltató könyvtárnak az 1. típus szerint kellene küldenie a rekordokat, de ez nem valósul meg, vagy ha megvalósul is, a rekordkapcsolatok MOKKA-n belüli leképezése eddig nem sikerült. Tovább nem erőltetve ezt, a tagkönyvtárak rekordjait fogadni lehetne eredeti exportállapotukban, a fenti három ábrázolásmód valamelyikében. [16] Az IMOLA új, központi tárolójában viszont a három nagy (és a többi, a fenti három a eseteként felfogható) feldolgozási metódust egységes ábrázolási móddal kellene reprezentálni. A munkafolyamat lépései:

- Felismerni, hogy a rekord többkötetes, illetve hogy annak közös vagy kötetrekordja. A felismerésnél nehézséget jelenthet, hogy éppen a 3. típusnál – ami egyébként adatmodellezési szempontból a legkívánatosabb lenne – ezt nem lehet a rekordból minden további nélkül eldönteni. Itt ugyanis nincs olyan kód a rekordfejből (bibliográfiai szint = „d”), vagy olyan mező a rekord leíró részében (787 az 1. típusnál, 503 a 2. típusnál), ami egyértelműen megmondja, hogy többkötetes rekordról van szó. Ennek megoldása az lehetne, hogy a HUNMARC továbbfejlesztésével egy olyan, egyértelmű jelölőt vezetünk be, amelyik megmondja, hogy az ilyen, 3. típusú leírást tartalmazó rekord többkötetes mű kötetét reprezentálja.
- Eldönteni, hogy a rekord a fenti 3 típus közül melyikbe tartozik.
- Annak megfelelően „kezelni” a rekordot: lefordítani a közös „nyelvre”.
- Csak ezután kerülhet sor a duplumellenőrzésre.

Hogy a „közös nyelv” a három típus közül melyik legyen, esetleg egy jól kidolgozott negyedik, azt nem egyszerű eldönteni. Jelenleg a MOKKA szigorúan tartja magát (elvben) a rekordkapcsolatos ábrázoláshoz, csak hogy a gyakorlatban ez – ahogyan látható – továbbra is megoldatlan bonyodalmakat okoz. Szerintem központi rendszerben a 3. típus (többkötetes mű minden egyes kötete egy külön bibliográfiai rekordban leírva) lenne ideális. Ez ugyanis „megszabadít” a rekordkapcsolatok nyűgétől, ugyanakkor minden kötet önálló rekordban kap leírást. [17] Ez még azzal az előnnyel is jár, hogy ha a forráskatalógusban nincs meg egy ilyen mű valamennyi kötete, akkor is könnyebben „megtalálhatja” a rekordját a központi adatbázisban, mint a másik két típus bármelyike esetében. A kérdés eldöntése és a pontos algoritmus kidolgozása fejlesztők és könyvtárosok együttműködő munkacsoportjában képzelhető el.

### **MOKKA modul**

Ahogy az IMOLA alapelveinek bemutatása során írtam, a koncepció lényegi gondolata a többrétegűség és a modularitás, ami azt jelenti, hogy az egységes alapon több szolgáltatási szint és funkció valósítható meg. Az egyik ilyen szolgáltatási modul a MOKKA. Ez a szolgáltatási modul önmagában is összetett. Az egyik funkcionalitása a központi adatbázis épülése, a másik a rekordszolgáltatás. A központi tároló gyarapodási metódusainak bemutatása során felvázoltam a működés lépéseit az egyes metódusok vonatkozásában, ezért ennek

megismétlésétől itt eltekintek, ugyanis ez teljes mértékben lefedi a MOKKA modult az adatbázis építő, szolgáltató könyvtár vonatkozásában. A szolgáltató könyvtár természetesen egyúttal a szolgáltatás használójának szerepében is megjelenik, és a kettő nem is választható el élesen, hiszen a központi tároló gyarapítása minden esetben azzal kezdődik, hogy a feldolgozó könyvtáros meggyőződik róla, nincs-e már meg a tétel a központi tárolóban, és ha megvan, akkor onnan letölti.

A MOKKA modul másik összetevője a rekordszolgáltatási funkció, amikor a MOKKA a rekordok forrása. Ez több „helyen”, több szolgáltatási módozatban valósulhat meg:

- a könyvtári rendszer feldolgozó moduljába építve (ekkor mintegy oda-vissza kapcsolat van, a tagkönyvtár adja és kapja a rekordokat);
- webes felületen (az IMOLA egészébe ágyazva, a MARC rekordok letölthetők a keresés találati halmazából);
- Z39.50 szerverként (bármely könyvtár használhatja, ha erre alkalmas a rendszere);
- OAI szerverként (NDA vagy EU szolgáltatási pontok felé);
- egyéb, később megvalósítandó metódus (fel kell rá készülni, hogy a jövőben megszülető, egyéb protokollok is illeszthetők legyenek). [18]

### **ODR modul**

Az ODR modul az IMOLA szolgáltatási halmazban kétféleképpen jelenhet meg:

- A jelenlegihez hasonló webes felület segítségével, amely az IMOLA egységes keresőfelületébe integrálódik. Ennek működése a jelenlegi, már kialakított ODR funkcionalitást oldja meg, kiegészítve esetleg újabb lehetőségekkel, elsősorban az olvasói igények újabb, web2-es követelményekhez igazodó teljesítésével.
- Nyílt és modern kommunikációs protokoll segítségével, amelyet az integrált rendszerek szállítói a saját rendszerükben leprogramozva lehetőséget adnak a könyvtárosoknak arra, hogy az ODR műveletek az adott integrált rendszeren belülről indítsák, mégis mindvégig egy zárt ODR munkafolyamatban maradjanak. A helyi könyvtári rendszer így interaktív kapcsolatban állna az IMOLA ODR moduljával, adatokat fogadna és küldene. A metódus pontos kialakítására további – az integrált könyvtári rendszerek szállítóival és a könyvtáros szakma képviselőivel közösen létrehozott munkacsoport keretében történő – konzultációk során kerülhetne sor. Első megközelítésben három lehetőséggel számolhatunk: ILL<sup>36</sup>

szabvány alkalmazása, NCIP<sup>37</sup> alkalmazása, az előző kettő (vagy azok egyike) alapján egy harmadik, hazai implementáció elkészítése és bevezetése.

E két módszer párhuzamosan működhetne addig, amíg valamennyi ODR könyvtár rendszerét fel nem készítik az említett nyílt kommunikációs protokoll használatára. A webes felület természetesen azután is megmaradhatna, hiszen az olvasók, „ügyfelek” kiszolgálása, az OLA funkciók továbbra is azon bonyolódhatnak. A rendszerbe további innovációként beépíthető lenne földrajzi relevancia és/vagy könyvtárakhoz rendelt partner preferencialisták kezelése is (pl. a KKK postaköltségek optimalizálása érdekében). A helyi integrált rendszerbe modulként beépülő szoftveres támogatást lehetne adni továbbá az elektronikus dokumentum-továbbításhoz is. [19] Fontos szempont az olvasóközpontúság (ezt a portál program is kiemelten kezeli), amelyet a könyvtárközi kérések online és mobil alapú (web, wap, sms) követési lehetőségével lehetne megerősíteni. Az ODR célkitűzései között szereplő, a „könyvtárak gyűjteményéből kivont dokumentumok hasznosítása” téma támogatására is innovatív felületet lehetne kialakítani.

### **OLA modul**

Az OLA modulról már nem szükséges sokat írni. A MOKKA és az ODR modul helyes kialakítása és működése ugyanis mintegy implikálja az országos lelőhely-adatbázis megvalósulását. Elképzelhető, hogy ennek az IMOLA portál felületén egy külön nézet (menüpont) felelhetne meg, amelyen különösen differenciált (földrajzi hely, könyvtártípus, gyűjtőkör, egyéb speciális szempontok szerinti) kereséseket lehetne végezni, de tulajdonképpen mind a MOKKA, mind az ODR felület szolgálhatna egyúttal az OLA keresések és tájékoztatás teljesítésére is.

### **Interaktív web2.0 funkciók**

Ez a modul egyelőre kidolgozatlan, célja, hogy a Könyvtárportál program keretében megvalósuló webes szolgáltatásokkal interaktív kapcsolatba tudjon lépni, annak szolgáltatási pontjai közül néhányat meg tudjon jeleníteni az IMOLA webes felületén, és ugyanakkor maga is szolgáltatson adatokat a Könyvtárportál számára. Természetesen a Könyvtárportáltól független web2-es szolgáltatások kialakítása is lehetséges. Ezeket a fejlesztéseket ésszerűen össze kell majd hangolni.

### **A megvalósítás lehetősége: a 2008-as TÁMOP-3.2.4 pályázat alapján**

A hazai könyvtárügy nagy lehetőségét jelenti a 2008-ban kiírt TIOP-1.2.3 és TÁMOP-3.2.4 pályázatcsomag. Az első az infrastruktúra fejlesztését, a második a szolgáltatások fejlesztését támogatja. A pályázatok elbírálása a cikk írásának pillanatában még folyamatban van, sok reménykedő könyvtáros várja azok eredményét. Témánk szempontjából kiemelt szerep jut két, a TÁMOP-3.2.4 keretében meghirdetett pályázatnak. Az egyik a MOKKA, a másik az ODR megújítását célozza. (A MOKKA szervezeti változásairól és az említett pályázati háttérrel részletes tájékoztatót talál az olvasó *Bánkeszi Katalin* 2008-ban megjelent TMT cikkében.<sup>38</sup>)

Nagy lehetőség ez a hazai könyvtárosság számára, ugyanakkor bizonyos veszélyeket is hordoz. Az egyik veszély az, hogy a jelentős pályázati források felhasználása során nem valósulnak meg az igazán innovatív fejlesztések, hanem csak a meglévő rendszerek kisebb átalakítása, javítása történik meg. Ez azért lenne különösen hátrányos, mert a jelenlegihez hasonló finanszírozási lehetőség – minden ésszerű feltételezés szerint – csak hosszú évek múlva áll majd újra a szakma rendelkezésére. A másik veszély (az elsővel szoros összefüggésben), hogy a MOKKA és az ODR fejlesztések továbbra is két szálon futnak, aminek eshetőségét az is előre vetíti, hogy két pályázat keretében írták ki őket, és két fenntartó alá (OSZK, DEENK) tartoznak. Ez elvben még nem zárná ki a fejlesztés erőinek egyesítését, maximális összehangolását, de a bizonytalansági tényezőt nagymértékben növeli.

### **Konklúzió**

Remélem, hogy a hazai közös katalogizálási törekvések – ha mégoly vázlatos – áttekintése nem volt hiábavaló, és biztos vagyok abban, hogy az IMOLA-konceptió bemutatása hasznos és szükséges volt. Hogy az események merre haladnak, megvalósul-e ez a koncepció, vagy más történik, esetleg csak részleteiben valósul meg, azt nem tudom. A legrosszabb az lenne, ha minden maradna a régiben, megmaradna a MOKKA és az ODR párhuzamossága, és vágyálom maradna a valódi, teljes OLA. Nagyon remélem, hogy nem így történik, és az IMOLA-konceptiót – vagy legalább az abban felvetett ötletek, javaslatok jó részét – sike-

rül megvalósítani. Ehhez szerettem volna hozzájárulni cikkem megírásával és közzétételével.

### Irodalom és hivatkozások

- 1 VAJDA Erik: Osztott (közös) katalogizálás Magyarországon. NWS előadás, 1997.  
<http://www.niif.hu/rendezvenyek/networkshop/97/tartalom/NWS/3/1/index.htm>
- 2 VAJDA Erik: A műszaki szakterületen tervezett osztott katalogizálás jelenlegi helyzete, a fejlődés irányai és a megvalósítás feltételrendszere. = TMT, 41. köt. 3-4. sz. 1994. p. 99-108.  
[http://tmt.omikk.bme.hu/show\\_news.html?id=3278&is\\_sue\\_id=428](http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3278&is_sue_id=428)
- 3 BALÁZS László – BURGERMEISTER Zsolt: A Közös Elektronikus Katalógus NIIF-es és TEMPUS-os élete. NWS előadás, 1997.  
<http://www.niif.hu/rendezvenyek/networkshop/97/tartalom/NWS/3/2/index.htm>
- 4 A KözEIKat keresője.  
<http://www.bibl.u-szeged.hu/kozelkat/>
- 5 A KözEIKat V2 keresője.  
<http://www.eduport.hu/kozelkat/>
- 6 BAKONYI Géza: VOCAL – A Corvina könyvtárak osztott katalogizálási rendszere. = Könyvtári figyelő, 9.(45.) köt. 2. sz. 1999. p. 256-267.  
[http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1999/2/bakonyi\\_h.html](http://www.ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1999/2/bakonyi_h.html)
- 7 VAJDA Erik: Közös (osztott) katalogizálás – közös (központi) katalógus. (Terminológia, tipológia, stratégia). – Könyv, könyvtár, könyvtáros (3K), 9. köt. 2. sz. 2000. p. 28-39.  
[http://www.ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikkek/valcikk\\_ek0002/vajda\\_e.html](http://www.ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikkek/valcikk_ek0002/vajda_e.html)
- 8 MOKKA  
<http://ww3.mokka.hu/>
- 9 BAKONYI Géza: A Magyar Országos Közös Katalógus projekt első szakaszának tapasztalatai. = TMT, 50. köt. 5. sz. 2003. p. 191-197.  
[http://tmt.omikk.bme.hu/show\\_news.html?id=1943&is\\_sue\\_id=55](http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1943&is_sue_id=55)
- 10 KOLTAY Klára: Mi újság a MOKKA háza táján? 2. A MOKKA és a tagkönyvtárak. = TMT, 55. köt. 10. sz. 2008. p. 455-460.
- 11 ODR  
<http://odr.lib.klte.hu/>
- 12 Forrás: <http://www.ki.oszk.hu/107/page.php?49>
- 13 KOLTAY Klára: Hogyan használjuk az Országos Dokumentumellátási Rendszer Lelőhely-adatbázisát? = Könyvtári Levelező/Lap, 14. köt. 2. sz. 2002.  
<http://epa.oszk.hu/00300/00365/00003/pdf/02-11.pdf>
- 14 MOKKA-ODR Nyílt Fórum az MKE 40. Vándorgyűlésén (Szombathely, 2008. július 25.)  
<http://ww3.mokka.hu/?q=mokka/odr>
- 15 MOKKA-R  
<http://www.eruditio.hu/mokka-r/>
- 16 KEVEHÁZI Katalin: Mi újság a MOKKA háza táján? 3. A régi nyomtatványok és kéziratok adatbázisa. = TMT, 56. köt. 3. sz. 2009. p. 111-117.
- 17 Theca  
<http://biblio.osb.hu/>
- 18 Szirén központi adatbázis  
[http://www.sziren.com/index\\_sziren.htm](http://www.sziren.com/index_sziren.htm)
- 19 Szikla  
<http://www.szikla.net/hun/index.php>
- 20 HunKat  
<http://www.hunkat.hu/hunkat2tree/index.jsp>
- 21 TÓTH Kornél: A HunTéka könyvtárak közös katalógusa: www.hunkat.hu. - NWS előadás 2005.  
<https://nws.niif.hu/ncd2005/docs/0nj/nj35.htm>
- 22 Elosztott könyvtári rendszerek megvalósítása a Z39.50 és az OAI protokoll használatával. NWS előadás 2004.  
<https://nws.niif.hu/ncd2004/docs/0nj/nj15.htm>
- 23 Monguz  
<http://www.monguz.hu/>
- 24 MetaLib  
[http://www.exlh.hu/termek\\_met.htm](http://www.exlh.hu/termek_met.htm)
- 25 HUMANUS  
<http://www.oszk.hu/humanus/index.html>
- 26 Forrás: <http://ww3.mokka.hu/?q=human/nyitolap>
- 27 URL: <http://konyvtar.info/utca/>
- 28 Könyvtárportál  
<http://konyvtar.info/terv/>
- 29 Portál program  
<http://www.ki.oszk.hu/107/download.php?view.274>
- 30 KOLTAY Klára: Mi újság a MOKKA háza táján? 4. Új szerver, új adatbázis. = TMT, 56. köt. 4. sz. 2009. p. 167-173.

- <sup>31</sup> KÁRMÁN László: IMOLA : Integrált MOKKA2, ODR2 és OLA. – MOKKA-ODR Nyílt Fórum az MKE 40. Vándorgyűlésén (Szombathely, 2008. július 25.)  
[http://www3.mokka.hu/files/doc/odr\\_forum/monguz\\_MOKKA-ODR\\_forum.pdf](http://www3.mokka.hu/files/doc/odr_forum/monguz_MOKKA-ODR_forum.pdf)
- <sup>32</sup> Részletes bemutatása az Openarchives.org honlapján.  
<http://www.openarchives.org/>
- <sup>33</sup> SRW/SRU információk a TechEssence:  
<http://techessence.info/node/48>  
és az OCLC honlapján:  
<http://www.oclc.org/research/projects/webservices/default.htm>
- <sup>34</sup> AZ SRU hivatalos honlapja:  
<http://www.loc.gov/standards/sru/>
- <sup>35</sup> FRBR = Functional Requirements for Bibliographic Records. Magyar nyelvű:  
<http://www.oszk.hu/hun/szakmai/frbr/frbr.pdf>,  
angol nyelvű:  
<http://en.wikipedia.org/wiki/FRBR>
- <sup>36</sup> ILL = Interlibrary Loan; információk az IFLA honlapján:  
<http://www.ifla.org/II/ill.htm>
- <sup>37</sup> NCIP = NISO Circulation Interchange Protocol (NISO = National Information Standards Organization); NCIP információk a NISO honlapján:  
<http://www.niso.org/workrooms/ncip>
- <sup>38</sup> BÁNKESZI Katalin: Mi újság a MOKKA háza táján? 1. = TMT, 55. köt. 7. sz. 2008. p. 303–308.  
[http://tmt.omikk.bme.hu/show\\_news.html?id=4925&is\\_sue\\_id=495](http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4925&is_sue_id=495)
- [4] Erre vonatkozóan külön tanulmányt kellene készíteni, ami megvizsgálná, hogyan lehetne minél jobban összehangolni a feldolgozást, és milyen lehetőségek vannak arra nézve, hogy ezt a gyakorlatba is átültessék.
- [5] Az NDA kezdettől fogva OAI alapon működik.
- [6] OAI-PMH = Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting
- [7] Lehetséges, sőt kívánatos, hogy a könyvtári rendszer támogassa ezt a működési elvet, azaz először – valamilyen módon – „irányítsa” a feldolgozót a központi katalógushoz, és csak második lépésben engedje meg a helyi feldolgozást.
- [8] Ez történhet naponta (minimálisan), de akár óránként vagy gyakrabban is.
- [9] SRW = Search/Retrieve Web Service; SRU = Search/Retrieve URL Service
- [10] Hogy erre a megoldásra szükség van-e vagy sem, azt jelen tanulmány írója nem kívánja eldönteni, csak megemlíti, hogy az IMOLA hibrid modelljének kereteibe beilleszthető ez a működési metódus is.
- [11] Könyvtári rendszereket név szerint nem említve, a 3-4 „legnagyobb” most is tudja mind az OAI, mind a Z39.50 szerinti lekérdezést.
- [12] A hazai gyakorlatban elterjedt HUNMARC vagy MARC21 formátumban (a USMARC elavult, nem használatos).

## Jegyzetek

- [1] A szerző az egyik jelentős hazai könyvtári rendszer szállítójaként egyrészt közvetlenül tapasztalta a felsorolt problémákat, másrészt érdekelt a könyvtári szoftverpiacon, ezért a konkrét könyvtárak és a szállítók megnevezésétől ezen a ponton tartózkodik.
- [2] Itt ugyanaz a probléma jelentkezik, mint a MOKKA esetében: nem valósul meg a központi, országos szolgáltatás teljes rendszerfüggetlensége.
- [3] Ez az eredeti MOKKA-konceptióban is így volt, csak hogy a gyakorlat másfelé vezetett, ezért szükséges ezt a követelményt annyira kiemelni, ismételt hangsúlyozni.
- [13] Az itt felsorolt nézetek nem kidolgozott metódusok, hanem inkább a virtuális modellből kiolvasható további fejlesztési lehetőségek illusztrálására szolgálnak.
- [14] Ilyen az Aleph, a HunTéka, az Olib és a TextLib is, a teljesség igénye nélkül néhányat megemlítve.
- [15] Ezek egyáltalán nem elhanyagolható részét képezik a szolgáltató könyvtáraknak, ugyanis a Corvina rendszert használó könyvtárak mind ide tartoznak, köztük a DEENK (második nemzeti könyvtár) és több más, nagy egyetemi könyvtár.
- [16] Ez nem zárja ki azt, hogy az elsődleges, kívánt megoldás az legyen, hogy már az export előállítsa ezt a „közös nevezőként” szereplő változatot, de megengedné a modellt, hogy a könyvtár a saját áb-

rázolásmódjának megfelelően adja a többkötetes művek rekordjait.

[17] A könyvtári állomány alapegysége (könyvtári egység) a kötet (ez lehet könyv, bekötött periodika évfolyam, de tágabb értelemben véve bármilyen monografikusan leírható egység). Ebben az ábrázolásmódban világos megfeleltetés lehetséges: egy könyvtári egység (egy entitás) = egy bibliográfiai rekord. A másik két megoldásban ez nem valósul meg (vagy eggyel több rekord van, vagy összesen egy).

[18] Ilyen a jelenleg fejlesztés alatt álló „Könyvtárportál”, aminek keretében gazdag web2-es, interaktív funkciók kialakításán fáradoznak. Elképzelhető, hogy ezek a funkciók bizonyos módon megjelenhetnének az IMOLA webes felületén is, ahogyan az IMOLA szolgáltathatja legkézenfekvőbb módon az orszá-

gos bibliográfiai és lelőhely-nyilvántartást a Könyvtárportál számára (amelynek egyik funkciója a központi katalógus).

[19] A sok helyen egyáltalán nem, vagy nehézkesen működő Ariel helyett.

Beérkezett: 2009. IV. 3-án.



---

## Researchgate, a tudományos Facebook

A *Researchgate* célja, hogy a kutatók és tudósok szabadon tapasztalatokat cserélhessenek egymással, illetve kapcsolatot tarthassanak a kollégáikkal a világ minden tájáról.

A tavaly május óta elérhető tudományos közösségi portálnak ma már 120 000 regisztrált tagja van. „Összességében nemcsak növekvő taglétszámot, de aktivitáserősödést is megfigyelhettünk. A naponta elküldött meghívások már jóval meghaladják a regisztrációra jelentkezők számát. A regisztrált tagok több mint 30%-a volt a múlt hónapban aktív. A látogatók 34%-a új kapcsolatokat és kutatási partnereket keres, 37%-uk információk után kutat, 15%-uk a kollégáival tart kapcsolatot, míg 12%-uk más tudósokkal igyekszik együttműködést kiépíteni. Jelenleg a platformon több mint 1000 csoport működik, ezek különböző témák iránt érdeklődnek” – jelentette ki *Sören Hofmayer*.

A szakember elmondta, hogy a Researchgate kezdetei néhány évvel ezelőttre nyúlnak vissza. Az alapötlet *Ijad Madischtól* származik, aki egy kutatóprogram kapcsán megkereste a *Harvard Egyetemet*. A két tudós kapcsolatba lépett egymással és sikerült sok barátjukat és kollégájukat is megnyerniük az elképzelés támogatására. A platformot állandóan fejlesztik, és nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a felhasználók javaslatait megvalósítsák. A profilokban a regisztrált tagok elhelyezhetik a tudományos munkáik linkjeit és az őket érdeklő munkák hivatkozásait.

Az oldal azonban nemcsak a kapcsolattartásban segíthet, hanem abban is, hogy két eltérő területen dolgozó, de mégis együttműködésre szoruló szakember (pl. egy virológus és egy rákkutató) megtalálja egymást. Ezek az emberek általában nem ugyanazokat a rendezvényeket keresik fel, nem is a hasonló tudományos folyóiratokban publikálnak, de így mégis megismerhetik egymást. Egy másik példa, hogy egy kanadai kutatónak gondjai vannak egy laboralkalmazással. Leírja az esetet az egyik csoport tagjainak és így sokkal előbb, akár percekben belül is segítséget kaphat, ahelyett, hogy egyedül próbálkozna. Ezekből a kapcsolatokból ezáltal az egész társadalom profitálhat.

Hofmayer közölte, hogy a projektet többek között a barátaik és a családjaik által nyújtott támogatásokból finanszírozzák. Hamarosan elérhető lesz a tudományos álláskereső szolgáltatás is, amely növelni fogja a forgalmat. Emellett a technológiájukat, mint egy intranetes kommunikációs platform alapját eladják a kutatóintézetek és az egyetemek számára. A fejlesztők nagy hangsúlyt fektetnek a nyílt hozzáférésre, így egy ideje minden megjelenő publikáció hozzáférhető bárki számára. A megjelentetett dokumentumok a szerző tulajdonában maradnak.

/SG.hu Hírlevél, 2009. augusztus 17. <http://www.sg.hu/>

(SzP)

## Kulturális digitalizálás – félúton az Europeana felé

**2006 végén a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről két fontos európai dokumentum született, melyek kijelölik az utat az Európai Digitális Könyvtár létrejöttéhez. Az azóta eltelt több mint két év alatt Europeana néven megvalósult az egységes, többnyelvű portál. Várhatóan 2010-re az Európai Digitális Könyvtár állománya – a terveknek megfelelően – hatmillióra bővül. A teljes potenciált kihasználó, üzemszerű működés eléréséhez azonban még csak félúton vagyunk. A cikk áttekinti, hogy Európában és hazánkban valójában meddig jutottunk.**

### Bevezető

2008 második félévében, a francia elnökség idején, az európai digitális könyvtárak kérdése mind az *Európai Tanács*, mind pedig az *Európai Parlament* fontos napirendi pontja volt. Egyrészt áttekintették, hogyan halad a 2006-ban kiadott „Tanácsi Következtetések” végrehajtása, másrészt bemutatták az *Europeana* (más szóval az *Európai Digitális Könyvtár*) prototípusát.

A <http://www.europeana.eu/portal/> 2008. november 20-án debütált, és akkora volt iránta az érdeklődés, hogy azt a rendszer nem volt képes kiszolgálni: az eredetileg tervezett, óránként 5 millió látogató helyett közel 20 millióan próbálkoztak keresni a mintegy 2 millió digitális dokumentum között. A fejlesztéseket követően a rendszert 2009 januárjában újraindították.

Ennek a fontos mérföldkőnek az eléréséhez mind a tagországok, mind pedig az *Európai Bizottság* szakembereinek nélkülözhetetlen munkájára volt szükség. Az *Europeana* célja nem csupán az, hogy közös felületet nyújtson a tagállamokban digitálisan elérhetővé tett kulturális javak hozzáféréséhez, hanem az is, hogy az elkülönült erőfeszítéseket európai szinten összehangolja, lehetővé tegye az alkalmazott eljárások átjárhatóságát, és a többnyelvűség megvalósításával elősegítse az európai kulturális örökség megismerését.

Mindezeket az alapelveket és a kapcsolódó feladatokat határozta meg a 2006-ban kiadott két dokumentum: a „Bizottság Ajánlása”<sup>1</sup>, illetve a „Tanácsi Következtetései”<sup>2</sup> a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről.

sáról és online hozzáférhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről.

### Az Ajánlás és a Tanácsi Következtetések teljesülése

Az Európai Bizottság 2007-ben létrehozta a digitalizálással és a digitális megőrzéssel foglalkozó, tagállamok közti szakértői csoportot. A csoport feladata a következő:

- a) a 2006. augusztusi Bizottsági Ajánlás, illetve a 2006. novemberi Tanácsi Következtetések végrehajtásának figyelemmel kísérése, hatásainak értékelése;
- b) európai szintű együttműködési fórumot nyújt a tagállamok és a bizottság között;
- c) megoldja a kulturális anyagok digitalizálásával és online elérhetőségével, valamint a digitális megőrzésre vonatkozó tagállami szakpolitikákkal kapcsolatos információk és legjobb gyakorlatok cseréjét.

A csoport magyar tagjaként az *Oktatási és Kulturális Minisztérium (OKM)* jelen cikk szerzőjét, *Rónai Ivánt* delegálta, helyetteseként pedig *Veres Gábort*, a minisztérium kulturális informatikai referensét. A szakértői csoport félévente ülészik Luxemburgban.

A magyar delegált munkájának segítése érdekében az *Európai Koordinációs Tárcaközi Bizottság (EKTB) Kultúra Munkacsoportján* belül létrehoztunk egy *szakértői alcsoportot* a kulturális anyagok digitalizálása és digitális megőrzése témájában. Ennek tagjai, az OKM kompetens munkatársain kívül, az igazságügyi és a külügyi tárca, az infor-

matikáért felelős államtitkárság, illetve a *Magyar Szabadalmi Hivatal* képviselői.

2008 márciusában a szakértői csoport tagjai jelentést készítettek az Ajánlás és a Tanácsi Következtetések tagállami végrehajtásáról. Az országjelentések összesítése nyomán megállapítható, hogy az előrehaladás lassúbb az elvártnál. Az átlagnál nagyobb az előrelépés a megőrzési célú másolás (többszörözés) jogi kérdésében, a kötelespéldány-szolgáltatás és a webaratás területén. Elmaradás tapasztalható ugyanakkor a Tanácsi Következtésekben feltüntetett határidőkhöz képest a következő területeken:

- a digitalizálás mennyiségi célértékeinek a meghatározása és az ehhez szükséges anyagi források előteremtése;
- az „árva művek” digitalizálását elősegítő mechanizmusok kialakítása;
- a digitális megőrzésre vonatkozó pénzügyi és szervezeti megoldások.

Lássuk részletesen azokat a területeket, ahol a tagországok jobb eredményekről számoltak be!

### Többszörözés megőrzési célokból

A tagországok jelentős részében van olyan jogszabály, amelyik lehetővé teszi a művek meghatározott célú többszörözését a szerző engedélye nélkül is. Az észt és a finn szerzői jogi törvény például kimondja, hogy a levéltárak, az archívumok, a nyilvános könyvtárak és a múzeumok a gyűjteményükben lévő művekről másolatot (akár digitális másolatot) készíthetnek – többek között – a mű megőrzése céljából. A francia törvény engedélyezi a mű reprodukálását megőrzési célból, illetve a nyilvános könyvtárak, múzeumok és archívumok által nyújtott helyszíni használati lehetőségek érdekében, ha az nem célozza semmilyen gazdasági vagy kereskedelmi előny megszerzését.

A magyar szabályozás szerint a mű többszörözésének minősül különösen a nyomtatással megvalósuló mechanikai, filmes vagy mágneses rögzítés és másolatkészítés, a hang- vagy képfelvétel előállítás, a sugárzás vagy a vezeték útján a nyilvánossághoz történő közvetítés céljára való rögzítés, a mű tárolása digitális formában elektronikus eszközön, valamint a számítógépes hálózaton átvitt művek anyagi formában való előállítás. Az építészeti alkotások esetében többszörözés a tervben rögzített alkotás kivitelezése és utánépítése is. A szerzői jogi törvény (Szt.) 35. § (4) bekezdése szerint:

„(4) Nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár, iskolai oktatás célját szolgáló [33. § (4) bek.] intézmény, muzeális intézmény, levéltár, valamint a közgyűjteménynek minősülő kép-, illetve hangarchívum a műről másolatot készíthet, ha az jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja, és

- a) tudományos kutatáshoz vagy *archiváláshoz* szükséges,
- b) nyilvános könyvtári ellátás vagy a 38. § (5) bekezdésében meghatározott felhasználás céljára készül,
- c) megjelent mű kisebb részéről, illetve újság- vagy folyóiratcikkről belső intézményi célra készül, vagy
- d) külön törvény azt kivételes esetben, meghatározott feltételekkel megengedi.”

Az archiválást tekinthetjük ez esetben tartós megőrzésnek.

### Kötelespéldány-szolgáltatás és webaratás

Számos tagország számolt be arról, hogy a kötelespéldány-szolgáltatásról szóló jogszabályukat kiterjesztették az elektronikus, illetve a digitálisan keletkezett dokumentumokra is.

Finnországban 2008. január 1-jén lépett hatályba az új törvény a *Kulturális javak kötelespéldányáról és megőrzéséről*, amely rendelkezik a nyilvánosság számára elektronikus formában (CD-n, DVD-n vagy online módon) közzétett kulturális anyagok kötelespéldány-szolgáltatásáról is. A törvény előírja a finnországi eredetű webtartalmak gyűjtését is, a *Nemzeti Könyvtár* által, időszakonként, reprezentatív mintavétellel végzett webaratás útján.

Németországban a módosított törvény (*Gesetz über die Deutsche Nationalbibliothek*<sup>3</sup>) szerint a *Nemzeti Könyvtár* feladata az elektronikus folyóiratok, online tudományos kiadványok, e-hírlevelek, valamint webhelyek begyűjtése, hosszú távú megőrzése és elérhetővé tétele. Az automatikus aratás módszereit, a tárolás lehetőségeit, továbbá az aratandó és a hosszú távon megőrzendő adatok körének meghatározását, valamint a megfelelő keresési módszerek kialakítását a törvény megszületését követően kezdték meg.

Franciaország 2006-ban módosította a kötelespéldány-szolgáltatásra vonatkozó jogszabályát, amely szerint a *Nemzeti Könyvtár (Bibliothèque nationale de France = BnF)* kérheti a nyomtatott, a grafikus vagy a fotografikus forma helyett a doku-



mentum elektronikus változatának szolgáltatását is. Kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettség alá esnek továbbá az elektronikus formában közzétett jelek, jelzések, irományok, képek, hangok vagy üzenetek, melyek gyűjtését (aratását) a BnF, illetve a *Nemzeti Audiovizuális Intézet (Institut national de l'audiovisuel = INA)* automatikusan végzi. A BnF három fő irányban fejt ki tevékenységét:

- a francia terület (domain.fr) tömeges és automatikus aratása;
- célzott gyűjtések az automatikusan kiválasztott webhelyekről;
- a Net Archiválás nemzetközi projektjében való részvétel, amelyet tizenegy könyvtár kooperációjában az *IICP* konzorcium (*International Internet Preservation Consortium*<sup>4</sup>) végez.

Hollandiában több intézmény foglalkozik a webarchiválás kérdéseivel, többek között a *Nemzeti Könyvtár (Koninklijke Bibliotheek = KB)* és a *Hang és Kép (Sound and Vision)* intézete. Ez utóbbi részt vesz a *Living Web Archiving* elnevezésű uniós projektben, amelynek célja a weben található archivált tartalom „élővé” tétele. A rögzített pillanatképen túl olyan „élő” webarchívumot kívánnak létrehozni, amely hosszú távú átjárhatóságot tesz lehetővé az archívumok fejlődése során; a „zajok” kiszűrésével javítja az archívum megbízhatóságát; s a formátumok széles választékát öleli fel<sup>5</sup>. A projektben a *SZTAKI* is részt vesz<sup>6</sup>.

Angliában végrehajtási rendelet, illetve részletes jogszabály az elektronikus kiadványok kötelezpéldány-szolgáltatásáról legkorábban 2009 végén várható. A szabadon hozzáférhető online kiadványokra vonatkozóan elvégzett elemzések során három lehetőséget vizsgáltak:

- a weblap tulajdonosának kifejezett engedélyével végzett aratás és archiválás;
- jogszabály alapján végzett aratás és archiválás;
- a piacra hagyatkozott archiválás.

A vizsgálat eredményeként a választás a jogszabályi megoldásra esett, amely szerint az angol letéti könyvtárak külön engedély nélkül arathatják és archiválhatják ezeket az anyagokat, illetve saját helyszíneiken azokat hozzáférhetővé tehetik.

Magyarországon a *Sajtótörvény*<sup>7</sup> határozza meg a sajtótermék fogalmát. E szerint sajtóterméknek minősülnek – a hagyományos hordozókon közzétett sajtótermékeken túl – az interneten megjelenő dokumentumok is, továbbá „bármely más tájékoztatást vagy műsört tartalmazó, nyilvános közlésre szánt technikai eszköz”. A Sajtótörvény felhatal-

mazása alapján a *60/1998. (III. 27.) Korm. Rendelet*<sup>8</sup> rendelkezik a sajtótermékek kötelezpéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról. Ezt a rendeletet kell módosítani úgy, hogy az online sajtótermékekre is kiterjesszük a szabályozást.

Véleményem szerint az elektronikus kötelezpéldányok gyűjtése, archiválása és hozzáférhetővé tétele az OSZK feladata az alábbi elvek szerint:

- a) Bizonyos sajtótermékekről csak az OSZK külön írásbeli kérésére kell szolgáltatni kötelezpéldányt. Ilyenek például:
  - az elektronikus vitafórumok, lisztiszervek, hirdetőtáblák közlései és az e-mailek;
  - a weblapok, portálok, személyes webhelyek, szervizhelyek, intranetlapok és a döntően más helyekre mutató kapcsolatokból álló lapok;
  - a dinamikus adatbázisok és a nyers adatok.
- b) A többi esetben az elektronikus kiadónak automatikusan kell kötelezpéldányt szolgáltatnia úgy, hogy a sajtótermék másolatának az OSZK-ba történő eljuttatása előtt visszaírja a kódolt adatokat, eltávolítja, illetve hatástalanítja a biztonsági rendszereket és eszközöket. Ezen túl a sajtótermék másolatának az OSZK-ba történő eljuttatásakor gondoskodnia kell annak a szoftvernek a másolatáról is, amelyet a kiadó kifejezetten a sajtótermék eléréséhez készített, ideértve a sajtóterméket kísérő kézikönyv másolatát is. Át kell továbbá adni a sajtótermékre vonatkozó, elérhető leíró adatokat, ideértve a következőket: cím, alkotó neve, nyelv, kiadási idő, formátum, téma, szerzői jogi információk.
- c) A kötelezpéldány-szolgáltatási kötelezettségnek eleget lehet tenni az online sajtótermék *OAI (Open Archive Initiative)*<sup>9</sup> szerveren való rendelkezésre bocsátásával is, az OSZK által meghatározott módon.
- d) Az online sajtótermékeket az OSZK a szerzői és a szomszédos jogokra vonatkozó szabályok szerint teheti hozzáférhetővé a nyilvános könyvtári ellátás rendszerében.

## Lassúbb előrehaladást mutató területek

### Árva művek

Számos tagországban az ismeretlen, vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotása (ún. árva művek) felhasználási engedélyezésére nincs szabályozás. Magyarország ugyanakkor e szabályozás tekintetében az élen áll.

Az Országgyűlés 2008. december 15-i ülésnapján elfogadta a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosításáról szóló *2008. évi CXII. törvényt*. A törvénymódosítás új rendelkezésként tartalmazza ismeretlen vagy ismeretlen helyen tartózkodó szerző alkotása (árva mű) esetén a felhasználás engedélyezésének speciális szabályait. Ehhez kiindulási alapot az Európai Bizottság már említett Ajánlása adott. Az ajánlás szükségesnek tartja az ún. árva művek hozzáférhetővé tételének megkönnyítését, és ösztönzi a tagállamokat az ezzel kapcsolatos intézkedések megtételére. Ezzel összhangban rendelkezik a törvény a felhasználás engedélyezéséről árva művek esetén. A felhasználási engedélyt a Magyar Szabadalmi Hivatal – a felhasználás módjához és mértékéhez igazodó díj megállapítása mellett – adja ki kérelemre annak, aki a felhasználási szerződés megkötése érdekében a szerző felkutatására az érintett műtípus és a felhasználási mód figyelembevételével megtette az adott helyzetben általában elvárható intézkedéseket, és a szerző felkutatása nem járt eredménnyel. A megállapított díjat a szerző személyének vagy tartózkodási helyének ismeretvé válását követően kell megfizetni, ha a felhasználás jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját közvetve sem szolgálja. Viszont ha ez utóbbi fennáll, azaz a felhasználás közvetve vagy közvetlenül jövedelemszerzés vagy jövedelemfokozás célját szolgálja, a díjat a Magyar Szabadalmi Hivatalnál letétbe kell helyezni. Az említett rendelkezéseket nem kell alkalmazni akkor, ha a felhasználás jogosítása közös jogkezelésbe tartozik. A törvény és a hamarosan megjelenő végrehajtási rendelet – amely az árva művek felhasználásának engedélyezésére vonatkozó eljárás részletes szabályait és az eljárásért fizetendő igazgatási szolgáltatási díj mértékét, beszédésének, visszatérítésének módját, továbbá az ilyen alkotások nyilván tartásának részletes szabályait rendezi – nyomán nem lehet szerzői jogi akadály a digitalizálásnak és a digitális felhasználásnak az árva művek esetén sem. Azt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a fizetendő díjak mértéke továbbra is nehezítheti a digitalizálást.

### A tagországok hozzájárulása az Európai Digitális Könyvtárhoz

A Bizottsági Ajánlás 5. pontja az Európai Digitális Könyvtár megvalósulásának előmozdítását fogalmazza meg:

„A tagországok hozzáférési pont kialakításával segítsék az Európai Digitális Könyvtár ügyét:

- bátorítsák a kulturális intézményeket, a kiadókat és a többi jogtulajdonost, hogy digitalizált anyagaikat tegyék az *Európai Digitális Könyvtáron keresztül kereshetővé*;
- a digitalizált anyagok európai szintű interoperabilitása és a többnyelvű kereshetőség megkönnyítése érdekében gondoskodjanak arról, hogy a kulturális intézmények, illetőleg esetenként a magánvállalatok egységes szabványok alapján végezzék a digitalizálást.”

### Az Europeana működési modellje

Az Európai Digitális Könyvtár a digitális dokumentumok leírásait gyűjti be, maguk a digitális objektumok az adatgazda intézménynél maradnak. Az Europeana adatbázisa tartalmazza a leíró metaadatokat, a technikai metaadatokat, esetleg bélyegképet, továbbá más adatokat. Az adatbázisból egy link mutat az eredeti digitális dokumentumra.

Az Europeana az úgynevezett aggregátoroktól gyűjti be az adatokat (az aggregátorokat aratja). Ezek lehetnek nemzetközi aggregátorok, mint például a *The European Library (TEL)*<sup>10</sup>, a *MICHAEL*<sup>11</sup> (ez utóbbi a gyűjtemények szintjén), de országonkénti aggregátorok is működhetnek, akár úgy is, hogy több terület dokumentumait gyűjtik be (pl. a levéltári, a múzeumi, illetve az audiovizuális objektumokat). Lehet olyan megoldás is, hogy mindhárom területnek külön aggregátora van. Franciaországban például három aggregátor továbbítja a tartalmat az Europeana felé: a *Gallica*<sup>212</sup> (a Francia Nemzeti Könyvtárnál), a *Nemzeti Audiovizuális Archívum (INA)* és a *Collection.fr*<sup>13</sup> (a Kulturális Minisztériumnál).

Az Európai Digitális Könyvtár 2008. november 20-án elindított prototípusába bevitt adatok még nem a végleges beszolgáltatási specifikáció szerint kerültek be. A magyar tartalmak közül az OSZK-MEK (*Magyar Elektronikus Könyvtár*) dokumentumait aratták a *Neumann Kht.* OAI szerveréről.

Az Európai Digitális Könyvtár kiteljesedése érdekében az Európai Bizottság számos projektet támogat:

- Az *Athena* projekt<sup>14</sup> például elősegíti a múzeumi és más, jelenleg az Europeana-ban még kevésbé reprezentált tartalmak gyarapodását az Európai Digitális Könyvtárban azáltal, hogy ösztönzi a tartalomgazdák közötti együttműködést, a közös szabványok kialakítását és alkalmazását, valamint a meglévő tapasztalatok terjesztését és a jó

megoldások átvételét. Magyar részről a *Petőfi Irodalmi Múzeum* és a *Magyar Rádió Archívuma* vesz részt a projektben.

- A hároméves időtartamot felölelő *Europeana-Local*<sup>15</sup> projekt (korábban EDLocal) a helyi és a regionális digitális tartalmak elérhetővé tételét célozza az Európai Digitális Könyvtáron keresztül. Tagjai nemzeti könyvtárak, megyei és városi könyvtárak, nemzeti és területi múzeumok, a kulturális örökség digitalizálásával foglalkozó szervezetek, vállalkozások stb., összesen 31 partner Európa mintegy 17 országából. Magyarországot a *Békés Megyei Tudásház és Könyvtár* képviseli<sup>16</sup>.
- Az *EFG (European Film Gateway)*<sup>17</sup> olyan, az Europeana-hoz kapcsolódó portál fejlesztését célozza, amely közvetlen hozzáférést tesz lehetővé mintegy 790 ezer digitalizált objektumhoz (filmekhez, fényképekhez, poszterekhez, rajzokhoz, hanganyagokhoz és szöveges dokumentumokhoz). A magyar résztvevő a projektben a *Magyar Nemzeti Filmarchívum*.
- A *Video Active*<sup>18</sup> projekt fő célkitűzése, hogy hozzáférést nyújtson az európai televíziós archívumokhoz. Ezeknek a (nagyra) zárt archívumoknak a megnyitása elérhetővé teszi a bennük őrzött tartalmak oktatási és kutatási célú használatát. Ezzel lehetővé válik a televíziózás kulturális örökségének interaktív felfedezése. A magyar partner a Neumann Kht. keretében működő *Nemzeti Audiovizuális Archívum (NAVA)*.

1. táblázat

**Az Europeana javasolt költségvetése 2011–2015<sup>20</sup>**

Kiadások, ezer euró	2011	2012	2013	2014	2015
<b>Személyi kiadások</b>					
Összesen	1670	1874	2082	2239	2322
<b>Software, hardware, IT</b>					
Software tesztelés és biztonság	100	100	100	100	100
Software + licenck	50	50	50	50	50
Web Hosting és tárhely, + backup, + biztonság, + SLA	300	340	380	440	500
Összesen	450	490	530	590	650
<b>Marketing és kommunikáció</b>					
Összesen	469	471	486	488	499
<b>Külső szolgáltatások</b>					
Összesen	99	102	107	112	118
<b>Tartalék</b>	25	25	25	25	25
<b>Mindösszesen</b>	2713	2962	3230	3454	3614

## Az Europeana irányítási modellje

Az *Europeana.eu* portált a 2007 novemberében létrehozott *Európai Digitális Könyvtár Alapítvány*<sup>19</sup> működteti. A Hollandiában bejegyzett alapítvány gondoskodik a portál működtetését ellátó munkatársak alkalmazásáról és a megfelelő menedzsmentrendszeréről. Feladata továbbá, hogy megoldja az EU által támogatott különböző, kulturális és tudományos digitalizálással kapcsolatos projekteknek az Európai Digitális Könyvtárhoz való csatlakozását. Az alapítvány tehát:

- elősegíti a múzeumok, levéltárak, audiovizuális archívumok és könyvtárak együttműködését rögzítő formális szerződések létrejöttét a közös portál adatellátására és fenntartására vonatkozóan;
- jogi keretet biztosít az EU-s felhasználásra, ezzel hozzájárulva a portál fenntarthatóságához.

A 2008–2010. közötti időszakban az Europeana működtetéséhez szükséges forrásokat döntően az Európai Bizottság nyújtja pályázati úton, de *kiegészítő támogatást (a pályázatokhoz önrészt) várnak a tagországoktól, önkéntes alapon*. Ez a feltétele annak, hogy a projekt/program egyáltalán életben maradjon, hogy az előkészítő munkákat folytatni tudják.

A költségvetési terv szerint az Europeana 2008-ban 21 fővel kezdi meg a működést; a partnerek és a tartalom bővülése nyomán 2011-re a létszám 27 főre nő, majd 2014-ben eléri az 50 főt.

A költségvetés tervezett kiadásai és bevételei az alábbiak szerint alakulnak (1. táblázat):

Bevételek, ezer euró	2011	2012	2013	2014	2015
<b>Közösségi finanszírozás</b>					
Európai Bizottság (50%)	1357	1481	1615	1727	1807
Tagországok	1219	1311	1365	1345	1252
<i>A tagországi részarány (%)</i>	<i>45</i>	<i>44</i>	<i>42</i>	<i>39</i>	<i>35</i>
<b>Magán finanszírozás</b>					
Társasági szponzorok	54	55	100	150	200
A webhely bevételei	83	115	150	232	355
Más tartalomszolgáltatóknak leszámlázott brókeri díjak	15	20	35	40	59
Keresőmotorok stb.	15	20	40	50	56
Szemantikus operátorok	20	35	80	90	175
Egyéb	33	40	45	52	66
<b>Összesen</b>	<b>2713</b>	<b>2962</b>	<b>3230</b>	<b>3454</b>	<b>3614</b>

Bár a tagországi hozzájárulás részletei még nem tisztázottak, látható, hogy aránya egyre csökkenő.

Az Europeana 2008. november 20-i hivatalos elindítását követően az Európai Unió illetékes miniszterei egy hivatalos dokumentumot fogadtak el, amelyben a tanács erőteljes politikai támogatását fejezte ki az Európai Digitális Könyvtár ügye mellett. (A Tanács Következtetései az Europeana európai digitális könyvtárról. OJ/C 319/07. 20.11.2008.<sup>21</sup>)

A dokumentumban a tanács értékelt az addig elvégzett feladatokat, s a korábbiakban kifejtett véleményét megerősítve felkérte a tagállamokat, hogy

- aktívan és kitartóan folytassák a kulturális anyagok digitalizálásáról és online elérhetőségéről, valamint a digitális megőrzésről szóló, 2006. november 13-i Tanácsi Következtetések értelmében kidolgozott nemzeti stratégiáik és célkitűzéseik megvalósítását, különösen azért, hogy ennek keretében mennyiségi és minőségi célkitűzéseket határoznak meg, és mobilizálják a megfelelő forrásokat;
- nemzeti stratégiáik keretében továbbra is támogassák a digitalizált kulturális anyagoknak az Europeanaba való felvételét, különösen annak révén, hogy interoperabilitási normákat népszerűsítene, a nemzeti tartalmakat tömörítő honlapokat hoznak létre, vagy a már meglévőket továbbfejlesztik, illetve a projektben részt vevő kulturális intézmények prioritásainak tiszteletben tartása mellett európai tematikákat határoznak meg a digitalizálandó anyagok kiválasztásához.

Az Európai Tanács egyúttal felkéri

- a bizottságot, hogy a nemzeti stratégiák és célkitűzések megfelelő figyelembevétele mellett vizsgálja meg, hogy a már létező közösségi programok és a jelenlegi pénzügyi tervek keretében lehetőség van-e a tagállamokból származó, európai értéket képviselő és az Europeanához hozzájáruló kulturális anyagok digitalizálásához nyújtott pénzügyi támogatás növelésére;
- a tagállamokat és a bizottságot, hogy hatáskörükön belül mozdítsák elő az Europeana kiépítését, valamint a digitalizálással és a digitális megőrzéssel foglalkozó tagállami szakértői csoportra támaszkodva támogassák az érdekelt feleket egy olyan gazdasági és irányítási modell kidolgozásában, amely garantálja az Europeana sikerét és folyamatosságát.

### A jövő feladatai

Ahhoz, hogy az Európai Digitális Könyvtárban a magyar tartalmak meghatározó számban legyenek jelen, kiemelten szükségesnek tartom a hazai koordinációt. Tervezzük egy olyan munkacsoport létrehozását, amelyben helyet kapnak az Europeanához kapcsolódó projekteken résztvevők képviselői és a digitalizálásban érintett, jelentős tartalommal rendelkező közgyűjtemények, valamint a technikai és a jogi kérdésekkel foglalkozó szakértők, a tartalomszolgáltatás területén működő szervezetek.

### Hivatkozások

<sup>1</sup> A „Bizottság Ajánlása” (2006.08.24.) a kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetőségéről.

géről, valamint a digitális megőrzésről (2006/585/EK). OJ/L 236 (2006.08.31.)

<sup>2</sup> Council Conclusions on the Digitisation and Online Accessibility of Cultural Material, and Digital Preservation. OJ/C 297/1 (7.12.2006)

<sup>3</sup> <http://bundesrecht.juris.de/dnbg/BJNR133800006.html>

<sup>4</sup> <http://netpreserve.org/about/index.php>

<sup>5</sup> További információ:

[http://ec.europa.eu/information\\_society/activities/digital\\_libraries/doc/recommendation/report\\_implem\\_sub\\_mission290208/netherlands.pdf](http://ec.europa.eu/information_society/activities/digital_libraries/doc/recommendation/report_implem_sub_mission290208/netherlands.pdf)

<sup>6</sup> Bővebben: <http://www.sztaki.hu/kereses/projektek/>

<sup>7</sup> 1986. évi II. törvény a sajtóról

<sup>8</sup> 60/1998. (III. 27.) Korm. rendelet a sajtótermékek kötelempéldányainak szolgáltatásáról és hasznosításáról

<sup>9</sup> További információ: [http://nda.hu/oai\\_elv](http://nda.hu/oai_elv)

<sup>10</sup> <http://search.theeuropeanlibrary.org/portal/en/index.html>

<sup>11</sup> <http://www.michael-culture.org/en/home>

<sup>12</sup> <http://gallica.bnf.fr/>

<sup>13</sup> <http://www.collection.fr/>

<sup>14</sup> <http://www.athenaeurope.org/>

<sup>15</sup> <http://www.europeanlocal.eu>

<sup>16</sup> Forrás: <http://europeanlocal.bk.hu/>

<sup>17</sup> <http://www.europeanfilmgateway.eu/>

<sup>18</sup> <http://vidoactive.wordpress.com>

<sup>19</sup> EDL Foundation: [http://dev.europeana.eu/edlnet/edl\\_foundation/purpose.php](http://dev.europeana.eu/edlnet/edl_foundation/purpose.php)

<sup>20</sup> Forrás: Outline Business Plan for Europeana as a service of the EDL Foundation – Europeana Strategic Briefing Background Paper 3 – munkanyag

<sup>21</sup> Forrás:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:319:0018:0019:HU:PDF>

## Irodalom

Coordinating Digitisation in Europe. Progress Report 2007. Minerva eC Project, Róma, 2008.

Europeana – Summary of Business Plan for Project & Operational Phase 2009–2015.

<http://digipat.stis.fgov.be/docs/Europeana%20Businessplan-Summary.pdf>

HORVÁTH Ádám: TELplus és EDLnet – úton az Európai Digitális Könyvtár felé. Networkshop, 2008.

RÓNAI Iván: Európai együttműködés a kulturális digitalizálás terén és a Dinamikus Cselekvési Terv (DAP). = 54. köt. 6. sz. (2007) p. 243–248.

Beérkezett: 2009. IV. 8-án.



## Állandósult a Google és a kiadók közötti vita

A könyvkiadók újra és újra azzal vádolják a Google-t, hogy engedélyek nélkül digitalizál műveket és hogy az ő tartalmuknak köszönhetően jut jelentős reklámbevételekhez.

Újabb fejzegetéhez érkezett a könyvkiadók és az internetes óriáscég közötti vita. A webes konszernt most *Hubert Burda*, a 260 lapot kiadó *Burda Media* tulajdonosa bírálta, mondván: a Google lopkodva támadja a kiadókat, és hogy egy „gyilkos alkalmazás”. Indoklása szerint „a cég bonyolítja a médiahonlapok forgalmának a felét és Németországban az online reklámforgalom egyharmada is hozzá kerül, anélkül, hogy ő maga befektetne a drága médiapiacra”.

*Philipp Schindler*, az óriáscég európai vezetője ezt visszautasította és közölte: a Google nem árt a kiadóknak. „Egyszerűen képzeljék el, hogy mi lenne, ha nem lenne a Google? Talán egyetlen kiadó is jobban állna? Nem, ellenkezőleg. Szeretnénk, hogy a piaci szereplők sikeres üzleti modelleket találjanak. Megértjük a vállalatok félelmeit, de a házi feladataikat nekik maguknak kell elvégezniük. Örölnék, hogy ha a kiadók a Google elleni támadásokba fektetett energiákat inkább arra használnák fel, hogy hatékonyabb és eredményesebb webes üzleti modelleket fejlesszenek ki” – mondta Schindler.

A két fél közötti vita több évre nyúlik vissza. A Google és az amerikai írók, illetve kiadók szövetsége között létrejött egyezményt bírálta korábban *Alexander Skipis*, a *Német Könyvkereskedők Egyesületének* ügyvezető igazgatója. Idén júliusban pedig a könyvkiadók, köztük az *Axel Springer*, a *Gruner + Jahr*, a *Spiegel* és a *Zeit*, vetették fel egy új szerzői jogi szabályozás kidolgozásának ötletét. A Google könyvkereső programja téma volt az *Európai Unió* úgynevezett versenyképességi tanácsának májusi ülésén is. A szolgáltatás hazánkban 2007 novembere óta érhető el.

/SG.hu Hírlevél, 2009. augusztus 17. <http://www.sg.hu/>

(SzP)

## Adattármustra. Hírgyűjtemények

*A sorozat egyes számaiban független szakemberek értékelik a magyar nyelvű internet könyvtári szempontból érdekes tartalomszolgáltatásait megadott szempontok szerint; ez alkalommal a hírgyűjteményeket. A bírálatok a használók számára fontos kezelőfelülettel, keresőrendszerrel, tartalommal és metaadatokkal foglalkoznak. Az értékelések egyrészt segítséget nyújtanak a rendszerek minél eredményesebb használatához, másrészt felhívják a fejlesztők és karbantartók figyelmét a szolgáltatás hiányosságaira, a jövőbeli minőségi javítások érdekében.*

### Google Hírek

**Honlap:** <http://hirek.google.hu>  
**Fenntartó:** Google Inc.  
**Értékelés dátuma:** 2009. március 15–16.  
**Értékelő:** Drótos László

### Általános értékelés

A *Google Hírek* (eredeti nevén: *Google News*) egyike a Google specializált keresőinek, sőt az óriáscég egyik legelső, sikeresnek bizonyult próbálkozása volt, amellyel túllépett a szimpla webes kereső fejlesztésén. A 2001. szeptemberi terroristámadás után megnövekedett hírehség inspirálta szolgáltatás 2002 áprilisában jelent meg tesztváltozatban és 2006 elején hagyta el a fejlesztési fázist jelző „béta” szót a logójából (bár a részletes keresés magyar felületén ez még mindig ott van). A kezdőlap piros betűs felirata szerint 25 ezer hírforrás adatai között lehet keresni egy hónapra visszamenőleg. De van egy külön archívum is, amelyben akár kétszáz éves híreket is megtalálhatunk – igaz ez a része elsősorban angol nyelvű forrásokat tartalmaz. Jelenleg 61-féle területi és nyelvi változata van a szolgáltatásnak, köztük most már a magyar is, amelyet 2008-ban, éppen karácsony előtt jelentettek be. A *hirek.google.hu* az ismertetője szerint több mint 200 magyar nyelvű forrásból gyűjti a híreket, és a kezdőlapon 15 percenként frissíti a legfontosabbakat. Hogy melyek a vezető hírek, valamint hogy melyek az azonos témájúak és hogy a hat tematikus kategória közül hova sorolják be őket, azt automatikus algoritmusok döntenek el: a szolgáltatás emberi – vagyis szerkesztői – közreműködés nélkül működik. A Google

természetesen csak leindexeli a híreket és egy szokásos egysoros gyorskeresőt, egy űrlapos részletes keresőt, valamint RSS hírcsatornákat nyújt hozzájuk, de ha a felhasználó valamelyik hír címére vagy az azt illusztráló képecskére kattint, akkor az eredeti forrás szerverére kerül, és ott olvashatja el a teljes szöveget. (Mivel a hírforrások között előfizetéshez kötöttek is vannak, ezt nem mindenki teheti meg minden esetben.)

A tesztelés során talált három fontosabb hiányosság a következő:

- Nincsen lista a hírforrásokról és az azokból begyűjtött hírek mennyiségéről, így nem állapítható meg, hogy mennyire fedi le a hírkereső a hazai és a határon túli magyar online médiát. Ezt az információt a Google a többi nyelv esetében is titkolja, így csak hosszas próbálgatás és számolgatás alapján lehet valamelyes képet alkotni az adattár méretéről és kiterjedéséről.
- A magyar felületről nem érhető el az archívumkereső és több más opció sem, pedig az archívumban is van magyar anyag, és az olyan plusz funkciók is hasznosak lennének az angolul nem tudóknak, mint az e-mailben küldött értesítés megadott témájú hírekről, vagy a mobiltelefonos felület. Jó volna mielőbb teljes értékűvé tenni a magyar verziót is.
- A teljesen automatikus működés időnként kellemtelen vagy mulatságos eredményekre vezet, mivel a magyar hírforrások száma és mérete valószínűleg nem ad elegendően nagy halmazt az automatikus osztályozás számára. Ezt még tovább súlyosbítja a magyar nyelv gépi elemzésének nehézsége. Ezért van az, hogy azonos csoportba kerülhetnek eléggé különböző hírek; vagy rossz témakör alá sorolódnak egyesek (a tesztelés idején pl. a „Szórakozás” rovat vezető híre ez volt: „Előállították Toroczka Lászlót”); vagy a

címlapon lehetnek sokáig olyan, amúgy teljesen érdektelen bulvárhírek, amelyeket sok médium átvett és így magas fontossági pontszámot kaptak a rendszertől. Ezekben a problémákban úgy lehetne valamelyest segíteni, hogy ha az eredeti források részletes és nagyjából egységes metaadatokkal látnák el a híreiket, vagy ha a Google bevezetné a hírek közösségi címkézésének lehetőségét – addig is, amíg a gépi intelligencia nem éri el azt a szintet, hogy az egyszerű statisztikai számítások helyett/mellett a szövegek értelmét is figyelembe tudja majd venni az osztályozásnál.

**Összefoglalva:** A Google Hírek abban tér el a többi hírgyűjtő oldaltól, hogy megpróbálja automatikusan szétválogatni a híreket témakörök szerint, és egybecsoportosítani az azonos tartalmúakat, így a felhasználó nem egyszerűen csak főcímekeket lát a kezdőoldalon, hanem rovatokat és azokon belül az aktuális események szerinti hírcsokrokat, amelyeket kibontva eljuthat az eredeti forrásokhoz. Bár a kezdőlap elrendezése a hírportálokra emlékeztet, sőt valamennyire még személyre is szabható (1. ábra), de valójában a *hirek.google.hu* oldal nem a legjobb választás arra, hogy itt fussuk át a napi eseményeket, mert ennél egy emberi közreműködéssel szerkesztett portáloldal sokkal többet és jobbat nyújt. Alkalmassá válik arra, hogy egyszerre keressünk szinte valamennyi fontos hazai és akár külföldi hírforrás elmúlt havi anyagában, és az azonos szövegű „másolatokat” kibontva, azt is jól érzékelhetjük, ahogy egy-egy hír végiggyűrűzik a médián. Ha pedig a még nem magyarított hosszú távú archívumból is lesz honosított változat, amit visszamenőlegesen is feltöltenek (valamint megoldják a gyakran tévesen felismert dátumok problémáját), akkor a legfontosabb magyar hírgyűjteménnyé válhat a Google adattára.

## Részletes értékelés

### Felület, használhatóság, segítség

- A híroldalaknak és a találati listáknak a Google-nál megszokott minimalista külalakjuk van, amely jól működik minden böngészővel és mindenféle képernyő-felbontással: fehér háttér, kevés szín (bár az egyes tematikus rovatoknak külön színkódjuk van, ám az is csak egy vékony vonal), és minden felirat vagy menüpont szöveges. Csupán a hírekhez kapcsolódó kis képek teszik érdekesebbé az oldalakat, de még ezek is eltüntethetők, ha a „Szöveges változat”-ra kattintunk, így teljesen akadálymentesíthető a felület. Az egyetlen saját látványelem a nagyméretű logó, amit sajnos elfelejtettek magyarítani, pedig az egyéb

nyelvű változatoknál mindenhol átírták benne a „News” szót.

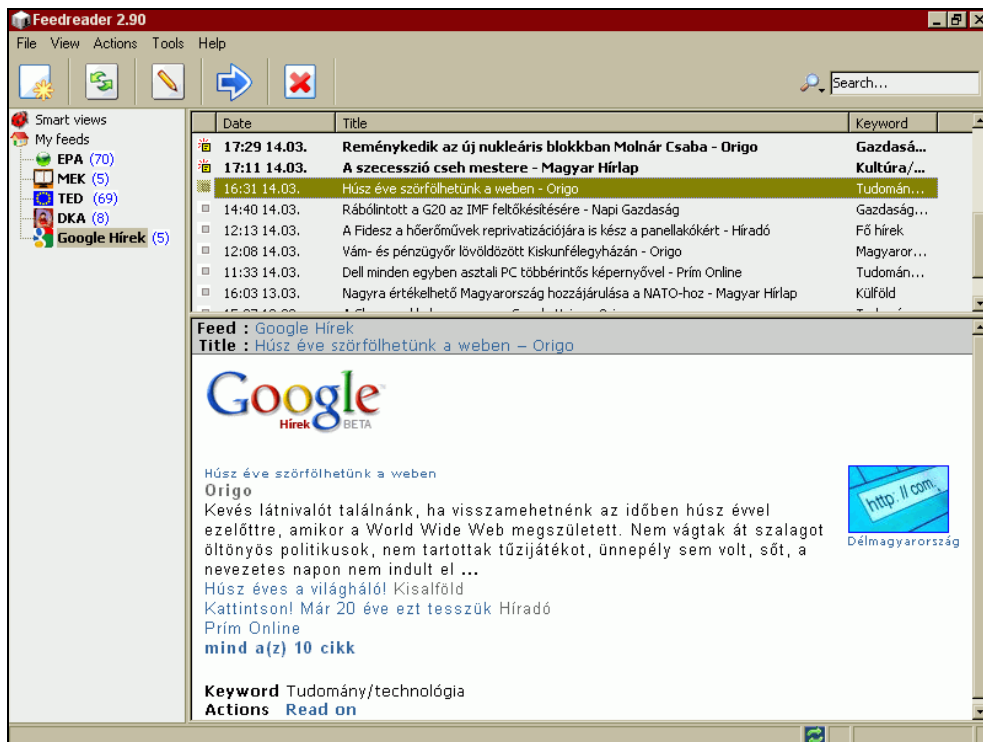
- A legtöbb helyet természetesen maguk a hírek foglalják el, egy kéthasábos, jól tagolt elrendezésben. A hír címe alatt a forrása, a begyűjtési/frissítési időpontja (kicsit magyartalanul, pl.: „8 óra ezelőtt”), és első maximum 250 karaktere olvasható, melyet további egy-két hasonló cikk címe és forrása követ, végül egy szintén nem túl szerencsésen magyarított (pl. „mind a(z) 18 cikk”) felirat, melyre kattintva megnézhetjük a többi, hasonló témájú hírt is. Kicsit meglepő, hogy ilyenkor valójában nem 18 tétel jelenik meg, hanem mondjuk csak 5, mert az azonos szövegű híreket a rendszer csak egy példányban mutatja meg, és csak a „mutassa a másolatokat is” feliratra klikkelve kapjuk meg a teljes listát.
- A kezdőoldalon választási lehetőséget egyrészt a bal oldalon levő hat témakör menüje kínál: *Nemzetközi, Magyarország, Üzleti élet, Tudomány/technológia, Sport, Szórakozás*, valamint a hetedik: a *Fő hírek*, ami a kezdőlapra visz vissza. Másrészt egy lenyitható menüvel beállíthatjuk, hogy mely ország – és esetleg azon belül melyik nyelv – híreit kívánjuk látni. Ennek a menünek a legelső pontja a „Személyre szabott hírek”. Ha ezt választjuk, akkor megjelenik egy kis belső ablak, amivel nemcsak a kezdőlap elrendezését módosíthatjuk, hanem beállíthatjuk azt is, hogy mely témakörökből szeretnénk több vagy kevesebb hírt látni, sőt saját témaköröket (paneleket) is hozzáadhatunk az oldalhoz (keresőkérdések megadásával), továbbá más nyelvű változatokból is átvehetünk tematikus paneleket. Mindezt nemcsak a saját gépünk jegyzi meg egy cookie segítségével, hanem ha van Google fiókunk, akkor ott is eltárolhatjuk a beállításokat, és ott aztán bármely gépről bejelentkezve az egyedi, személyre szabott napilapunkat olvasgathatjuk.
- Keresésre egy egysoros gyorskeresővel, valamint egy bonyolultabb részletes úrlappal van lehetőségünk, de lefuttathatjuk a kérdésünket a Google jól ismert webes keresőgépén is, valamint van egy ugrópont a *Google Blogkeresőre* is, hiszen a blogok jó alternatívát jelenthetnek a hivatalos hírforrások mellett. Kár, hogy ilyenkor újra be kell írunk a keresőkérdést; jobb lett volna ezt is egy további nyomógombbal megoldani, a weben való kereséshez hasonlóan. RSS/Atom csatornák (2. ábra) nemcsak a főlaphoz és az egyes témakörökhöz, hanem saját keresésekhez is beállíthatók, így egy RSS aggregátor oldalon vagy a honlapunkba/blogunkba beépítve saját „hírügynökséget” hozhatunk létre, amely a világ 25 ezer forrásából ontja a kedvenc témáinkban megjelenő információkat.

The image shows the Google News homepage in Hungarian. At the top, there is the Google News logo and a search bar. Below the search bar, there are navigation links for "Részletes hírkeresés" and "Blogok közötti keresés". The main content area is divided into several sections:

- Fő hírek (Main News):** A list of news items with headlines and brief descriptions. The first item is "Orbán: el... 'remény..." with a sub-headline "Népszava - Vissza kell tönkretették ellenállását". Other items include "A Fidesz panellak...", "Súlyom László ünnepi kálváriája", "Szász Jenő a viták ellenére is megőrizte elnöki tisztségét", and "Magyara értékelhető Magyarország hozzájárulása a NATO-hoz".
- Personalization Panel (Az aktuális oldal személyre szabása):** A sidebar on the right that allows users to customize their news feed. It includes a section for "Fő cikkek" (Main articles) with buttons for "Nemzetközi", "Magyarország", "Üzleti élet", "Tudomány/technológia", "Sport", and "Szórakozás". There are also buttons for "Normál panel hozzáadása", "Egyéni panel hozzáadása", and "Elrendezés mentése".
- Language Selection (Google Hírek nemzetközi verziói):** A section at the bottom of the page listing various international versions of Google News in different languages, including English, Spanish, French, German, etc.

1. ábra A Google Hírek kezdőlapja az átalakítási lehetőséggel (a kisebb képméret érdekében átszerkesztett ábra)





2. ábra A Google Hírek RSS csatornája a Feedreader kliensben

- Az angol felületen ezen kívül további opciók is vannak: a keresési profilunkhoz illeszkedő hírek adatait RSS helyett elektronikus levélben is kérhetjük; mobiltelefonról is használhatjuk a szolgáltatást, valamint a „normál” és a „szöveges” nézet mellett kérhetünk egy olyan elrendezést is, ahol a képes hírek vannak kiemelve.
- A lap aljáról elérhető súgók közül még csak a szolgáltatás rövid ismertetését és a gyakran ismételt kérdéseket fordították le magyarra, ez utóbbi is csak mindössze hat kérdést és választ tartalmaz. A szolgáltatás részletesebb ismertetőjére vagy a hírszolgáltatók számára írt tájékoztatóra kattintva az angol felületre irányít a rendszer. Ugyanezt teszi, ha visszajelzést szeretnénk küldeni a fejlesztőknek: ezt is csak angol nyelvű űrlapokkal tehetjük meg; kapcsolattartó e-mail címet pedig sehol nem tüntettek fel. Érdekes módon a kezdőlap – a főlegesen nagybetűvel írt – „A Feedeokról” felirat is az angol súgóra mutat, pedig ennek az oldalnak van már magyar változata ([news.google.hu/intl/hu\\_hu/news\\_feed\\_terms.html](http://news.google.hu/intl/hu_hu/news_feed_terms.html)), akárcsak a felhasználói elégedettséget mérő kérdőívnek, ahol ennek ellenére egy „Ezek a Súgó oldalak jelenleg nem elérhetők az Ön nyelvén.” üzenet fogadja a magyarokat.

### Kereső funkciók, találatok

- Az egysoros gyorskereső a Google általános webkeresőjéhez hasonló elven működik, s a hírek címében és teljes szövegében egyaránt keres. A beírt szavak automatikusan AND kapcsolatban vannak, de használható az OR operátor és a NOT helyett a szó elé írt mínusz (-) jel is. A kifejezéseket és a neveket idézőjelek közé érdemes írni. Az elmúlt évben a Google-nál módosították a magyar nyelvű kérdések kiértékelési algoritmusán és ez a hírkeresőben is látszik, mert a ragozott vagy ékezethibásnak tekintett szavakat is megtalálja a gép (pl. a *politikai fogoly* kérdésre a *foglyot, foglyok, fogolynak* stb. szavakat tartalmazó hírek is előjönnek, illetve a *koros* kérdésre a *kóros, körös, kőrös* szavakat is lekeresi a program). Ez néha jó, de bizonyos szavaknál vagy speciális kereséseknél nagyszámú hamis találatot is ad és csak az angol súgó eldugott helyén van leírva, hogy hogyan lehet ezt a „fuzzy” üzemmódot kikapcsolni (a megoldás a plusz jel használata: pl. *politikai +fogoly*, illetve *+koros*). Ráadásul a kereső valamennyi nyelv hírei között keres, így a hasonló írású szavak további kavargásokat okozhatnak (írjuk be például a *nap hold* keresőszavakat, amelyek angolul

egészen mást jelentenek). Adott nyelvre nem lehet szűkíteni, csupán annyit lehet kérni a „Beállítások” menüpont alatt, hogy a magyar nyelvű találatok nagyobb súlyt kapjanak a rendezésnél, vagyis előre kerüljenek.

The image shows the Google News search interface with the following sections:

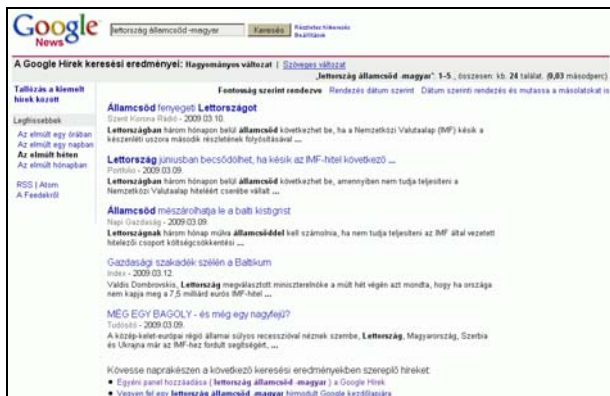
- Találatok keresése:**
  - Tartalmazza ezen szavak **mindegyikét** (with a dropdown menu for sorting: Relevancia fontosság szerint)
  - Tartalmazza pontosan ezt a **kifejezést** (with a dropdown menu for sorting: Relevancia dátum szerint (legújabbtól kezdve))
  - Tartalmazza ezen szavak **legalább egyikét** (with a dropdown menu for sorting: Relevancia dátum szerint (legrégibbétől kezdve))
  - Nem tartalmazza ezeket a szavakat: (with a dropdown menu for sorting: Dátum szerint rendezés és művelet a műveletjelrel)
- Dátum:**
  - A találatok között csak olyan cikkek legyenek, amelyek akkor kerültek a Google Hírek rendszerébe [ dátum ]
  - A találatok között csak olyan cikkek legyenek, amelyek [ márc. ] [ 14 ] és [ márc. ] [ 16 ] között kerültek a Google Hírek rendszerébe
- Helyezés:**
  - Csak a megadott **hírforrásból** jelenítsen meg cikkeket (with a dropdown menu for HVG, Figyelő)
  - Csak a **következő helyen található** hírforrásokból jelenítsen meg cikkeket (with a dropdown menu for Ország vagy az Egyesült Államok egyik tagállama)
- Előfordulások:**
  - Olyan találatok megjelenése, amelyekben a keresett kifejezések itt fordulnak elő: [ behúzó a cikkben ]

3. ábra A részletes kereső űrlapja és a találatok rendezési lehetőségei

- A részletes (másik nevén: speciális) kereső további lehetőségeket kínál, amelyek tulajdonképpen különböző prefixekkel a gyorskeresőbe is beírhatók (pl. *source:MTI*), de mivel egyik keresőhöz sincs magyar súgó, ezért ezek csak próbálgatással tanulhatók meg. Természetesen leg-egyszerűbb ezeket a részletes űrlapon beírni, illetve beállítani (3. ábra), ahol is a keresőkérdés tovább szűkíthető a Google Hírek adatbázisába való bekerülés időpontja szerint (ez nem egyezik meg a hír megjelenési dátumával!), a hírforrás neve vagy származási országa szerint (utóbbit angolul kell beírni!), valamint az alapján is, hogy a keresett szavak a hír főcímében, szövegében, vagy esetleg URL címében forduljanak-e elő. Nagy és érthetetlen hiányosság, hogy az újság-író vagy a hírszerkesztő nevére nem lehet rákeresni egyik keresővel sem, úgy látszik, ezt az adatot nem veszi át, vagy inkább nem tudja átvenni a Google hírgyűjtő robotja. Szintén nagyon hiányzik, hogy nem lehet egy listából kiválasztani a hírforrás nevét, ezt vaktában próbálgatva kell eltalálnunk, ami nem mindig könnyű, hiszen az online újságok neve gyakran eltér a nyomtatottól. Például az űrlapon mintapéldaként ajánlott *HVG* és *Figyelő* valójában *hvg.hu* és *FigyelőNet* formában van az adatbázisban; a súgó által is említett *Népszabadság* viszont sem így, sem pedig *Népszabadság Online*, vagy *nol*, vagy *nol.hu* írásmóddal nem található meg. (Úgy tűnik, hogy szünetel a *Népszabadság* cikkeinek begyűjtése, pedig az egy hónapnál régebbi archívumban még benne van ez a napilap is). Ugyanakkor nem muszáj az újság teljes nevét beírni, hanem elegendő abból egy szó is, de ez azzal jár, hogy például a *Napló* c. lap (eredeti nevén a *Veszprém megyei Napló online portálja*) hírei nem választhatók szét a *Dunántúli Napló* vagy a *Régió Napló* cikkeitől. Van ugyan egy automatikusan megjelenő címlista, amely a begépett betűkkel kezdődő hírforrások közül néhányat felajánl, de ezek között nincsenek magyarok, és még csak nem is a fontosabb külföldi lapokat és hírgyűjteményeket javasolja, hanem számunkra teljesen ismeretlen forrásokat.

- A 10-100 között állítható hosszúságú és maximum 1000 tételig megnézhető találati listákat (4. ábra) fontosság és dátum szerint rendezhetjük, vagyis nincsen például hírforrás szerinti rendezési lehetőség. A „fontosság” mértéke a súgó tájékoztatója szerint olyan jellemzőkből adódik össze, mint a hír megjelenési helyeinek jelentősége, a megjelenés gyakorisága, a frissesség, a földrajzi hely, a keresőkérdéshez viszonyított relevancia és a változatosság. Így a rendszer – elvileg – politikai beállítottságtól és világnézettől függetlenül egyenlő esélyt ad minden hírnek, hogy megjelenjen a fontossági listák elején, ha kellően sok és/vagy népszerű forrás tette közzé. Az azonos(nak tűnő) témájú híreket egy csoportba fogva lehetőséget ad a felhasználónak arra, hogy elolvashassa a különböző nézőpontból és stílusban megírt tudósításokat ugyanarról a dologról. A dátum szerinti rendezéssel pedig követni lehet egy-egy ügy kibontakozását a médiában. Persze a gyakorlatban ez nem működik ilyen ideálisan: az egyes hírcsokrokba oda nem való cikkek is keverednek (pl. a tesztelés idején kiemelt „20 éves a web” témájú csoportban olyan hír is volt, amely a web kitalálójának, *Tim Berners-Lee*-nek sikertelen karácsonyi vásárlásáról szólt); a nagy presztízsű újságok mellékleteiben és a rádiós-tévés honlapokon megjelenő rövidke kulturális, tudományos, vagy sporthírek pedig hátrébb szoríthatják az ezekre specializálódott, de kevésbé népszerű szaklapok informatívabb írásait. Az is előfordul, hogy nem sikerül a Google-nak szétválasztani a cikk szövegét a benne vagy mellette levő reklámoktól és emiatt teljesen más témájú hírek is feltűnnek a találati listákban (pl. az *mp3 lejátszó* kérdésre a tesztelés idején az Origo valamennyi olyan cikke megjelent, amelyen egy „nyerj mp3 lejátszót” hirdetés volt). Az algoritmussal számolt fontosság és a bekerülési dátum szerinti rendezés mellett nagyon hiányzik egy olyan opció is, amellyel a kattintási gyakoriság alapján rendezhetnénk a találatokat, mert az valószínűleg pontosabb képet adna arról, hogy melyek a valóban érdekes közlemények egy-egy témában. Bár ekkor már nyil-

vánvalóan nem érvényesülne a keresőrendszer sokat hangoztatott semlegessége.



4. ábra Egy találati lista fontosság szerint rendezve

- Mivel a gyors- és a részletes kereső is csak az elmúlt egy hónapnyi időszak alatt begyűjtött hírek adatai között keres, a Google 2006 júniusában egy *News Archive Search* nevű keresőfelületet is megnyitott ([news.google.hu/archivesearch](http://news.google.hu/archivesearch)), amellyel visszamenőleges keresések is elvégezhetők. 2008. szeptember 8-án jelentős előrelépés történt, amikor is elkezdték digitalizált régi újságok adatait is betölteni az archívumba, így akár 200 évre visszamenőleg is lehet már keresni vele. Régi magyar napilapok nincsenek (még?) benne, de az online hírlapjaink egy része akár a kilencvenes évek végéig visszamenően kereshető. Az űrlapot sem fordították még le magyarra, pedig lényegében csak annyiban különbözik a részletes keresőtől, hogy itt lehet szűkíteni a cikk publikálási dátuma, nyelve és ára szerint is (utóbbi a fizetős archívumokra vonatkozik). A találati listánál pedig idősor grafikont is kérhetünk (5. ábra), ami látványosan mutatja, hogy egy adott név vagy téma előfordulási gyakorisága hogyan változott az évek, és az egyes éveken belül pedig a hónapok szerint. A dátumokkal azonban gyakran gondok vannak, mert a hírgyűjtő robot nem mindig tudja megkülönböztetni a hír publikálási dátumát a szövegében előforduló egyéb dátumoktól, vagy a hírt tartalmazó weboldal utolsó módosításának időpontjától. Ezért azután előfordulhat, hogy 1990-es dátumú Index-cikkeket találunk az archívumban, miközben akkoriban nemhogy az *Index* nevű webújság, de még a web sem létezett, sőt még a magyar internethálózat sem, csupán a hírek szövegében vannak 1990-es eseményekre való utalások. Vagy ennek a fordítottja is megeshet: például, hogy 2007-esnek soroltak be egy olyan hírt,

amely valójában 1999-ben jelent meg, csak a weblapon valamilyen (pl. formai) módosítás történt 2007-ben. A publikálási dátum – és a korábban említett cikkírónév – felismerési problémáján a hírszolgáltatók által a cikkek mellé tett szabályos metaadatok segíthetnének, de erre még várni kell, amíg a szemantikus web kellően el nem terjed (és visszamenőlegesen sajnos már az sem segít majd).



5. ábra Az ukrán földgázról szóló hírek megoszlása az archívumban évek szerint, illetve 2008-ban hónapok szerint

### Tartalom, minőség

- A találati listák elemzése alapján alkothatunk csak némi képet arról, hogy valójában milyen magyar forrásokat és milyen lefedettségben tartalmaz a [hires.google.hu](http://hires.google.hu), mert maga a szolgáltatás nem nyújt semmiféle statisztikát. A *HWSW* magazin újságírója 2009 januárjában végzett el egy ilyen vizsgálatot ([hws.w.hu/oldal.php3?cikkid=1068](http://hws.w.hu/oldal.php3?cikkid=1068)), és akkor úgy találta, hogy a fontos hazai online hírforrások, az eredetileg nyomtatott országos lapok elektronikus kiadásai, továbbá elég sok regionális és néhány határon túli magyar újság, valamint a nagyobb rádió- és tévécsatornák híroldalai egyaránt megtalálhatók az adatbázisban, de elég egyenetlen arányban és változó frissítési gyakorisággal. Akkor még a *Népszabadság* cikkei is visszakereshetők voltak, de februárban már eltűntek a rendszerből, ugyanakkor megjelentek a januárban még hiányolt [tenyek.tv2.hu](http://tenyek.tv2.hu) hírei. Akkor az „a” névelőre keresve 109 ezer magyarországi találat volt, ez a szám most 118 ezer, de ha a magyar nyelvre jobban jellemző „hogy” szóra keresünk rá, akkor is több mint 98 ezer találatot kapunk, tehát nagyvonalú becslés-

ként azt mondhatjuk, hogy egy hónap alatt nagyjából 100 ezer hírt gyűjt be a Google a magyar nyelvű forrásokból.

- Hogy ez mennyire fedi le a magyar online média hírtermelését, azt nagyon nehéz megítélni. Némi támpontot adhat az, hogy a legnagyobb magyar tartalomfigyelő szolgáltatás, a *Dolphia* most 3185 forrásból kb. napi 35-40 ezer hírt gyűjt be, de ezeknek csak mintegy hatoda magyar nyelvű, ami így egy hónap alatt nagyjából 180-200 ezer hazai hírt jelent, vagyis a Google Hírek adatbázisának durván kétszeresét. De persze különbség lehet abban, hogy mit tekint „hír”-nek a két szolgáltatás (pl. blogbejegyzések, olvasói hozzászólások, vagy apróhirdetések bekerülnek-e az adattárba?). Azzal kapcsolatban is csak durva becsléseket végezhet a kívülálló felhasználó, hogy egy adott hírforrás termésének hány százalékat indexeli le a Google Hírek? Például a *Magyar Távirati Iroda* honlapja szerint az MTI napi 110-130 belföldi és nagyjából ugyanannyi külföldi hírt tesz közzé, ehhez képest a *source:MTI* keresőkérdés naponként csak 30 és 50 közötti találatot adott a tesztelés időpontjában. Tehát az MTI feltehetően nem ad át minden hírt a Google-nak. Ugyanakkor a *24ora.index.hu* oldalon felsorolt 162 darab március 11-i dátumú hírből 144-et megtalált a *site:index.hu OR site:velvet.hu OR site:totalcar.hu* keresőkérdésre a Google Hírek, vagyis szinte mindet, ha a videós híreket levonjuk a teljes halmazból.
- Ami a frissítés gyakoriságát illeti: a részletes keresővel az utolsó egy órára szűkítve a „hogya” szóra való keresést, hétfőn 18.00 órakor 171 találatot adott a rendszer, köztük néhány olyat is, amelyet 10 percn belül vett fel az adatbázisába. Mivel utóbbiak között volt olyan híroldal, amelyen saját időbélyegző is van, így ellenőrizni lehetett, hogy például a *Szeged Online* hírportálon 17.49-kor megjelent interjú a Google Hírek öt perc múlva begyűjtötte és kereshetővé tette. Ez a gyorsaság természetesen a hírportál saját RSS csatornájának köszönhető, azon át értesült a Google az újdonságról.

#### **Metaadatok, bibliográfiai információk**

- A hír főcíme mellett mindig látható a forrás neve és a begyűjtés időpontja; ezeket az adatokat az RSS feed esetében még az a témakör is kiegészíti, amelybe a rendszer a hírt besorolta. Nincs feltüntetve viszont az esetleges alcím, a szerző neve, valamint a cikk tényleges publikálási dátuma, mert ezeket az információkat a Google nem tudja egyértelműen kigyűjteni, ezért pusztán a találati lista vagy az RSS hírcsatorna nem ele-

gendő a cikkek pontos azonosításához. Vagyis például egy forrásjegyzék összeállításakor a találati lista egyszerű átmásolása helyett egyenként el kell látogatni az írások eredeti lelőhelyére a hiányzó adatokért. Nem szerencsés ilyen szempontból az sem, hogy a Google webes keresőjével ellentétben itt az egyes találatok alatt nem íródik ki az URL cím, így ez a fontos információ szöveggként való másolásakor vagy nyomtatáskor elvész.

- Maga a *hirek.google.hu* honlap nem tartalmaz beágyazott metaadatokat, a szolgáltatás nevét jelző *title* soron kívül.

#### **Hírlista**

**Honlap:** <http://www.hirlista.hu>

**E-mail:** [info@hirlista.hu](mailto:info@hirlista.hu)

**Fenntartó:** AbsolutioNet Kft., [Hirlista.hu](http://Hirlista.hu) Bt.

**Értékelés dátuma:** 2009. március 16.

**Értékelő:** Kőrös Kata

#### **Általános értékelés**

A *Hírstart* és a *Hírkereső* után Magyarországon harmadikként került a közönség elé a *Hírlista.hu* 2004 augusztusában. Az ingyenes hírgyűjtő oldal és szervereit az *AbsolutioNet Kft.* üzemelteti. A szolgáltatás 22 internetes hírforrás anyagaival indult, mára 71 online forrás napi több mint 1800 hírt teszi elérhetővé egyetlen felületen keresztül. Az oldal más tartalomszolgáltatókkal együttműködve számos egyéb szolgáltatást kínál. E kiegészítők sokféleképpen használható portállá teszik a Hírlistát.

Különböző keresődobozok segítségével programokat választhatunk a *Port.hu*-ról, vagy ingatlanokat az *Ingatlan.com*-ról. Számolást végezhetünk a *Global FX* valutaváltójával, vagy összehasonlíthatjuk az egyes bankok kínálatát a *Privatbankar.hu* révén. Megtekintjük a legfrissebb tőzsdei híreket a *Portfolio Financial*, az időjárás-előrejelzést a *Meteo21*, a legfrissebb állásajánlatokat a *Jobline.hu*, a pályázatokat a *pafi.hu*, vagy az aktuális ligaeredményeket az *MLSZ adatbankja* segítségével. Megtaláljuk továbbá a *Prohardver!* hardverajánlóját, a *Vidék íze* receptjeit, a *Port.hu*-ról a napi tévéműsort, és elméletileg lehetőségünk van innen hozzáférni néhány online rádió műsorához is. A kapcsolódó szolgáltatások között találunk

egy *Hasznos holmik* feliratú dobozt, amelyből uniós, közigazgatási portálok, pártok honlapjai, menutrendek, szótárak, telefonkönyvek érhetőek el. A *Hírlista.hu* saját *Hírdoboz* szolgáltatást kínál: egy *iframe* technikával készített alkalmazás segítségével bármilyen portálon ingyen megjeleníthetők a Hírlista legfrissebb hírei. Kiválasztott rovat, illetve kulcsszó szűrésével készített hírdoboz igénylésére is lehetőség van.

Napjainkra egyre több hírgyűjtő oldal közül válogathatunk. A *Hírlista.hu* egyike a színvonalas szolgáltatásoknak, amelyek megkönnyítik a tájékozódást az interneten tömegesen megjelenő híranyagban. Forrásai között a legfontosabb magyarországi napilapok online változatai szerepelnek, sok és sokféle hírt tesznek elérhetővé publikálásukkal lényegében egyidőben.

#### A tesztelés alapján a következő területek fejlesztése javasolható:

- Tájékoztató.** Az oldal könnyebb használatához a lehetséges funkciókat és a súgót részletesebben bemutató szöveg elengedhetetlen. A közlemények, a médiaajánlat, és a más helyeken előforduló bemutató szövegek aktualizálása pontosabb képet adna a projektről.
- Keresés.** Összetett kereséssel és a meglévő funkciók fejlesztésével a hírek között jobban lehetne tájékozódni. Hasznos volna, ha az archívumban lehetne időtartamra, multimédiás tartalomra szűkíteni, vagy szabad szavas keresést alkalmazni.
- Hozzáadott érték.** Növelné a hírcímek információértékét, ha a rovatba sorolásnál mélyebb tartalmi feltárás társulna hozzájuk, tárgyszavak, speciálisabb kategóriák kapcsolásával, esetleg tematikus hírgyűjtemény kialakításával.
- Hírajánlás.** A jelenlegi *Hírajánlónál* hatékonyabb módszer volna egyes hírekből rövid összefoglalót közölni. Feldobná a folyamatos hírtömeget, ha a listából lehetne kinyitni ajánló ablakokat, vagy csak megtörné a sort egy-egy tipográfiai kiemelt cím.
- Szerkesztés.** Az említett hiányosságok kiküszöböléséhez szigorúbb szerkesztési elvek alkalmazására lenne szükség. Hatalmas munka, de megérné a fáradságot, ha az egyes témák, események különböző forrásokban megjelenő leírásai között kapcsolatot lehetne létrehozni. Sok felesleges hír átböngészését spórolhatná meg így a felhasználó.
- Személyre szabhatóság.** Tematikus RSS-csatornák létrehozásával különböző felhasználók igényeit lehetne hatékonyan kielégíteni. A

kedvenc hírek, témák eltávolítása személyesebbé, egyes hírek ajánlása, véleményezése az oldalon keresztül interaktívabbá tehetné a tartalmat.

#### Részletes értékelés

##### Felület, használhatóság, segítség

- Az oldal dizájnya egyszerű, a sokféle tartalom és a hosszú hírlista miatt azonban nem könnyű áttekinteni (6. ábra).



6. ábra Minden mai hír a Hírlista.hu nyitóoldalán

- A projektről bemutató szöveget csak elrejtve találunk a lap alján lévő menüsor *Médiaajánlat* pontja alatt. A keresőhöz rövid és érthető, bár a hibás karakterkódolás miatt szinte olvashatatlan súgó tartozik, amely keresési példákat is tartalmaz. A keresőn kívüli funkciók működését csak próbálgatás útján lehet kiismerni.
- Internet Explorer alatt a kurzor mozgatására megjelenő címkék segítik a tájékozódást (e funkció Mozilla Firefox alatt nem működik), de a hírdetések, egyéb szolgáltatások között az ajánlott, vagy a *top* híreket tartalmazó dobozok szinte elvesznek.
- Külön beállítható, hogy hány percenként frissüljön az oldal, és frissítéskor visszalépjene-e a lap tetejére. A frissítés gyakran hosszú másodperceket vesz igénybe, ráadásul a kiválasztott korábbi időszakok helyett visszaugrik a legfrissebb hírekhez.
- Ha megtetszett az oldal, saját e-mailküldő rendszerének segítségével ajánlhatjuk ismerőseinknek, esetleg beállíthatnánk kezdőlapnak, ám ez utóbbi funkció nem működik.
- Az üzemeltető cég logóját a lap alján találjuk. Kapcsolatfelvételt az *Írjon nekünk!* gomb és az

impresszumban található címek segítségével van mód.

**Kereső funkciók, találatok**

- A honlap fő tartalmát az időrendi sorrendben megjelenő hírcímek adják. A hírgyűjtő oldalakra jellemzően a weblapon csak a címek jelennek meg, a híryanag teljes szövege a címre kattintva az eredeti forrás szerverén olvasható.
- A könnyebb tájékozódás érdekében a cikkeket tizenegy rovatba sorolják: *belföld, külföld, gazdaság, kultúra, informatika, technika-tudomány, sport, autó, bulvár, életmód, publicisztika*. Az időrendben a hírek megjelenési idejének háttérszíne jelöli az egyes rovatokat.
- A navigáció alapja az oldal tetején lévő menüsor. Innen választhatjuk ki a megjelenítendő hírek körét. Alapértelmezetten megjelennek a *Minden mai hír* kategória címei az órák határát jelölve. Egyszerre 120-130 hír olvasható időrendben visszafelé, a korábbiakat a lap alján lévő idődobozokat kiválasztva nézhetjük meg. Az elmúlt 24 óra híreit tekinthetjük meg a „mai hírek” között. A rovatcímekre kattintva, és/vagy az oldalsávon található hírforráslista segítségével szűkíthetjük a találatokat. Ebben a sorrendben a további szűkítés értelmezhető, fordítva viszont újra csak az összes hírt kapjuk az adott rovatból. A *Minden rovat* menüpont egyszerre jeleníti meg rovatonként az utolsó 13-13 hírt, az egyes csoportoktól továbbléphetünk az adott rovat összes hírére. A források szerint itt nem szűkíthetünk.
- A következő menüponttal a multimédiás tartalmakat tudjuk kiszűrni. A *Mai top 100* menüpontja alatt pedig az aznapi száz legolvasottabb hírt találjuk, feltehetőleg népszerűségi sorrendben, bár a toplisták összeállításának elveiről sehol nem tájékoztatnak. A médiaajánlatban található statisztikák forrása miatt a Medián WebAudit sejthető a listák alapjául szolgáló adatok mögött.
- A *Hírchívum* 30 napra visszamenőleg őrzi a címeket. Az egy hétnél régebbi hírek között nem lehet keresni, ezeket csak szűkíteni lehet, naponként, nappal 3 óras vagy éjszaka 6 óras időintervallumonként, rovatonként és hírforrásonként (7. ábra).
- A címlistákban a címek mögött a forrás és a rovat neve található zárójelben, a rovatok esetében csak a forrás, a *6 óra top hírei*, *Napi top 13 hír* és *Heti top 13 hír* esetében pedig a forrás és az időpont.
- A listákban a címeket nem jelölhetjük ki, nem nyomtathatjuk, nem menthetjük el, de az olvasott címek mellett egy pipa jelenik meg.

- A hírek között vagy a teljes weben kereshetünk a főoldalról elérhető gyorskeresővel. A találatok szűkíthetők az egyes rovatok között, és megjelenési idejük szerint az elmúlt 24 óra, 3 nap, vagy 7 nap híreire.
- A kereső nem különbözteti meg az ékezetes, vagy a kis- és nagybetűket. A beírt karaktersort mint önálló szót keresi alapesetben. Pontos kifejezésre keresés az idézőjel, csonkolás a \* jel segítségével lehetséges (8. ábra).



7. ábra Egy szűkített lista a Hírchívumban



8. ábra Csonkolt keresés az elmúlt hét hírei között

- A *Súgó* szerint a szóköz VAGY operátorként használható, a tapasztalat viszont azt mutatja, hogy ugyanúgy ÉS-t jelent, mint a *kötelező* jelentésű + jel. A - (mínusz) jel viszont valóban meg egyezik az ÉS NEM operátorral.

**Tartalom, minőség**

- A hírforrások között általános és tematikus hírszolgáltatók egyaránt megtalálhatók. Nagyrészt

magyarországi oldalak, de van közöttük néhány határon túli (kárpátaljai, erdélyi, vajdasági) forrás is.

- A szöveges információt néha képi anyag vagy videó is kiegészíti. A multimédiás tartalmat a cím után egy fényképezőgép-ikon jelzi.
- Főként belföldi, politikai és gazdasági híreket találunk. Jelentős, de arányaiban jóval kevesebb a külföldi és a bulvárhír, közel egyenlő mértékben jelenik meg a kultúra és az informatika, a többi kategória hírei pedig csak kis mértékben tekinthetők meg innen.
- A feldolgozott források száma az indulás óta megháromszorozódott. Az oldal dinamikusan fejlődik, erre utal az is, hogy több forrást találunk, mint ahányat a tájékoztatóban vagy az oldal forráskódjában olvashatunk.
- A címekben, ahogy a *Súgó* szövegében is karakterkódolási hibákat találunk. Különösen a gondolatjel kódolása okoz problémát.
- A kapcsolódó szolgáltatások haszna néha kétségbe vonható. Az online rádióhallgatás nem minden rádiónál szólal meg külön ablakban; van, hogy ugyanabba az ablakba töltődik be, így a híroldalra csak a böngésző vissza gombjával juthatunk.
- A *Privátbankár.hu* keresődobozában hiába határozunk meg feltételeket, a *Mehet* gombra kattintva, az úrlapon újra be kell állítanunk mindent.
- Bár a médiaigazgató, *Dióslaki Gábor* elmondása szerint\* a hírforrásokkal kötött megállapodás értelmében a címeket egészében kell átvenniük, úgy vélem, legalább a hibaüzenetet adó linkek kiszűrésére szükség volna. Ugyanez igaz a kicsit különböző címen megjelent, de azonos hírekre (pl. a *Halálos gázolás egy vasúti átjárónál: öngyilkosság lehetett*, és a *Halálos gázolás egy vasúti átjárónál* című cikkek azonos forrásúak ugyanabban a rovatban). Bár a hiba ilyenkor a hírcímek tulajdonosától származik, de mivel a listázással a hírgyűjtő oldal is felelősséget vállal, a minőségi szolgáltatásnak a gondosabb szerkesztés is része lehetne.
- Csökkentené a redundáns hírek számát, ha az egy forrásból, leggyakrabban az MTI közlése nyomán több hírportálra szó szerint átvett, legfeljebb a címként kiemelt kifejezésekben különböző hírek nem szerepnének esetenként 4-5 alkalommal egymás után. Különösen feleslegesnek tűnik a többféle forrás például a szerencsejátékok eredményeinek közlésénél.

#### **Metaadatok, bibliográfiai információk**

- A híroldal forráskódjában elég sok tartalmi leíró elemet találunk, az üzemeltető cégek neve pél-

dául innen deríthető ki a legkönnyebben. Az érvényesség azonban kétségbe vonható, mert a források és a napi hírek száma már jóval több, mint a *Description* metaadatban feltüntetett.

- Mivel a hírgyűjtő oldal csak címeket közöl, az egyes hírekhez nem járulnak plusz adatok, elérhetőségükön és tágabb témájukon: a rovat névén kívül.
- A kereső fejlesztése és a hírek metaadatokkal való ellátása hozzásegíthetné a felhasználókat a számukra releváns információ hatékonyabb megtalálásához.

#### **Hírstart**

**Honlap:** <http://www.hirstart.hu>  
**E-mail:** [hirstart@sanomabp.hu](mailto:hirstart@sanomabp.hu)  
**Fenntartó:** Sanoma Budapest Zrt.  
**Értékelés dátuma:** 2009. március 12.  
**Értékelő:** Ternai Zita

#### **Általános értékelés**

Az alapvonásából következően statikus *Startlap* 2002-ben indította el új szolgáltatását, a dinamikus tartalmú *Hírstartot*, amely időközben Magyarország egyik legismertebb hírgyűjtő portáljává vált. Az oldal szolgáltatója a *Sanoma Budapest ZRT*. Célcsoportként a 20-50 év közötti, hírzékes korosztályokat jelölik meg, akik a napi munka mellett egy helyen összefoglalva objektívan, naprakészen szeretnének értesülni a világ eseményeiről. A Hírstarton egy helyről érhető el a magyar híroldalak anyagai. Napi 3-4 ezer hír, közel 200 forrásból szemlélve, ötpercenként frissülő tartalommal. A szolgáltatás lényege, hogy a más tartalomszolgáltatók által közzétett anyagokat „mély” hivatkozások (deep-links) útján biztosítja. A hírek többféle téma szerint vannak rendszerezve. Véleményem szerint az átgondolt felépítésű és átszabható kezdőlap sokkal jobban hasonlít egy szerkesztett hírportálra, mint vetélytársaié. Ez annak is köszönhető, hogy az oldal 2008-ban megújult. Az újfajta felhasználói igényekhez igazodva nagyobb szabadságot kapunk a személyre szabható funkciókkal. Egy kat-

---

\* idézi Bóta Barnabás: Személyre szabott hírszolgáltatás (2005. július 12. kedd, 08:45)

A hozzáférés módja:

<http://www.emasa.hu/print.php?id=280> Letöltés ideje: 2008. 03. 15.

tintással választhatunk komolyabb vagy könnyebb hangvételű tartalom között, így más-más témájú hírek dominálnak a nyitólapon. A „Saját Hírlap” kialakításával kiválaszthatjuk, hogy mely források hírei (összesen 385 hírcsatornából) és milyen sorrendben jelenjenek meg a személyes oldalunkon. Ezt a szolgáltatást ideiglenesen bárki kipróbálhatja, de a regisztrált olvasók bárhol, bármikor elérik saját beállított felületüket. Szintén regisztrált felhasználók kiváltsága, hogy értékelhetik az olvasott cikkek minőségét. Ennek alapján a portál egy toplistát közöl a konvencionális, kattintáson alapuló toplistán felül. Regisztrációhoz kötött a *Hírtár* használata is, ahová a rendszer automatikusan elmenti az általunk olvasott cikkeket, két hétig őrzi és visszakereshetővé teszi. A megújult portál olyan hasznos szolgáltatásokkal egészül ki, mint a „Vélemény” rovat, amelyben a hírforrásokból válogatott publikációkat olvashatunk, a szabadszavas hírkereső, a napi időjárás-jelentés vagy az „Önök szerint” doboz, ahol azonnali közvélemény-kutatást végez a rendszer.

#### **A tesztelés során talált hiányosságok a következők:**

1. A portált egy olyan multinacionális médiavállalat fejleszti, amelynek több szórakoztató és gazdasági lap, illetve internetes tartalomszolgáltatás is a tulajdonában van. Ez részben meghatározza, hogy mi kerül a hírgyűjtő oldalra. A kiemelt és a vezető híreknél próbálják megtartani a kellő objektivitást, ám az egyes rovatokban előszeretettel emelnek ki Sanoma-lapokat. (Mégis örvendetes az a tény, hogy nem csak a saját érdekkörükbe tartozó anyagokból szemléznek.)
2. Időnként nemcsak a fontosnak tűnő hírek kerülnek be – mint például a Google Híreknél –, hanem az adott forrásokból minden. Ennek előnye a gyors hírmozgás; hátránya, hogy nincs idő kivárni a kattintás alapú mérés statisztikáját.
3. Az egyes hírek felsorolása mellett időnként szívesen olvasnánk egy rövid ismertetőt is róluk, mert a címek gyakran félrevezetőek. A Google Híreknél ez megoldott, viszont a Hírstart annyi dobozt jelenít meg, hogy ez méginkább megnövelné az oldal méretét. A népszerű hírgyűjtő portálok közül a *www.ahirek.hu* oldalán találkoztam egy remek megoldással, amit itt is alkalmazhatnának. Ott, ha ráállok egy hír címére, egy buborékban megjelenik egy 1-2 mondatos leírás a hírről. Esetleg egy kép beillesztése is segíthetne a téma behatárolásában. Ha azt olvassuk, hogy meghalt a híres színésznő, vagy, hogy lemondott a miniszterelnök, a semmitmondó cím elle-

nére be tudnánk azonosítani a személyt vagy az országot.

4. A részletes keresőt bővíteni lehetne, egyes mezőket ismételhetővé lehetne tenni, mert kevés szűrési feltétel áll rendelkezésre. A „Keresés a bevezető szövegekben (lead) is” elvileg választható opció, de hibás beállítás miatt mindig a bekapcsolt állapotra ugrik. A találatok rendezésére, mentésére, nyomtatására nincs mód.
5. Érdemes lenne egy olyan elérhetőséget is megadni, ahová a felhasználók elküldhetik ötleteiket, javaslataikat a fejlesztőknek, és mindezt hangsúlyos helyre kitenni.
6. Bizonyos felhasználói rétegnek feltehetően hiányzik – a napjainkban divatos – közösségi élmény. Nem lehet a témákhoz hozzászólni, sehol egy blog, nem tudunk hírt beküldeni.

**Összegzés:** Manapság egyre kevesebben vásárolnak újságot, egyre kevesebben gépelik be valamelyik hírportál nevét, inkább választanak egy számukra szimpatikus hírgyűjtő oldalt, így kényelmesen, egy helyről elérhetnek mindent. Ez a tendencia időnként furcsa helyzeteket teremt. Ha egy cikknek „ütős” címe van, és előkelő helyen szerepel egy hírgyűjtő helyen, óriási nézettséget söpörhet be. Márpedig ki ne törekedne erre? Így fordulhat elő, hogy egy négy soros, semmitmondó hírcskét is nagydobra tudnak verni, elvéve a lehetőséget a releváns találatoktól. Sajnos a bulvár itt is kezd eluralkodni, fokozatosan háttérbe szorítva a komoly híreket. A Hírstart azért nagyszerű, mert a hír címe alatt a hír kategóriája is fel van tüntetve, segítve az első tájékozódást, a téma behatárolását. Az is jó, hogy nemcsak általános, mindenkinek szóló anyagokat gyűjt, hanem az a szűk réteg is megtalálja a számítását, amelyet például az információtechnológia érdekel. Teszi mindezt úgy, hogy a felület megjelenése barátságos és átlátható. Az egyediséget fokoznám még azzal, hogy a gazdasági világválságra való tekintettel létrehoznék egy „jó hírek” rovatot, ahová csak olyan híreket válogatnék, amelyek pozitív kicsengésűek.

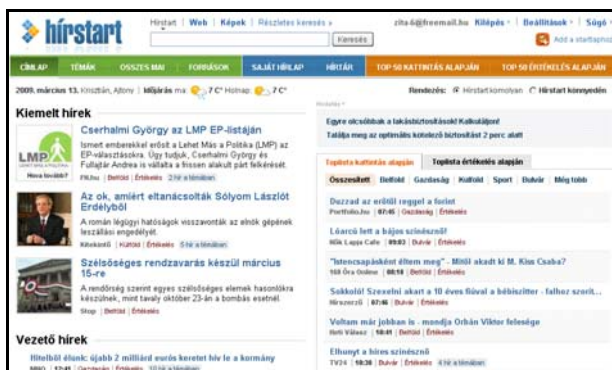
Természetesen mindig akadnak ellendrukkerek. Vannak, akik szeretnék, ha beszüntetnék a „nulla forint költségből tartalmat szolgáltatókat, akik számítógépes szoftver segítségével automatikusan gyűjtik ki a különböző portálok híreinek címeit egy oldalra”. Ennek ellentmond az a tény, hogy a Hírstart napi látogatottsága százezer feletti, tehát óriási igény van rá.



## Részletes értékelés

### Felület, használhatóság, segítség

- A portál külleme sokat változott a megújulás után (9. ábra). Az előző felületről találunk néhány képernyőmentést az [epa.oszk.hu/01300/01313/fotok.html](http://epa.oszk.hu/01300/01313/fotok.html) URL címen. Az új arculat letisztult, átlátható, társainál sokkal könnyebben áttekinthető felület. Látszik rajta, hogy gondosan meg lett tervezve. A kezdőlap több panelre van osztva, magazinós jellegű megjelenésre törekednek. A menüket a lap tetején helyezték el, ezek állandóan látszanak.



9. ábra A Hírstart nyitólapja

- Tetszik, hogy az oldal testre szabható, alternatívan rendezhető. Alapértelmezettként a „Hírstart komolyan” van beállítva, de egy kattintással átválthatunk a „Hírstart könnyedén” nézetre is. Ekkor az oldal stílusa nem változik, csak a kiemelt hírek mutatnak eltérést. A vezető hírek teljesen mások: az első komoly, klasszikus tematikájú, az utóbbiban sokkal több a bulvártéma. A témák dobozai is eltérő fontossági sorrendben jelennek meg. Míg a komolyabb hangvételnél a *Belföld*, a *Sport* és a *Gazdaság* rovatok szerepelnek az első helyeken, addig a könnyedebb stílusnál a *Bulvár* és az *Életmód* után következik a *Belföld* témakör. Az egyes boxokon belül is van némi különbség, de nem sok, általában csak egy-két hír.
- A szolgáltatás személyre szabása még bővíthető a „Beállítások” menüpont alatt. A fejlesztők tényleg mindenre gondoltak. Kiválaszthatjuk, hogy szeretnénk-e automatikus beléptetést a rendszerbe – természetesen ez a regisztrált felhasználóknak érdekes. Választhatunk, hogy a kattintott cikkek új ablakban nyíljanak-e meg. Ez is nagyszerű lehetőség, így adott esetben egyszerre több cikkel is tudunk foglalkozni.
- A Hírstarthoz elsőrendű súgót készítettek, az összes funkcióhoz tartozik magyarázat. A teszte-

lés során nem találkoztam olyan kérdéssel, amelyre a tájékoztatóban ne kaptam volna választ a honlap felépítésével kapcsolatosan. Mindez világosan van megfogalmazva, hogy a laikus felhasználó is megérthesse. A megoldás frappáns: a címlap van beidézve elhalványított változatban, és azon a megfelelő helyeken narancssárga számok jelzik a kommentárt. Az egyes magyarázatok akkor jelennek meg, ha az egeret a számokra visszük. Természetesen a használati módra a lap tetején fel is hívják a figyelmet. Nem tetszik viszont, hogy a magyarázó szövegek tegezők. Mivel a célcsoportot 20 és 50 év között határozták meg, nem lenne megengetett a tegező hangvétel.

- Az oldalhoz tartozik egy szabadszavas kereső és egy részletes kereső is, az oldal felső részén elhelyezve, amelyekhez azonban semmiféle leírás nem készítették. Ez nagy hiányosság!
- A regisztrációt követően már nem csak az utóbbi 90 napra tudunk keresést végezni, mint előtte, hanem az utóbbi egy évre visszamenőleg. Egy archívumnál ez fontos szempont.
- A szolgáltatás iránt egyéb okból érdeklődők számára készült a „Médiaajánlat” menüpont. Itt megtalálhatunk minden háttérinformációt a „termékről”: miért érdemes, illetve mekkora tarifával lehet hirdetni a portálon? Szemléltetésül látogatottsági grafikonokat helyeztek el. A sajtó számára egy termékbemutató diasorozat is készült. Látványosan ellentmond a hirdetésnél feltüntetett „napi közel 200 site-ról szemlézett, átlagosan napi 3000-4500 cikk” mondat, a termékbemutatóban szereplő „közel 100 site-ról szemlézett napi 2600-3000 cikk” állításnak. Az elérhető tartalmak köre az előző mondat alapján határozható be. A témakörök és a hírforrások is fel vannak itt tüntetve.
- A hírgyűjtő oldal Explorer 7.0 és Firefox 6.0 böngészők alatt egyenértékűen használható. Firefoxban megjelenítve azonban hiányzik a „Beállítás kezdőlapnak” opció. A belső hivatkozások helyesen működnek. A Hírstart csak magyarul olvasható, a benne szereplő cikkek is csak magyar nyelvűek. A vezető magyar hírgyűjtő portálokra is ez az irányvonal jellemző. (Egyedül a nemzetközi szintű Google Hírek érhető el még 60 egyéb verzióban.) Az impresszumban egyértelműen fel vannak tüntetve a cég elérhetőségei. Kapcsolattartásra megjelöltek egy e-mail címet is.

### Kereső funkciók, találatok

- A hírgyűjtő portálok speciális felépítéséből következik, hogy két részre kell bontani a kereső

elemzését. A hagyományos keresés mellett már a nyitóoldalon megjelenik a hírek felsorolása különböző témák szerinti csoportosításban, ezt tekinthetjük egyfajta böngészésnek, így érdemes erről is szót ejteni. A nyitóoldalon alapesetben 17 doboz látszik. Minden doboz egy-egy átfogó témakört takar (pl. *Vezető hírek*, *Toplista*, *Hírfolyam*, *Gazdaság*, *Bulvár*, *Kultúra*), a téma legfrissebb híreivel. A „Hírfolyam”-ban témától függetlenül jelennek meg a legfrissebb hírek. Ennek következtében egy-egy cikk két helyen is szerepelhet. A dobozra vagy az alján szereplő leírásra kattintva az összes aznapi hírt megtekinthetjük az adott témában. Ekkor jobbról egyenként szerepelnek a hírforrások ugrópontként, a bal panel pedig időrendi sorrendben (legfelül a legfrissebb) mutatja az összes hírt. A nyitóoldalon hiányoltam, hogy a cikkekhez nem olvashatunk bevezető szöveget, de itt kiválaszthatjuk egy pipálással, hogy igényeljük-e. Az „Opciók” nevű funkciót is kipipálhatjuk. A nyitóoldalon nincs választásra lehetőség, ott mindig megjelenik a hírekhez tartozó adathalmaz. Itt, ha nem jelöljük be, csak a hír címe látszik, más esetben a főoldalon megszokott módon a hírek egyéb fontos adatai: a hírforrás (ami egyben hivatkozás is), a rendszerbe kerülés ideje, a hír értékelésének lehetősége és hogy hány hír található a témában. Ez azt jelenti, hogy az adott témában ki van emelve egy bizonyos hír, de jelzi a rendszer, hány másik site írta meg ugyanezt – esetleg más szavakkal. Nagyszerű lehetőség, ha szeretnénk áttekinteni, hogy melyik hírforrás milyen megközelítésben adja le ugyanazt a hírt. A Google News *feature* mechanizmusát átvéve a Hírstart is ügyesen szűr már. A hírek leírása átlátható, mindenre kiterjedő.

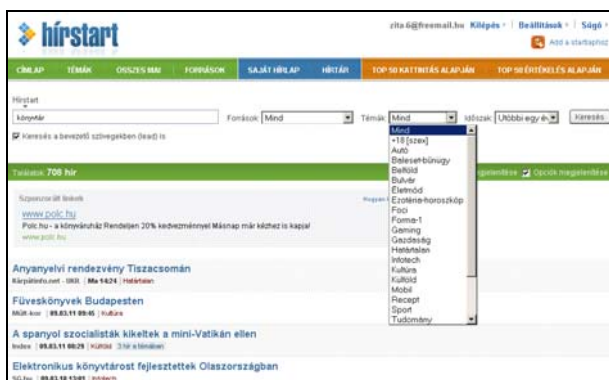
- Az értékelés funkció lehetőségével a Hírstart igyekszik az igényekhez igazítani a kínálatát. A regisztrált felhasználók – röviden vagy részletesen – visszajelzést adhatnak, tetszett-e az olvasott cikk, és ennek tükrében újfajta toplistát is összeállítanak értékelés alapján. A szavazatok objektivitását szerencsésen oldották meg, ugyanaz a felhasználó nem szavazhat kétszer ugyanarra a cikkre. Hiányzik a statisztika; nem mutatja a rendszer, hogy hányan értékelték eddig, csak annyit jelez, hogy az olvasók többségének tetszett/nem tetszett a hír.
- A „Témák” menüpont alatt böngészni tudunk. Betűrendben, tematikus csoportosításban megtekinthetjük a nap összes hírét 15 tárgykörben. Két téma neve nem egyértelmű. A *Gaming*-et nem érti, aki nem tud angolul. Belenéztem a híreibe, mert a *játék* szó nagyon sokrétű. A benne szereplő hírek érintik a játék összes formáját a

szerepjátéktól a számítógépes játékokon át a videóig és a digitális társasjátékokig. A *Határtalan* téma pedig a környező országokban élő, határon túli magyarságról szól. Egyértelműbb megnevezésekre lenne szükség. Az egyes hírek adatai azonosak a dobozoknál leírtakkal.

- A keresőről nem találtam leírást, ez némiképp megnehezíti a pontos keresést a laikus számára. Az egyszerű szövegmezőbe beírva a kifejezést, majd lefuttatva a keresést, a felület automatikusan a részletes keresés űrlapjára változik. Ez így nem elég kidolgozott, hiányoznak a szűkítő feltételek, nehéz specifikus keresést végezni. A rendszer kis- és nagybetűkre nem érzékeny. A szóvégi joker-karakterek (\*, ?) használata felesleges, mert a találatok között automatikusan szerepel a beírt betűvel kezdődő összes egyéb szó is. A keresőszavakon belül sem működtek a helyettesítő karakterek. Pontos kifejezésre az idézőjeleket, és a logikai operátorokat sem lehetett megfelelően használni. Egy, a rendszer által értelmezhetetlen próbálgatásom után előugrott egy ablak egy fontos információval, miszerint: „Legalább egy kulcsszót meg kell adni (min. 3 karakter), vagy egyéb keresési feltételt!”. A szabadszavas mező után kiválaszthatjuk egy legördülő menüből, hogy mely forrásból szeretnénk keresni. Alaphelyzetben ez a *Mind*-en áll. A rendszer gyengesége, hogy nem ismételtethető ez a mező, tehát egyszerre több forrásban nem kereshetünk: vagy csak egyben vagy mindegyikben. A lenyitható „Témák” menüvel további szűréseket végezhetünk. Az itt felsorolt lista viszont nem azonos a nyitóoldalon lévő „Témák” jegyzékével, holott az lenne a logikus. Itt az átfogó témák mellett egy-egy kisebb, de annál népszerűbb témakör is helyet kapott. Ilyen például a *Sport* mellett a *Video [sport]*, a *Foci* és a *Forma 1*. De a +18 [*szex*] vagy a *Baleset-bűnügy* is szerepel a felsorolásban. Alapértelmezésként itt is a *Mind* van beállítva. Végül szűkíthetjük még a keresést különböző időszakokra is. Csak négy lehetőség van: mai nap, utóbbi 7/30/90 nap. Regisztráltak kiváltsága az egész évre visszamenően történő tallózás. Hasznos lenne, ha egy adott dátumra vagy időintervallumra is engedne keresni a rendszer. Népszerű téma esetében a néhány órás időközönkénti szűkítés lehetősége is elgondolkodtató. Az utolsó beállítási lehetőség a „Keresés a bevezető szövegekben (lead) is”. Programozási hiba lehet, hogy hiába nem pipáljuk ki, mindig bekapcsolódik. És a nagy kérdés: hol keres még? csak a cikk címében? bárhol a cikkben? a cikk törzsében? esetleg az URL címében? vagy egyszerre mindenütt? Erre a kérdésre

sajnos nem kapunk választ. A keresést a *Keresés* gombra kattintva vagy *Entert* ütve lehet indítani. Érdeemes lenne tanulni például a Google Hírektől, ahol még országspecifikus keresést is végezhetünk.

- A találatok a kereső űrlapja alatt jelennek meg (10. ábra). A formátumot a felhasználó választhatja meg. Eldöntheti, hogy a bevezető szöveget és az opciókat is megjeleníti-e. A hírek bibliográfiai leírásának formátuma azonos a témadobozoknál leírtakkal. Mivel ez egy teljes szövegű szolgáltatás, a hír címe egyben utaló magára a cikkre. A hírforrás és a témamegjelölés szintén hivatkozással van ellátva. A találatok számát kiírja a rendszer, de a találati lista nincs megszámozva. Valószínűsítem, hogy a beállított felső korlát 1500. Hogy egy oldalon 15 találatot jelenít meg, csak számolással tudtam megállapítani. Ez a szám nem módosítható, pedig nagyobb egységek előnyösebbek lennének. Az előre/hátra lépést az oldal alján lévő *Első* és *Utolsó* gomb, illetve egy navigációs számsor segíti, ami használhatóbb így, mintha csak egyenként tudnánk lapozni, de ezt a helyzet-meghatározót feltétlenül el kellene helyezni a lap tetejére is. A találatok dátum szerinti sorrendben szerepelnek, a legfrissebb van legelől. Adott napon belül több találat esetén nincs abban logika, hogy mi alapján történik a rendezés, feltételezhető, hogy a beérkező találatok gyorsaságán múlik. Akkor lenne a kereső igazán flexibilis, ha a találatokat többféleképpen tudnánk rendezni. Két példa: a hírek sorrendje abc-ben, vagy dátum szerinti rendezésnél a legrégebbivel kezdve. A lista mentésére, nyomtatására, exportálására sajnos nincs mód, és a korábbi kereséseket sem menti a rendszer.



10. ábra A találatok megjelenése a részletes kereső űrlapján

- Más megközelítésben ugyan, de a „Hírtár” menü a mentés egyfajta módja. Ez a szolgáltatás a

Sanoma kiváló elgondolása. Ide a regisztrált felhasználó által olvasott cikkek kerülnek automatikus elmentésre két szempont alapján. Beállíthatjuk, hogy minden olvasott hír vagy csak az értékelt hír legyen-e elmentve. Szerencsés, hogy a találatokat itt már háromféleképpen tudjuk rendezni: frissek vagy régiek felül, illetve „csak az értékelt híreimet mutasd”. A hírek közötti eligazodásban szabadszavas kereső áll rendelkezésünkre. A hírek két hét után törlődnek, de végleges mentésre is kínál lehetőséget a rendszer. A Hírstartnak ez az oldala bármely gépről elérhető a bejegyzett felhasználóknak, így a személyre szabott listánk mindig hozzáférhető, a személyes oldalépítést nagyban támogatva.

### Tartalom, minőség

- Az elérhető tartalmak minden esetben ingyenesen tekinthetők meg. A Sanoma jogi nyilatkozata az „Adatvédelem” és a „Felhasználási feltételek” menükben olvasható. Az oldal ötpercenként frissül. A portál 2008 végén jelentős újításon esett át, amelynek eredménye a barátságos arculat, az objektivitás, a gyakori frissítés, a komplex témák és a személyre szabhatóság. Utóbbit erősíti a fejlesztők legnagyobb újítása, a „Saját Hírlap” létrehozása is. Remek ötlet, hogy a felhasználó a saját ízléséhez igazíthatja a tartalmat néhány perc alatt, ami regisztráció nélkül is használható, és bejelentkezés után bármely gépről elérhetjük (hasonlatos a *Startlap* „Kedvenc linkek” szolgáltatásához). Alapbeállításban 10 hírcsatornából áll (pl. FigyelőNet, Nők Lapja Cafe, vagy a *Vezess.hu*). Tetszés szerint lehet megszüntetni vagy adni hozzá újakat – jelenleg 385 oldal közül. Ez a portál dinamikusan fejlődő része, tesztelésem ideje alatt is nőtt ez a szám. Öröndetes, hogy azt is meghatározhatjuk, hogy milyen sorrendben szeretnénk megjeleníteni a hírforrásokat. Alapértelmezett a betűrend, de választhatjuk a legújabbakat felülre, vagy a statisztikára alapozott népszerűség szerint kialakuló sorrendet is. Külön kiemelném azt a nagyszerű elgondolást, hogy itt bizonyos hírcsatornák régiók szerint vannak összegyűjtve, például: *[Dél-Alföld] Delmagyar.hu*. Az olvasó könnyedén kiválaszthatja – például a lakhelyéhez közeli – hírcsatornát anélkül is, hogy akár előzetes ismeretei lettek volna róluk.
- A portál RSS szolgáltatással egészül ki, ami napjainkban szinte elengedhetetlen egy jó honlaphoz. Ennek beállítását szintén a „Saját Hírlap” menüben tehetjük meg. Csak be kell írunk az RSS fájl címét. Néhány mondatban össze lehetne foglalni a szolgáltatás lényegét a laikusoknak





## European Film Gateway: Az európai filmarchívumok portálja

A mozgóképek és a forgalmazásba kerülő filmalkotások digitalizált gyűjteményei folyamatosan szaporodnak Európában. A digitalizálási projektek célja, hogy megoldják a filmek hosszú távú megőrzésének és a mind szélesebb körű hozzáférésnek a lehetőségét. A digitalizált anyagok nagy része azonban nem hozzáférhető, mert helyi szervereken tárolják őket, ahol pedig mégis elérhetők online módon, gyakran csak speciális felületek, programok révén használhatók.

További problémát jelent, hogy

- az európai könyvtári szektorral ellentétben, a filmarchívumok esetében még nem állnak rendelkezésre közös, interoperabilis szabványok: a legtöbb intézmény saját katalogizálási szabályzatai alapján dolgozik;
- a digitális források hordozói különböző médiumok lehetnek (videók, fényképek, hanganyagok, szövegek stb.), amelyeket többnyire eltérő metaadat-szabványokkal írnak le;
- számos online hozzáférésű, egymástól függetlenül működő adattár létezik a filmekről és a közreműködőkről, amelyeknek a kombinált keresése csak a Google-hoz hasonló keresőmotorokkal lehetséges. Ez a keresés természetesen nem ad optimális eredményt, különösen, ha a film- és moziarchívumokban is keresni akarunk;
- a filmarchívumoknak égető szükségük volna a gyűjtemények, az azokban tárolt művek, illetve a filmalkotásokhoz kapcsolódó authority fájlok nemzetközi szintű nyilvántartásának kidolgozására.

A szerzői jogok kérdése különösen fontos a filmek esetében, mivel egy filmnek nem csak egy alkotója van; a film mindig emberek és szervezetek kreatív együttműködésének eredményeként jön létre.

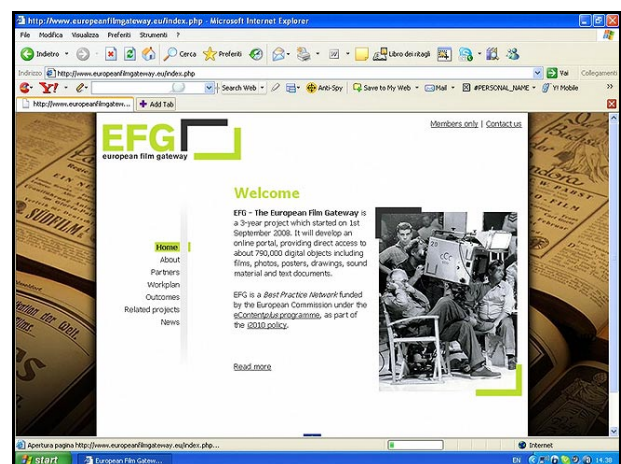
A filmarchívumoknak kihívást jelent a szellemi tulajdon-védelmi jogokkal, valamint a legjobb gyakorlatokkal kapcsolatos ismeretek hiánya. További gondot okoz, hogy a filmarchívumok többsége nem rendelkezik művek szerzői jogaival, holott a leg-

több alkotás még szerzői jogi védelem alatt áll. A létező szerzői jogi megállapodások nem terjednek ki a weben keresztüli szolgáltatásra. Jelentős az „árva művek” száma, amelyek létrehozója/létrehozója nem, vagy csak nehezen azonosítható(k).

Óriási szükség van tehát az archívumok intézményközi és nemzetközi együttműködésére a gyűjtemények feltárását és elérhetővé tételét illetően.

Ezt az igényt hivatott megoldani a *European Film Gateway (EFG)* elnevezésű portál, amely az *Európai Bizottság eContentplus* programjának támogatásával, az *Europeana (Európai Digitális Könyvtár)* projekthez kapcsolódóan jött létre.

Az EFG 2008 szeptemberében indult (1. ábra), s a következő három évben olyan online szolgáltatásá kívánják fejleszteni, amely integrált hozzáférést nyújt majd több mint 700 000 digitalizált egységhez. A szolgáltatást hozzákapcsolják az Europeana-hoz, jelentősen megnövelve és gazdagítva így az európai digitális könyvtáron keresztül elérhető kulturális kincsek táráát.



1. ábra Az EFG honlap nyitóoldala  
<http://www.europeanfilmgateway.eu/>

Az EFG konzorciumot 20 partnerintézmény alkotja, köztük 14 európai ország 14 filmarchívuma (Magyarországot a *Magyar Nemzeti Filmarchívum* képviseli – [http://www.filmintezet.hu/uj/index\\_2.htm](http://www.filmintezet.hu/uj/index_2.htm)). A projekt fő támogatója az ACE (*Association des Cinémathèques Européennes* – <http://www.acefilm.de/>) és az EDL Foundation ([http://dev.europeana.eu/edlnet/edl\\_foundation/purpose.php](http://dev.europeana.eu/edlnet/edl_foundation/purpose.php)), koordinációját pedig a *Deutsches Filminstitut – DIF e. V.* (<http://www.deutsches-filminstitut.de/>) látja el.

A European Film Gateway-nek három év alatt két jelentős feladattal kell megbirkóznia: az interoperabilitás (technikai, szintaktikai és szemantikai értelemben), valamint a szerzői jogi védelem kérdéseivel.

### 1. Interoperabilitás

A cél a projektben részt vevő intézmények közötti konszenzus elérése a technikai és a szemantikai interoperabilitást biztosító szabványok és specifikációk tekintetében. Az együttműködés lényegében mindazoknak a konkrét műszaki megoldásoknak a kifejlesztésére irányul, amelyek a heterogén európai audiovizuális archívumok gyűjteményeinek feltárását és a hozzáférést lehetővé tevő adatok egységesítését garantálják. Az elképzelések szerint maga a digitális objektum az eredeti helyén marad, míg a róla szóló metaadatok – leírás, hozzáférési információk, s ha lehetséges, a szerzői jogi információk – egy központi adatbázisba kerülnek. Az EFG-t a digitális gyűjtemények kialakítására kifejlesztett, nyílt forráskódú *DRIVER Infrastructure* (<http://www.driver-repository.eu/>) rendszer keretein belül alakítják ki.

### 2. Szerzői jogi kérdések

Az EFG legfőbb célja, hogy a digitális tartalom hosszú távú megőrzésének és hozzáférhetővé tételének fenntartható, jogilag működőképes rendszerét dolgozza ki. E feladatkör kulcselemei: a legjobb gyakorlatok összegyűjtése és alkalmazása; a személyhez kötődő szerzői jogok védelmének megoldása az EFG összes digitális és analóg szolgáltatásában; az analóg tartalmak jogszerű digitalizálásának elősegítése; a digitalizált tartalmak jogszerű közzététele az EFG szolgáltatásain keresztül.

A projektben dolgozó szakértők tapasztalatai és vizsgálatai alapján alkotott szabályzat, a későbbiekben minden olyan filmarchívum használatára lehet, amelynek gyűjteményében főként olyan művek vannak, amelyek szerzői jogaival

nem az archívum rendelkezik. Az EFG célul tűzte ki olyan, minden részletre kiterjedő megállapodás kidolgozását, amely mintául szolgálhat az európai filmarchívumok és mozifilmgyűjtemények számára.

Különös figyelemmel járnak el az ún. árva művek, vagyis azon alkotások tekintetében, amelyek szerzői jogi védelem alatt állnak, de a tulajdonos vagy nem azonosítható, vagy nincsenek jogörökösei. (Ezek a művek gyakran parlagon hevernek, mert a tisztázatlan jogi helyzetük miatt elvesznek a nagyközönség számára.)

Hol tart most a projekt?

- Számos vizsgálat készült a partnerintézmények bevonásával, például az intézményekben használt katalogizálási formátumoktól és szabályokról, a metaadatszabványokról, a szerzői jogok kezelésével kapcsolatos gyakorlatról stb. A vizsgálatok eredményeit az érintett szakértők workshopok keretében vitatják meg.
- Vizsgálták a partnerintézmények már létező szolgáltatásait, azok felhasználóit és a használat módját.
- Kilenc EFG partner részt vett a *MEDIA Plus* programból finanszírozott *MIDAS* projektben (2006. január – 2009. január), amelynek eredménye a [www.filmarchives-online.eu](http://www.filmarchives-online.eu) címen elérhető gateway. Az oldal 17 európai filmarchívum katalógusinformációihoz ad ingyenes hozzáférést. A közös katalógus létrehozása során szerzett tapasztalatokat ugyancsak igyekeznek felhasználni az EFG projektben.
- Fejlesztés alatt áll egy közös EFG interoperabilitási séma, mely várhatóan 2009 márciusában készül el. (Ezt követően lesz lehetőség új partnerek csatlakozására is.)
- A portál béta verziója várhatóan 2010 közepén lesz elérhető, míg a finomításokra, illetve további gyűjtemények integrálására 2011 augusztusáig kerül sor.

További, az Europeanához is kapcsolódó projektek:

- *EuropeanaLocal*: a legjobb gyakorlatok hálózata (Best Practice Network), melyet az *eContentplus* program támogat. A projektben könyvtárak, múzeumok, levéltárak és audiovizuális archívumok vesznek részt. (<http://www.europeanalocal.eu/>)
- Az *ATHENA* (*Access To Cultural Heritage Networks Across Europe = Hozzáférés az Európai Kulturális Örökség-hálózatokhoz*) projekt a múzeumokhoz kapcsolódik. Résztevői szakmi-

nisztériumok, kulturális intézmények, könyvtárak és múzeumok. Célja, hogy bátorítsa a múzeumokat az Europeana projekthez való kapcsolódásra, segítse az európai múzeumokban fellelhető digitális tartalmak azonosítását; illetve, hogy koordinálja a múzeumok szabványosítási és egyéb tevékenységeit.

(<http://www.athenaeurope.org/>)

- Az APENET (*Archives Portal of Europe on the Internet = Európai internetes levéltári portál*) hamarosan egy többnyelvű portál létrehozását kezdi meg, amely az európai levéltárak adataihoz ad majd hozzáférést, támogatva ezáltal az intézmények csatlakozását az Europeana projekthez. (<http://www.europeanarchivesgateway.org/>)
- Az ARROW (*Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works towards Europeana = Az Europeana-ban tárolt jogi információk és árva művek nyilvántartásai*) 2008 decemberében indult, s infrastruktúrát kíván terem-

teni a legkülönbözőbb jogi információk kezeléséhez. (<http://www.arrow-net.eu/>)

- 2009-ben indul az *Europeana v1.0*, amely már az Europeana teljes szolgáltatást nyújtó verziója lesz.
- Az *EUScreen* projekt célja, hogy televíziós anyagok digitális változatai elérhetőek legyenek online módon.
- A *PrestoPrime* a digitális médiaanyagok és gyűjtemények hosszú távú megőrzésével kapcsolatos kérdésekre keres majd gyakorlati megoldásokat, ugyanakkor elérhetővé kívánja tenni az európai médiaarchívumokat. ([http://cordis.europa.eu/fp7/ict/telearn-digicult/digicult-projects-restoprime\\_en.html](http://cordis.europa.eu/fp7/ict/telearn-digicult/digicult-projects-restoprime_en.html))

/ECKES, Georg – SEGBERT, Monika: *European Film Gateway. = Ariadne*, 58. sz. 2009. január <http://www.ariadne.ac.uk/issue58/eckes-segbert/>

(Kovácsné Koreny Ágnes)

---

## 2020-ra fontosabbak lesznek a mobil alkalmazások, mint a web

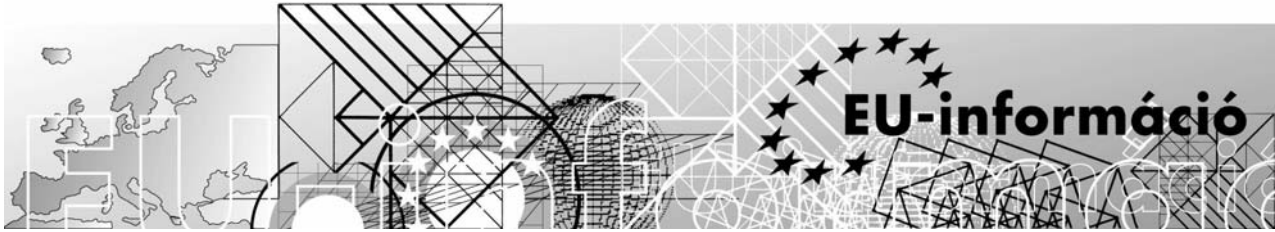
"2020-ra a mobil alkalmazások legalább annyira fontosak, ha nem fontosabbak lesznek, mint maga az internet. A felhasználók ugyanannyira fogják szeretni ezeket a megoldásokat, ahogy ma a honlapokat szeretik" – jelentette ki *Illa Laurs*, a *GetJar* vezérigazgatója. Hozzátette, hogy a mobil szoftverek száma már az év végére eléri a százazres átlomhatárt. „Az *Apple App Store* sikere nyomán kitört örület hatalmas fejlesztői rohamot váltott ki ezen a területen és szabályos divathullámot indított el. Az új piac hatalmas lehetőségeiből azonban végül csak nagyon kevesen profitálhatnak majd, a többség bukásra van ítélve. A realitás azt mutatja ugyanis, hogy ez a piac csak egy meghatározott számú fejlesztőt tűr meg. Úgy becsülöm, hogy a végül elbukók aránya 90 százalékos lesz.” – mondta a *GetJar* vezetője. A szakember ezzel a nem mindennapi előrejelzésével szinte sokkolta a *MobileBeat Konferencia* résztvevőit.

"Már évek óta vannak hasznos programok, amelyek fellepíthetők egy mobiltelefonra. Az *Apple* volt azonban a szektor úttörője, mivel lehetővé tette ezeknek a megoldásoknak a könnyű telepítését és használatát, anélkül, hogy ehhez nagy technikai ismeretre lenne szükség." – közölte *Rafaella Möhl*, a *Teltarif* szaklap munkatársa. Möhl biztos abban, hogy a mobil szoftverpiac fontossága valóban nőni fog, mivel ezek a megoldások lehetővé teszik, hogy mindenki a saját igényeihez és érdeklődéséhez igazítsa, és ezáltal egyediv tegye a saját készülékét.

Ahány hobbija van az embereknek, legalább annyiféle alkalmazás érhető el. Várható ugyanakkor, hogy ezek a programok más készülékeken, például a televíziókon is megjelennek majd. Az *Apple App Store* kínálatában jelenleg több mint 65 000 mobil szoftver érhető el az iPhone és az iPod touch tulajdonosok számára és alig néhány napja érték el a 1,5 milliárdos letöltési átlomhatárt.

/SG.hu Hírlevél, 2009. július 24. <http://www.sg.hu/>

(SzP)



**E havi rovatunkban röviden bemutatom az Európai Bizottság kutatás-fejlesztési információs szolgáltatását, a CORDIS-t; szólok a hároméves .eu doménről és hírt adok az internethasználók jogairól szóló új bizottsági honlapról is. (K. K. Á.)**

Bemutatjuk a CORDIS adatbázist



A CORDIS (Community Research and Development Information Service for Science, Research and Development = Közösségi Kutatás-fejlesztési Információs Szolgáltatás a Tudományért, a Kutatásért és a Fejlesztésért) a 7. Keretprogram hivatalos információs forrása; egy olyan interaktív webalapú szolgáltatás, amely közelebb hozza egymáshoz a kutatókat, a döntéshozókat és a tudományos kutatás egyéb szereplőit.

A *Kiadóhivatal (Publications Office)* által működtetett szolgáltatás fő célkitűzései a következők: az európai kutatási projektekben való részvétel elősegítése; a kutatási eredmények közzétételének és széles körben való ismertségének támogatása, különösen a kontinens versenyképességét elősegítő területeken; a tudásmegosztás promóciója a vállalatok innovatív tevékenységének és az új technológiák társadalmi elfogadásának támogatására.

Az új információk naponta kerülnek fel a CORDIS honlapjára (1. ábra), s mindaddig frissítik őket, amíg végül be nem kerülnek az archívumba, ahol szintén elérhetők maradnak.

A szolgáltatás nagyságát és jelentőségét jól szemléltetik a következő adatok:

- 12 kereshető adatbázist (híryanagok, események, projektek, kutatási eredmények stb.), mintegy 350 000 adatbázisrekordot, 400 000 webes oldalt, valamint 60 000 letölthető dokumentumot tartalmaz;

- naponta átlagosan 300 000 használó keresi fel a szolgáltatást, s a felhasználók havonta összesen kb. 7 millió CORDIS-oldalt néznek meg;
- mintegy 100 000 regisztrált felhasználó látogatja jelenleg az adatbázist, keres ott partnert, információt, adatot, támogatási lehetőséget.



1. ábra A CORDIS honlapja

Elérhetősége:  
<http://cordis.europa.eu>

**Navigáció a CORDIS információs térben**

1. Mivel a felhasználók más-más igénnyel és felkészültséggel rendelkeznek, a CORDIS-ban való navigációnak, az információhoz való hozzáférésnek is többféle módja lehet:
  - **regisztrált felhasználóként:** a hozzáférés ingyenes (nem csak regisztráltaknak), s néhány



alapadat megadásával máris az információk széles tárházához férhetünk hozzá (a csak regisztrációval elérhető szolgáltatások listája: [http://cordis.europa.eu/guidance/helpdesk/registration\\_en.html](http://cordis.europa.eu/guidance/helpdesk/registration_en.html));

- *több nyelven*: az információk java angol nyelven érhető el, de az alapszolgáltatások németül, franciául, spanyolul, olaszul és lengyelül is használhatók;
  - *kereséssel*: a keresőmotorok és indexek révén gyorsan és hatékonyan férhetünk hozzá a keresett információhoz (rövidítésekre, eseményekre, hírekre, partnerekre, programokra, projektekre egyaránt kereshetünk);
  - *linkekkel*: a beépített linkrendszer révén számos más K+F honlapot, szolgáltatást is elérhetünk;
  - a *napi frissítésekről* legegyszerűbben a *What's New?* szekcióból tájékozódhatunk.
2. Bárhol is vagyunk a CORDIS információs térben, a szolgáltatás logója mindig látható, s visszavisz bennünket a CORDIS honlapra. Ha alternatív nyelvi változatok is rendelkezésre állnak, a nyelv váltás lehetőségét az oldal jobb felső sarkában jelzik. Az oldalak *bal oldalán* található menü sor általában az általunk éppen használt alszolgáltatás kínálja lehetőségeket jelzi, míg az oldalak *alján* található menü sor az általános oldalakra visz minket (regisztráció, A-Z index, glosszárium, segítség stb.).
  3. Speciális keresések:
    - az egyes alszolgáltatásoknál található *keresőmotorok* csak az adott alszolgáltatásban keresnek, s nem az egész CORDIS-ban, ahhoz vissza kell mennünk a fő CORDIS-oldalra ([http://cordis.europa.eu/home\\_en.html](http://cordis.europa.eu/home_en.html));
    - az adatbázisokban minden adatmező indexált, tehát akár telefonszámokra vagy dokumentumok pontos referenciáira is kereshetünk;
    - a tájékozódást *betűrendes* ([http://cordis.europa.eu/guidance/a-zindex\\_en.html](http://cordis.europa.eu/guidance/a-zindex_en.html)) és *tematikus* ([http://cordis.europa.eu/guidance/thematic-index\\_en.html](http://cordis.europa.eu/guidance/thematic-index_en.html)) *indexek* is segítik;
    - az ún. *térképalapú kereséssel* (map-based search:) országokra, régiókra szűkíthetjük projekt-, partner- vagy kutatási eredménykeresésünket.

### Naprakészen a CORDIS-szal – információs szolgáltatások

Az információkhoz való hozzáférés felgyorsítását számos szolgáltatás segíti:

1. *News service*: naponta frissítik, mind a hat nyelven. Havonta átlagosan 200 új rekord kerül fel a honlapra – ezek elérhetőségét segíti a szolgáltatás, amely a következő területeket öleli fel: FP7, FP6, az EU elnökség aktualitásai, a Lisszaboni Stratégia, felhívások, rendezvények, interjúk, a hónap sztorija stb. A felhasználók e-mailen is kérhetnek értesítést az őket érdeklő terület újdonságairól.  
A szolgáltatás címe: [http://cordis.europa.eu/news/home\\_en.html](http://cordis.europa.eu/news/home_en.html)
2. *CORDIS Express*: a legfontosabb hírek heti összefoglalója. A szerkesztőségi írás mellett az innováció és a kutatás területéről olvashatunk friss híreket, tájékozódhatunk az aktuális rendezvényekről, és megtudhatjuk, milyen szervezetek milyen projektekhez keresnek partnereket. Ez a szolgáltatás is igényelhető e-mailen. Minden pénteken frissítik.  
Online elérhetősége: <http://www.cordis.europa.eu/express>
3. *CORDIS Wire*: különböző intézmények és szervezetek sajtóközleményei, híryanagok kutatási projektekről, eredményekről, esettanulmányok, rendezvények stb. - egy helyen.  
A szolgáltatás elérhető a <http://cordis.europa.eu/wire/> címen.
4. *Partnerszolgáltatások*: ingyenes projektpartnerkereső szolgáltatás cégek, kutatóintézetek, egyetemi kutatóközpontok ezreinek adataival – szerte a világból.  
Elérhetősége: [http://cordis.europa.eu/partners-service/home\\_en.html](http://cordis.europa.eu/partners-service/home_en.html)
5. *Technológiai piac (Technology Marketplace)*: a legfrissebb kutatási eredmények online „piaca”, ahová saját kutatási eredményeinket is feltölthetjük. Angol, német, spanyol és olasz nyelven.  
Elérhetősége: <http://cordis.europa.eu/marketplace/>
6. *CORDIS Contact*: európai intézmények, nemzeti kontaktpontok, tanácsadói hálózatok, kutatóintézetek munkatársainak részletes adatai egy adatbázisban.  
Elérhetősége: <http://cordis.europa.eu/contacts/>
7. *CORDIS Library*: K+F dokumentumok, konferenciaanyagok, projektbeszámolók, tudományos közlemények és EU-kiadványok letölthető formában.  
Elérhetősége: <http://cordis.europa.eu/library/>
8. *Kiadványok és online verziók*:
  - *research\*eu magazine*: az Európai Unió kutatási folyóirata, melyet független újságírók állítanak össze. Bemutatja és elemzi az egyes

projekteket, azok eredményeit. (Korábban CORDIS Focus néven jelent meg.)

Megjelenése: angol, francia, német és spanyol nyelven, évente tízszer.

Kiadó: Európai Bizottság Kutatási Főigazgatóság. Kommunikációs Osztály.

Online elérhetősége: [http://ec.europa.eu/research/research-eu/index\\_en.html](http://ec.europa.eu/research/research-eu/index_en.html)

- *research\*eu results supplement*: rendszeresen beszámol az EU-támogatta projektekről, különös tekintettel a piackész, hasznosítható technológiákra a biológia, biotechnológia, a gyógyszerészet, az energiaipar, a környezetvédelem, az IT és a telekommunikáció területén.

Megjelenése: angol nyelven, évente tízszer.

Online elérhetősége: [http://cordis.europa.eu/news/research-eu/supplements\\_en.html](http://cordis.europa.eu/news/research-eu/supplements_en.html)

9. *CORDIS Archivum*: 1990-ig, a szolgáltatás megszületésének évéig kereshetők benne dokumentumok.

Elérhetősége: <http://cordis.europa.eu/archive/>

### 3 éves az .eu domén



1999-ben az Európai Tanács tárgyalásokat kezdett egy egyszerű felső szintű európai tartománynév létrehozásáról. A legtöbb

európai országjelölő TLD (top-level domain = legfelsőbb szintű domén) által elfogadott autonóm megközelítéssel összhangban végül az a döntés született, hogy az .eu fenntartását és üzemeltetését egy nonprofit szervezet végezze. A 2003 májusában közzétett részvételi felhívást követően a belga, olasz és svéd cégekből álló *EURid konzorcium* (<http://www.eurid.eu>) lett kijelölve arra, hogy a .eu nyilvántartó feladatait ellássa.

A nyilvántartó EURid több nyilvántartásba vevőt (regisztrátort) is hitelesített: ezek a nemzeti vállalatok hozzáféréssel rendelkeznek az EURid automatikus rendszereihez, és képesek doménneveket bejegyezni. 2005 márciusában az .eu domént hozzáadták az internet doménrendszer gyökérszónájához; 2005 decemberében pedig, az ún. bevezetési szakaszban (Sunrise időszakban) az EURid korlátozásokkal ugyan, de felvette az első .eu igényléseket. 2006-ban megkezdődött az általános regisztráció is: 2006. április 7-én az EURid megnyitotta az .eu doménnevet általános bejegyzésre, szigorúan érkezési sorrend alapon.

Ma már minden, az EU-ban élő magánszemély és az unióban telephellyel rendelkező vállalat regisztrálthat az .eu doménnév alatt weboldalt – vagy e-mail címet az interneten:

- állampolgárok, akik internetes naplójukat, blogjukat kívánják közreadni, vagy egyszerűen csak a nyaralás során készített fényképeket szeretnék megmutatni saját weboldalaikon családjuknak és barátaiknak;
- kulturális vagy sportegyesületek, amelyek partnereket vagy éppen küzdőfelet keresnek;
- iskolák és más szervezetek, amelyek tevékenységüket európai partnerintézeikkel közös weboldalakon népszerűsítik;
- kis- és középvállalkozások, amelyek értékesítési körüket kívánják bővíteni stb.

Az eltelt három évben az .eu doménnév alatt történő előzetes névbejegyzés rendkívül népszerűnek bizonyult. Több mint 300 000 közintézmény, védjegybirtokos, valamint vállalatnevet, művészeti megnevezést és egyéb elsőbbségi jogot birtokló jogtulajdonos kérte .eu weboldal bejegyzését a 2005. december 7. és 2006. április 7. között eltelt négy hónap során. 2008-ban az .eu regisztrációk száma 10%-kal növekedett, és a nyitás óta több mint 3 millió .eu nevet regisztráltak. Az .eu doménnév Európa harmadik legnagyobb tartományneve lett a .de és az .uk után, világviszonylatban pedig a kilencedik helyet foglalja el.

Forrás és további információ:

- Információs társadalom. Tematikus portál: [http://ec.europa.eu/information\\_society/](http://ec.europa.eu/information_society/)
- Bizottsági honlap a .eu doménnévről: [http://ec.europa.eu/information\\_society/policy/doteu/](http://ec.europa.eu/information_society/policy/doteu/)
- EURid honlap: [http://www.eurid.eu/hu/front\\_page](http://www.eurid.eu/hu/front_page)
- Óránként frissülő statisztikák: <http://www.eurid.eu/hu/nevjegy/tenyek-es-adatak/statisztikak>
- A regisztráció lépései: <http://www.eurid.eu/hu/eu-domainnevek>
- Nemzeti regisztrátorok: <http://www.eurid.eu/hu/eu-domainnevek/regisztratorok-listaja>
- Leggyakrabban feltett kérdések: <http://www.eurid.eu/hu/faq-6>

## Két régi hálózat egy új néven: *Enterprise Europe Network*



Az elmúlt években rendszeresen írtunk az EU-rovat hasábjain az Európai Bizottság által működtetett különböző információs hálózatokról, így olvasóink előtt bizonyára nem ismeretlen a *Euro Info*

*Centers* és az *Innovation Relay Centers* elnevezés. E két, elsősorban a vállalkozói szektornak szóló információs hálózatot vonták össze 2008-ban *Enterprise Europe Network (EEN)* néven. Az új hálózat – melynek felügyelője a Vállalkozási és Ipari Főigazgatóság – one-stop-shop-ként minden olyan adatot, információt szolgáltat, amelyre egy európai vállalkozónak szüksége lehet. Alapszolgáltatásai közé tartozik az üzleti partnerkeresés és a cégek számára elérhető támogatási formákról való tájékoztatás. A hálózatba tartozó központok segítik ugyanakkor a vállalkozókat az EU jogi rendszerének megértésében és a jogszabályok alkalmazásában is.

A hálózat különlegessége, hogy mintegy 40 államban érhető el a kontaktpontjai: az uniós tagországokon túl a tagjelölt országokban (Horvátország, Macedónia, Törökország), az Európai Gazdasági Térség országában és más, ún. harmadik országokban is.

Forrás és további információ:

- EEN honlap: [http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/index\\_en.htm](http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/index_en.htm)
- A magyarországi központok listája: [http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/info/countries/hungary\\_en.htm](http://www.enterprise-europe-network.ec.europa.eu/info/countries/hungary_en.htm)

## Rövid hírek

### Tanársarok az Europa Szerveren

*Teachers' corner* néven új szolgáltatás indult az Europa Szerveren. Az új tanári portál *one-stop-shop* módjára oktatási, módszertani anyagokat kínál Európával, az Európai Unióval kapcsolatban. Az EU intézményei, a tagállamok kormányai és nonprofit szervezetek által készített, a honlapról ingyenesen letölthető segédletek (honlapok, broszúrák, könyvek, térképek, poszterek) részletesen bemutatják az Európai Uniót, történetét, tevékenységét, mégpedig korosztályonkénti megosztásban:

külön anyagok szólnak az óvodás és a kisiskolás korosztálynak, a felső tagozatosoknak és a középiskolásoknak. ([http://europa.eu/teachers-corner/index\\_en.htm](http://europa.eu/teachers-corner/index_en.htm))

Hasonló szolgáltatás érhető el magyar nyelven az *EU Tájékoztató Szolgálat (Külügyminisztérium)* honlapján is *EU Szerszámoszláda* címmel ([http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/eu/eu\\_tajekoztato\\_szolgalat/](http://www.kulugyminiszterium.hu/kum/hu/bal/eu/eu_tajekoztato_szolgalat/)).

### Megújult az Eurostat honlapja

A honlap elérhetősége:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>

Demo az új honlapról:

[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/help/documents/Video\\_new\\_website.wmv](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/help/documents/Video_new_website.wmv)

**Jelentés az európai web-hozzáférésről tartott szakértői találkozóról és a *Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0* alkalmazásáról:**

[http://ec.europa.eu/information\\_society/activities/einclusion/events/workshop\\_web\\_access\\_09/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/information_society/activities/einclusion/events/workshop_web_access_09/index_en.htm)

### Biztonságos internetet a kiskorúaknak

Május 4–17. között rendezték az *INTERNETamiga* elnevezésű nemzetközi kezdeményezést, amelynek célja az volt, hogy népszerűsítse a tinédzserek körében az internet biztonságos, felelős használatát. Tíz ország részvételével zajlott az eseménysorozat, számos internetes felületen: a fiatalok online kvízekben, vetélkedőkön vehettek részt, véleményüket alkothattak.

Forrás és további információk:

- *INTERNETamiga* promotes safe Internet use among teenagers: <http://www.epractice.eu/en/news/289776>
- *INTERNETamiga*: <http://www.internetamiga.net/> (spanyol nyelvű honlap)

### Változás a tagállamok protokoll-sorrendjében

Az *Ír Kormány* döntését követően Írország neve a *State 'Ireland'* formáról *Éire/Ireland* formára változott 2007. január 1-jével. Ennek következtében megváltozott az EU-tagállamok protokoll-listája is, amit úgy képzelünk, hogy az egyes államok nemzeti nyelvű elnevezéseit rakjuk betűrendbe: tehát Magyarország pl. az M betűhöz kerül, s a fenti változás alapján Írország az E betűhöz (*Éire*).

## eYouGuide – új honlap az internethasználók jogairól



Az Európai Bizottság eYouGuide néven új szolgáltatást indított el, amely gyakorlati tanácsokat ad az európai fogyasztók „digitális jogairól”. A szolgáltatás, melynek létrehozását az Európai Parlament kezdeményezte 2007-ben, a webes vásárlástól kezdve a zeneletöltésig, vagy a közösségi oldalakon „közzétett” személyes adatok védelméig a legkülönbözőbb, az internetes jelenlétünket érintő területen ismerteti meg a jogainkkal, angol, német, francia és bolgár nyelven. (A szolgáltatás mintegy válaszol az Eurobarometer egyik legújabb felmérésének eredményeire, melyet a következőkben foglalok össze.)

A honlap tartalma:

- csatlakozás az internethez: adatvédelem, a szolgáltatási szerződés buktatói, panaszok kezelése stb.,
- online vásárlás,
- letöltések: szerzői jogi kérdések,
- a feltöltés és a blogírás szerzői jogi és adatvédelmi kérdései,
- az online fizetés tudnivalói és buktatói,
- videó és számítógépes játékok, különös tekintettel gyermekeink védelmére.

További információ:

eYouGuide:

[http://ec.europa.eu/information\\_society/eyouguide/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/information_society/eyouguide/index_en.htm)

## Új Eurobarometer felmérés az információs társadalommal kapcsolatos bizalomról

Az Európai Bizottság felkérésére a magyar Gallup Intézet 2008 szeptemberében felmérést végzett az európaiak információs társadalomba vetett bizalmáról. Az alábbiakban a májusban közzétett jelentés főbb megállapításait idézzük:

- Az internetes tranzakciók biztonságáról: az európaiaknak csak 12%-a hiszi, hogy az online tranzakciók teljesen biztonságosak; 46% szerint inkább biztonságosak, 42% viszont egyáltalán nem bíz az internetes tranzakciókban.
- Tíz európai internethasználóból egy mondja azt, hogy az online tranzakciók egyáltalán nem biztonságosak, 19% szerint „nem igazán” biztonságosak, és 10 európaiból majdnem 4 (39%) erős

kétségeit fejezte ki az internet biztonságával kapcsolatban.

- Az internethasználók nagyon jól informáltak a fenyegető veszélyekkel kapcsolatban, s a számítógépes vírusokat tartják a legnagyobb veszélynek. 97%-uk van tisztában a vírusfenyegetéssel, következésképpen nagyon kevesen vannak, akik egyáltalán nem védekeznek a vírusokkal és más veszélyekkel szemben.
- Az európaiak 96%-a használ valamilyen vírusirtó programot, szűrőt vagy tűzfalat, 35% pedig ezen túl más, alternatív technikákkal is védekezik az interneten.
- A használók ritkán adnak ki személyes adatokat az interneten (86% utasítja vissza ezt), 42% pedig semmilyen pénzügyi tranzakciót nem folytat a neten.
- A védekezés ellenére a felhasználók nagy részének van személyes rossz tapasztalata: az uniós internethasználók 65%-a volt már áldozata erőszakos spam-eknek, 46% pedig össze is szedett valamilyen vírust az interneten.
- A biztonsági problémák leginkább idővesztést okoztak a használóknak, kevesen számoltak be komolyabb problémáról. Nem személyes adatoknak az elvesztése (pl. sérült fájlok) volt a második leggyakoribb internet-biztonsági probléma (18%), közvetlen veszteségről (pl. elloptott pénz, számítógép-javítási költségek, értékes adatok elvesztése stb.) csak 16% számolt be.
- Az internethasználók 3/4-e gondolja úgy, hogy személyesen felel a védekezésért, de 52% szerint a szolgáltatók is felelősséggel tartoznak az online tranzakciókért. Az állami szervek ilyen jellegű felelősségéről kevesebben nyilatkoztak (31%).
- Megkérdezték azt is, hogy részt vennének-e gyakorlati képzésen az internetbiztonsággal kapcsolatban: 7% menne el egy ilyen képzésre, ha azért fizetni kellene, s 24% vállalná, ha ingyenes lenne. 67% nem menne el: 31% úgy gondolja, hogy eleget tud, 17% viszont annyira képzetlennek tartja magát az IT területén, hogy „túl sok” lenne neki egy ilyen jellegű továbbképzés.

Forrás:

Confidence in the Information Society. Analytical Report (Fieldwork: September 2008. Publication: May 2009): [http://ec.europa.eu/public\\_opinion/flash/fl\\_250\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_250_en.pdf)

Összeállította: Kovácsné Koreny Ágnes